

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

DİN PSİKOLOJİSİ BİLİM DALI

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE SOSYAL MEDYA
BAĞIMLILIĞI VE DİNDARLIK İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR
İNCELEME**

(BATMAN İLİ ÖRNEĞİ)

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Sena PARLAR

BURSA-2022

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN PSİKOLOJİSİ BİLİM DALI

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE SOSYAL MEDYA
BAĞIMLILIĞI VE DİNDARLIK İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR
İNCELEME
(BATMAN İLİ ÖRNEĞİ)

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Sena PARLAR

Danışman:
Prof. Dr. İbrahim GÜRSES

BURSA-2022

TEZ ONAYI SAYFASI

Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Psikolojisi Bilim Dalı'nda 701821061 numaralı Sena Parlar'ın hazırladığı “Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Medya Bağımlılığı Ve Dindarlık İlişkisi Üzerine Bir İnceleme(Batman İli Örneği) ” konulu Yüksek Lisans Çalışması ile ilgili tez savunma sınavı, .30....../.06.../ 2022.... günü 11:00 - 12:00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının ...BAŞARILI olduğuna OY BİRLİĞİ ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)

Prof. Dr. İbrahim GÜRSES

Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye

Doç. Dr. Naci KULA

Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye

Doktor Öğretim Üyesi Ö.Faruk SÖYLEV

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

.../.../ 2022

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 31/05/2022

- 1- Tez Başlığı / Konusu: Üniversiteli Gençlerde Sosyal Medya Bağımlılığı ve Dindarlık Arasındaki ilişki Üzerine Bir İnceleme(Batman İli Örneği)
- 2- Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 198 sayfalık kısmına ilişkin, 31/05/2022 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %12'dir.
- 3- Uygulanan filtrelemeler:
- 4- Kaynakça hariç
- 5- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç
- 6- Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.
- 7- Gereğini saygılarımla arz ederim.

31/05/2022

Adı Soyadı: Sena PARLAR

Öğrenci No: 701821061

Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri

Programı: Din Psikolojisi

Statüsü: ☒ Y.Lisans ☐ Doktora

Danışman

Prof. Dr. İbrahim GÜRSES

31/05/2022

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum *Sosyal Medya Bağımlılığı ve Dindarlık Arasındaki ilişki Üzerine Bir İnceleme(Batman İli Örneği)* adlı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

04/07/2022

Adı Soyadı : Sena PARLAR
Öğrenci No : 701821061
Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri
Programı : Din Psikolojisi
Statüsü : Y.Lisans

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Sena PARLAR
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri
Bilim Dalı : Din Psikolojisi
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans
Mezuniyet Tarihi : ... / ... / 2022
Tez Danışmanı : Prof. Dr. İbrahim Gürses

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE SOSYAL MEDYA BAĞIMLILIĞI VE DİNDARLIK İLİŞKİSİ ÜZERİNE BİR İNCELEME (BATMAN İLİ ÖRNEĞİ)

Hayatın devamı için artık vazgeçilmez bir öneme sahip olan internet ilk çıkış noktasının ötesinde farklı bir anlam kazanmış bulunmaktadır. Bu anlam dünyası özelde Müslümanları genelde ise bütün insanlığın inanan “dindar” bireyleri kapsamına almakta ve inançlarının hayata bakan taraflarını ortadan kaldırmaktadır. Yani internet sosyal medya alt başlığı ile alternatif ve çekici içeriği olan bir nevi -post modern din- konumunu kazanmış durumdadır. Bu durum özellikle gençlerde “bağımlılık” meydana getirmektedir.

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin dindarlık ve sosyal medya bağımlılığı ilişkisi incelenecektir. İlk bölümde genel olarak bağımlılık ve çeşitleri incelenmiştir. İkinci bölümde sosyal medya ve içerikleri ele alınmıştır. Üçüncü bölümde din, dindarlık ve sosyal medya incelenmiştir. Son bölümde ise saha çalışmasından elde edilen veriler değerlendirilerek konu içeriği tamamlanmış ve sonuç bölümünde de sonuçlar, tespitler ve tavsiyeler dile getirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler:

Sosyal medya, Bağımlılık, College Teenagers, Piety

ABSTRACT

Name and Surname : Sena PARLAR
University : Uludağ University
Institution : Social Science Institution
Field: Science of Philosophy and Religion
Branch : Psychology of Religion Degree
Awarded : Master's Thesis
Degree Date : ./.../ 2022
Supervisor : Prof. Dr. İbrahim GÜRSSES

AN EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP OF SOCIAL MEDIA ADDICTION AND RELIGION IN THE CONTEXT OF UNIVERSITY STUDENTS (BATMAN CITY EXAMPLE)

The internet, which has an indispensable importance for the continuation of life, has gained a different meaning beyond its initial point of departure. This world of meaning includes Muslims in particular and "religious" individuals of all humanity in general, and removes the life-oriented aspects of their beliefs. In other words, the internet has gained the status of a post-modern religion with its social media subheading and alternative and attractive content. This situation creates “addiction” especially in young people.

In this study, the relationship between religiosity and social media addiction of university students will be examined. In the first part, addiction and its types were examined in general. In the second part, social media and its contents are discussed. In the third part, religion, religiosity and social media are examined. In the last part, the data obtained from the field study was evaluated and the content of the subject was completed, and in the conclusion part, the results, determinations and recommendations were tried to be expressed.

Key Words:

Social Media, Dependence, College Teenagers, Piety

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI SAYFASI	ii
DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU.....	iii
YEMİN METNİ	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	x
TABLolar LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Konusu ve Amacı	3
2. Araştırma Soruları	4
3. Araştırmanın Yöntemi	4
4. Araştırmanın Sınırlılıkları	5
5. Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	5
6. Veri Toplama Aracı.....	6

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. Bağımlılık Ve Bağımlılık Çeşitleri.....	7
1.1. Bağımlılık Nedir?	7
1.2. Madde Bağımlılığı	9
1.3. Alkol Bağımlılığı	12
1.4. Tütün Bağımlılığı.....	14
1.5. Davranışsal Bağımlılık	19
1.5.1 Alışveriş Bağımlılığı.....	19
1.5.2 İlişki Bağımlılığı:	20
1.5.4. İnternet Bağımlılığı	21
1.5.4.1. Sosyal Medya Bağımlılığı	25

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL MEDYA BAĞIMLILIĞIN BOYUTLARI

1. En Popüler Sosyal Medyalar ve İçerikleri.....	32
2. Sosyal Medya Bağımlılığının Birey Üzerindeki Etkisi	40
3. Sosyal Medya Bağımlılığın Çevre Üzerindeki Etkisi	41
4. Sosyal Medya Bağımlılığının Kimlikler Üzerindeki Etkisi	43
5. Sosyal Medya Bağımlılığının Globalleşmeye Etkisi.....	44

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİN VE BAĞIMLILIK İLİŞKİSİ

1. Din ve Varlık İlişkisi	47
2. Dindarlığın Tanımı ve Çeşitleri.....	49
3. Dinlerin Bağımlılık Üzerindeki Etkisi.....	50
4. Dindarlığın Bağımlılık Üzerindeki Etkisi	52

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÇALIŞMA BULGULARI

1. Batman İli Ve Tanıtımı.....	55
2. Öğrenci Özellikleri	58
3. Sosyal Medya Kullanımı İle İlgili Veriler.....	60
4. Kişisel Paylaşım Uygulamaları	63
4.1. Youtube.....	64
4.2. Instagram	65
4.3. Twitter.....	67
4.4. Facebook.....	68
4.5. Tik Tok	69
4.6. Sosyal Medya Farkındalığı Mülakatların Değerlendirilmesi	71
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	99
KAYNAKÇA	106
EKLER.....	111
ÖZGEÇMİŞ.....	113

KISALTMALAR

Kısaltmalar	Bibliyografik Bilgi
a.e	Aynı eser
a.g.e	Adı geçen eser
a.g.m	Adı geçen makale
a.g.t	Adı geçen tez
Bkz.	Bakınız
C	Cilt
çev.	Çeviren
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
der.	Derleyen
ed.	Editör
E	Erkek
K	Kız
S	Sayı
s.	Sayfa
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
Vol	Volume
WHO	World Health Organization

TABLÖLER LİSTESİ

Görsel 1: Türkiye 15+ Yaş Grubunda Alkol Kullanım Oranı (TÜİK, 201)	14
Görsel 2: Uluslararası Alanda Kullanılan İnternet Sembolü.....	32
Görsel 3: İlk Sosyal Medya Uygulamalarından Messenger Logosu.....	34
Görsel 4: You Tube Marka Logosu	35
Görsel 5: Facebook Uygulamasının Resmi Logosu.....	35
Görsel 6: Meta-verse Logosu	36
Görsel 7: Twitter Resmi Logosu	36
Görsel 8: Instagram Sosyal Medya Uygulamasının Resmi Logosu.....	37
Görsel 9: Nüfus ve yıllık nüfus artış hızı, 2007-2021	56
Tablo 1: Mülakata Katılan Öğrencilerin Cinsiyet Oranları.....	58
Tablo 2: Mülakata Katılan Öğrencilerin Yaşları.....	58
Tablo 3: Mülakata Katılan Öğrencilerin Sınıfları	59
Tablo 4: Mülakata Katılan Öğrencilerin Okudukları Bölümler	60
Tablo 5: Mülakata Katılan Öğrencilerin Yaşam Alanları	60
Tablo 6: Mülakata Katılan Öğrencilerin En çok Tercih Ettiği Sosyal Medya Paylaşım Uygulamaları	64
Görsel 11: Tik Tok Logosu	70
Tablo 7: Öğrencilerin Mobil Telefon Yoksunluğu Farkındalıkları.....	71
Tablo 8: “Uyanır uyanmaz telefonunuza bakar mısınız?”	73
Tablo 9: “Sürekli çevrimiçi kalma zorunluluğu duyar mısınız? Paylaşımları kaçırma korkusu duyuyor musunuz?”	74
Tablo 10: “Wc’ ye telefonunuzla giriyor musunuz?”	75
Tablo 11: “Stresli zamanlarınızda sosyal medyada daha fazla mı vakit geçirirsiniz?” ..	77
Tablo 12: “Sosyal medya hesabınızı uzun süre kapatabilir misiniz?”	78
Tablo 13: “Sosyal medya ibadetlerinize mâni olur mu?”	79
Tablo 14: “Geç saatlere dek sosyal medyada kalarak sabah namazlarınızı kılamadığınız olur mu? Dini özel gün ve gecelerde ibadetlerle meşgul olmak yerine sanal platformlarda vakit geçirir misiniz?”	81
Tablo 15: “You Tube üzerinden dini konuşmalar dinler misiniz? İzlediğiniz dini videoların dini yaşantınıza olumlu katkıları olur mu?”	82

Tablo 16: “Sosyal medya ruh sağlığını etkiliyor mu? Ne şekilde etkiliyor?”	83
Tablo 17: “Ateizm ve deizm ile ilgili paylaşımlar inancınızı sarsar mı?”	84
Tablo 18: “Sosyal medyada sörf yaparken okunan ezandan rahatsızlık duyar mısınız?”	85
Tablo 19: “Sosyal medyada dini içerikli paylaşımlar yapar mısınız?”	86
Tablo 20: 5 vakit namaz kılar mısınız?	86
Tablo 21: “Ramazan orucunu tam olarak tutar mısınız?”	87
Tablo 22: “Oruçluyken sosyal medyada kalma süreniz değişir mi?”	88
Tablo 23: “Zengin olsanız zekât verir miydiniz?”	89
Tablo 24: “Umreye gittiniz mi? Gider misiniz?”	90
Tablo 25: “Sizce Allah sosyal medya paylaşımlarınızdan öbür dünyada hesaba çeker mi? veya “Sosyal medyada gerçek dışı paylaşımların haram olduğunu düşünür müsünüz?”	91
Tablo 26: “Sosyal medya paylaşımlarınızı “Kıramen Kâtibin” meleklerinin kaydettiğine inanıyor musunuz?”	93
Tablo 27: “Allah’ın varlığı ile ilgili şüpheleriniz var mı?”	94
Tablo 28: “Meal veya Arapçasından Kur’an okur musunuz?”	95
Tablo 29: “Peygamberimizi ne kadar sevdiğiniz sorulsa nasıl cevap verirsiniz?”	96

ÖNSÖZ

Çocukluk dönemi, yetişkin bireylerin hayat hikâyelerindeki en kalın puntolu yazılardır. İnsanı anlarken başvuracağımız çocukluk dönemidir. Aile bireylerinin tutumu ve verilen inanç eğitimi çok etkilidir.

İnsanlar yaşadığı çağın ürünüdür. Modernizmin hayatlarda yarattığı deprem etkisi post-modernizmle ivme kazandı. Ahlakın tekliği ve objektifliği yerini ‘benim için iyi olan iyidir’ ifadesine bıraktı. Modern insan sadece bulunduğu ülkenin vatandaşı değil, aynı zamanda “netizen” denilen bir ağ vatandaşı olmuş durumdadır. Ağlar üzerinden iletişim, ağlar üzerinden ilişki, hatta ağlar üzerinden aşk hayatı popülerliğini arttırmaktadır. Olduğu gibi olmanın yerini kurgu hayatlar, gerçeği yansıtmayan profiller almıştır. Modern çağda imaj varlığı ile insan sadece canı kahve içmek istediği için bir kafede oturmamaktadır. O kahveyi çekip sosyal medyasından paylaşarak aslında şu mesajı vermektedir: ‘Bu kahveyi içiyorum. Bu marka mekânlarda takılabiliyorum. Elit bir insanım.’ Aslına bakılırsa modern insan, sadece içtiği kahvenin ücretini değil aynı zamanda yarattığı imajın ücretini de ödemektedir. Bir yönüyle bunun adı modern bir köleliktir. Kalabalıklar içinde yapa yalnız hale gelmiştir. Zira acılarını, arzularını, hayallerini emanet etmek için kimseye güvenemez.

‘Sosyal Medya Bağımlılığı ve Dindarlık Arasındaki İlişkiyi Ölçen Tez Çalışmamız Dört Bölümünden oluşmaktadır. İlk bölümünde ‘bağımlılık nedir’ sorusuna cevap aranmıştır. Evrensel bir kelime olarak ele alınan bağımlılık sürekli değişiklik arz etmiştir. Her coğrafyada farklı bir surette karşımıza çıkan bağımlılığın bizi alakadar eden kısmı birinci bölümün son maddesi olan sosyal medya bağımlılığıdır. İkinci bölümde ise en popüler sosyal medya mecralarına ve üye sayılarının istatistiki incelemelerine yer verilmiştir. Ayrıca ikinci bölümde sosyal medyanın birey üzerindeki etkileri incelenmiştir.

Üçüncü ve son bölümde ise din ve bağımlılık arasındaki ilişki incelenmiştir. Dinlerin bağımlılık üzerindeki etkisi bilimsel verilerle ortaya konmuştur. Bunun yanı sıra din ve dindarlık kavramları üzerinde durulmuştur. Dini pratik yaşantının yani dindarlığın bağımlılıktaki rolü irdelenmiştir.

Tezimizin önemli veri kaynağını oluşturan mülakatlar sonucunda sosyal medya bağımlılığı ve dindarlık arasındaki ilişki çözülmeye çalışılmıştır. Araştırmamız nitel bir çalışmadır. Araştırmamız Batman ilinde üniversite öğrencileri arasında 2020 yılı Kasım, aralık aylarında ve 2021 yılı Ocak -Şubat aylarında daha önceden belirlenen homojen kümelerden seçilen öğrencilerle yapılmıştır. Mülakat soruları toplamda 34’ tür. Mülakat iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde sosyal medya bağımlılığı ve ilişkisi üzerine 24 soru yer almaktadır. İkinci bölümde ise dindarlık ile ilgili 11 soru yer almaktadır.

Akademik serüvenim boyunca ilmi ve sevgisiyle yoluma kandil olan değerli hocam Prof. Dr. İbrahim Gürses’e ve lisans hayatım ve sonrasında desteğini hiç eksik etmeyen değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Selahattin Öz’e teşekkür ederim.

Son olarak tezimi varlığını varlıklarına borçlu bildiğim; yeşilin en güzel tonunu gözlerinde gördüğüm dünyanın en güçlü adamına, sevgili babacığım ve merhametini üzerimden bir an olsun eksik etmeyen sevgili anneciğime armağan ediyorum.

SENA PARLAR

BURSA /2022

GİRİŞ

Gençlik bütün toplumların en önemli hazinesidir. Eğer gençlik olmazsa ve insanlar çoğalıp soyları devam etmezse elbette yok olmaya mahkûmdurlar. Bu sebeptendir ki insanoğlu neslinin devamı ve geleceğe kalmak adına çoğalır ve insanlığa yeni fertler kazandırır. Bu fertler sosyal ve psikolojik açıdan nasıl beslenirse öyle büyürler.

Bu unsurlar bir ferdi yetiştirirken iki şeyle onu geleceğe taşırlar. Birincisi, onun yaşaması ve fiziksel olgunluğa erişerek sağlıklı ve güçlü biri olarak yarınlara erişmesi için bedensel ihtiyaçlarını temin ederler. Bu şekilde genç fiziksel olarak sağlıklı bir yaşam sürer. İkincisi ise ferdin ruhsal ihtiyaçlarının sağlanmasıdır.

Bu iki şekilde sağlanır. İlk olarak toplumun devraldığı kültürel değerler ve töre içinde erdem ve meziyetleri barındıran kavramlar gündeme gelmektedir. İkinci olarak ise toplumun ait olduğu din ve ibadet yaşamları dâhil sosyal ifade etme tarzlarında ve yapıp etmelerinde onlara rehberlik eden din kavramı konuya dâhil olmaktadır.

Günümüz toplumlarında din ve toplumun kültürel değerleri iç içe geçmiş durumdadır. Toplum bu ikisini harmanlayarak dindarlık kavramı ile ifade edilebilecek olan bir form elde etmiştir. Salt dini değerler ve kültürel değerlerden mülhem bir topluluk günümüz dünyasında bulunmamaktadır. Özellikle seküler dünya değerlerinin hızla yayıldığı günümüzde din ve dini değerler var olmakla birlikte yıpranmış ve daha az dikkate alınır duruma gelmiştir.

Bu durumda insanlar ruhsal ihtiyaçlarının, ontolojik sorularının cevaplarını bulamamakta ve bu sorgulamaları unutturan, insanlara yeni bir varoluş kanıtı sunan başka alanlara dâhil olmak zorunda kalmaktadırlar. Bu da yeni problem alanları meydana getirmektedir.

Ortaya çıkan bu yeni durum kendi önerme ve tekliflerini öyle sunmaktadır ki toplumda herhangi bir ferdin bu duruma kayıtsız kalması düşünülemez. Artık durum din ve dindarlık kavramlarının insanoğluna ne verdiği değil ne veremediği üzerinden tartışılır hale gelmiştir.

İnsanlığa hayatın anlamını veren ve mutlak olarak onlara varoluş alanı ve varoluşun kaynağını ifade eden kavram din kavramıdır. Bu değerler kümesine dâhil olan ve bunu kabul ederek günlük ve anlık ibadet ve ayin komutlarını uygulayan, bütün hayatını bu değerlere göre yönlendiren insanlara dindar denilmektedir.” Dindarlık” kavramı da burada canlılık kazanarak hem bilimin hem yaşamın gözlem alanına girmektedir.

Dindarlığın insanlara gerekli cevapları veremediği ya da insanların bu alandan uzaklaşarak dâhil olduğu başka alanlar var olmaktadır. Bu alanlar günümüzde popüler yaşam, popüler trendler ve kendini ifade etmenin popüler yöntem ve imkânları olarak tanımlanabilir. Eğer din ve dindarlık yoksa yerine ikame edilecek kavram ve inanç yaşam formları bunlar olmaktadır.

Gençlik toplumların en büyük değeri ve geleceğe olan umutları olarak hala bu varlığını muhafaza etmektedir. Ancak yukarıda bahsettiğimiz sosyal medya bağımlılığı genç nesilleri kontrolü altına alarak onları aile, cemiyet ve devlet gibi onları ideal olarak yetiştirme amacı güden yapılardan koparmakta ve onlara karşı sert bir tavır takındırmaktadır.

Gençler ve bu yeni jenerasyon dinin etki alanından da çıkmış ve kendisine yeni varoluşsal cevaplar verecek alanlar aramaya başlamaktadır. Bu nokta da devreye iletişimde zirve noktada olan sosyal medya ve bu sosyal medya uygulamalarının gençlere önerdiği içerikler girmektedir. Bu içerikler öyle etkilidir ki gençlerin bundan kurtulması neredeyse imkânsız gibi görünmektedir.

Sosyal medya ve dindarlığın gençlik özelinde bir incelemeye alınmasının sebebi sosyal medya içerik ve uygulamalarının hemen hemen büyük oranda gençler tarafından kullanılması ve içerik üreticilerinin bu yaş ve zihin aralığını hedef almasından kaynaklanmaktadır. Bu sebeptendir ki araştırmanın konusu diğer yaş ve eğitim aralıklarını etkilediği halde bu konu başlığı dâhilinde bir sınırlama yapılmıştır. Çalışmamızın diğer tez gruplarından farkını koyan unsur ise dindarlıkla ilişkilendirilmesidir. Sosyal medya bağımlılığı, ekran bağımlılığı veya üniversiteli gençlerde sosyal medya bağımlılığı konulu tez çalışmaları yapılmıştır. Ancak tezimiz dindarlıkla bağlantısının kurulması açısından özeldir.

Çalışmanın araştırma hedef alanı Batman İlinde üniversite eğitimi alan belirli yaş aralığında yer alan kız ve erkek öğrencilerdir. Bu öğrenciler için oluşturulan ve tezin son kısmına da eklenen sosyal medya dindarlık ve dindarlık sorularını içeren sorular öbeği öğrencilerin adı ve soyadı alınmaksızın numaralandırma üzerinden yüz yüze sözlü mülakat tekniği ile yapılacaktır.

1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Sanayi Devrimi ile başlayan teknolojik gelişmeler hız kesmeden devam etmekte ve günlük hayattaki etkilerinin büyüklüğü her geçen gün daha da güçlü bir şekilde görülmektedir. Bu gerçeklik insanlığı yeni bir bağımlılık türü ile baş başa bırakmaktadır: Sosyal medya bağımlılığı.

Bu çalışmanın amacı, özellikle gençleri muhatap alan; her türlü yönlendirmeye açık olan sosyal medya bağımlılığını irdelemek, dindarlık ile ilişkisini tespit etmek ve varsa olumsuz etkilerinin ortadan kaldırılması yönünde öneriler sunmaktır. Ayrıca sosyal medyanın gençler arasında daha bilinçli kullanılıp kullanılmadığı yönünde veriler sağlayarak, bu veriler doğrultusunda sosyal medyanın bilinçli kullanımına katkı sağlamaktır. Bu çalışmanın bir diğer amacı da kullanıcıların sosyal medyayı kullanma gayeleri ve güvenirlilik ve geçerliliği sağlanmış ölçekler ile ölçülen dindarlıkları arasındaki ilişkiyi tespit etmektir.

Günümüzde bilimsel ve teknolojik gelişmelerin yapay zekâ ve veri tabanları olmaksızın insanlar tarafından takip edilmesi imkânsızdır. Bu gelişmelerin temelinde ise son otuz yılda gelişme gösteren web tabanlı teknolojilerdir. Bu teknolojiler bilgisayar versiyonlarının gelişmesi ve cep telefon firmalarının yapay zekâ temelli Android ve IOS yazılımlarına dayanması insanların bu gelişmeleri takip etmelerine imkân tanımaktadır.

Sosyal medya ve internet, ihtiyaçların daha hızlı giderilmesi ve pratik imkânlar sağlaması için tasarlanmışken günümüzde birçok yan aktiviteler artık ana aktivite durumuna gelmektedir. Bu durumda özellikle genç nesiller bu alanda çok fazla vakit geçirmekte ve bu sanal alanların bağımlısı haline gelmektedir. Bu artık birçok dala ayrılmış bağımlılık konularına sebep olmaktadır. Bu yeni bağımlılık türleri ile insan ilişkisi de konumuza dahil olmaktadır. Bağımlılık ruhsal ve psikolojik irtibatın fiziksel konumlanma ve yönelme durumu olarak ortaya çıkması olduğundan insanların irade ve öz kontrollerinin

en belirleyici ögesi olan din ve dindarlıkla ilişkisi de bu sebeple önemlidir. Dolayısıyla bu çalışmada din ve dindarlık bağlamında bağımlılıklar üzerine bir inceleme yapılacaktır.

Bu çalışmada hipotez olarak ortaya çıkan konu din ve dindarlık ve bağımlılık ilişkisi ters ve düz korelasyonu üzerine olacaktır.

2. Araştırma Soruları

Sosyal Medya Kullanımı bireylerin dindarlığını olumlu yönde etkiler mi?

Sosyal Medya Kullanımı ve dindarlık arasında nasıl bir ilişki vardır?

Sosyal Medya Bağımlılığı bireylerin dindarlığını olumsuz yönde etkiler mi?

Bireylerin dindarlığı sosyal medya kullanımını ne yönde etkilemektedir?

18-24 yaş arası gençlerin en sık vakit geçirdikleri sosyal medya platformları nelerdir?

İzlediğiniz dini videoların dindarlığınıza katkıları var mı?

3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmanın herkes tarafından kabul edilen bir tanımını yapmak oldukça güçtür. Birçok yazar da bu kesin tanımları yapmaktan kaçınır. Bu nedenle, nitel araştırma kavramının şemsiye bir kavram olarak kullanılması ve değişik alanlarla yakından ilişkili olmasıdır. Tüm bu alanlar araştırma deseni ve analiz teknikleri açısından birbirlerine benzer yapılara sahip oldukları için nitel araştırma bu kavramların hepsini içine alan bir genel bir kavram olarak kabul edilebilir.¹

Nitel araştırmanın tanımını yapmak güç olsa da nitel araştırma gözlem görüşme ve belge analizi gibi nitel veri toplama modellerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortama gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir.²

Corrine Glesne nitel araştırmayla ilgili olarak “Nitel araştırma yapmayı öğrenmek resim yapmayı öğrenmek gibidir. Ustaları inceleyin, yöntem ve teknikleri öğrenin onları doğru biçimde uygulayın ve ardından sizi etkileyen kişilerin işlerini ve yeni olanaklar yaratan

¹ Ali Yıldırım, Hasan Şimşek, **Sosyal Bilimler Nitel Araştırma Yöntemleri**, Seçkin Yay, Ankara: 2011., s.39.

² Yıldırım, Hasan Şimşek., a.g.e., s.39.

kendi uyarlamalarınızı oluşturan yolları tanımlamaya yetecek kadar öğrendiğinizde onları kendi amaçlarınız için yeniden gözden geçirin ve uygulayın” şeklinde ifade etmektedir.³ Biz de araştırma yöntemimizi çalışma grupları şeklinde belirledik. 30 üniversite öğrencisinden 20 tanesiyle yüz yüze görüşmeler yaptık. Derin gözlemler sağladık. Bu görüşmeler sırasında öğrencilerden aldığımız dönütleri hem not alarak hem de ses kayıtlarıyla kayıt altına aldık. Pandemi koşullarından dolayı 10 öğrenciyle zoom üzerinden mülakatlar gerçekleştirdik. Zoom bağlantısıyla yaptığımız videolu görüşmeleri kaydettik. Aynı zamanda aldığımız cevapları ve özellikle en çarpıcı olanları altını çizerek not ettik. Soruları hazırlama süreci ise danışmanım Prof. Dr. İbrahim Gürses ile birlikte yürütülmüştür. İstişare sonucu Dindarlık ve Bağımlılık soruları hazırlanmıştır.

4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmada literatür taraması sonucu elde edilen referanslar, dolaylı veya doğrudan incelenen, direkt atıf yapılan veriler yer almaktadır. Araştırmamız Batman ili ile sınırlıdır. Batman ilinde doğan, büyüyen ve farklı üniversitelerde okuyan homojen, yaşları 20 ile 30 arasında değişen bayan ve erkek bireylerle sınırlıdır. Mülakatlar 2020-2021 yılında uygulanmıştır ve bu tarihlerle sınırlandırılmıştır

5. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmamızın evreni, aslında ülkemiz ölçeğidir. Ancak çalışmanın hedef kitlesi gençlerin yaşadığı ülkedeki (Batman) bir bölgede doğan-büyüyen ve farklı üniversitelerde okuyan üniversite öğrencileri olarak belirlenmiş bulunmaktadır.

Araştırma da Batman ilinde üniversite öğrencileri arasında 2020 yılı Kasım, Aralık aylarında ve 2021 yılı Ocak -Şubat aylarında daha önceden belirlenen homojen kümelerden seçilen öğrencilerle yapılmıştır. Araştırma mülakat soruları toplamda 34’ tür. Mülakat iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde sosyal medya bağımlılığı ve ilişkisi üzerine 23 soru yer almaktadır. İkinci bölümde ise dindarlık ile ilgili 11 soru yer almaktadır.

Mülakatlar gönüllü olarak ad, soyadı belirtilmeden bütün sorulara evet-hayır veya kısa yorumlarla verilen cevaplara dayanmaktadır. Araştırmaya katılan kadın ve erkek

³ Corrine Glesne, **Nitel Araştırmaya Giriş**, çev. Ali Ersoy-Pelin Yalçınoglu, Ankara 2013, s.4.

bireylerin sayıları dengeli tutulmaya çalışılmıştır. Ancak yarı yarıya olması gibi bir özel çaba sarf edilmemiştir. Görüşmeler öğrencilerle rastgele tabii ortam ve mekânlarda yapılmıştır. Görüşmeler öncesi örneklem öğrencilere asla sorularla ilgili ipucu verilmemiş olup bu şekilde daha sağlam ve samimi cevaplar amaçlanmıştır.

6. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak üniversite öğrencileri ile yapılan mülakatlar yer almaktadır. Mülakat soruları 34 maddeden oluşmaktadır. Sorular açık ve sarîh şekilde, basit denilebilecek düzeyde, üniversiteli gençlerin sosyal medya ve dindarlık ilişkisi noktasında konumlarını belirlemeye yönelik olarak hazırlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. Bağımlılık Ve Bağımlılık Çeşitleri

1.1. Bağımlılık Nedir?

“Bağımlılık” kelimesi Latince “kendini başkasına adanmak” anlamına gelen *addicere* kelimesinden türemiştir. Bağımlılık, bireyin ruhsal ve fiziksel dünyasında değişimler yaratan, irade hürriyetini kısmen yahut tamamen ele geçiren, alışkanlıkları vazgeçilmez bir hüviyete sokan, etki alanı zamanla bireyin şahsi bütünlüğüyle sınırlı kalmayıp, sosyal çevresine de intikal eden, düşünceden davranışa aktarımı olan nörobiyolojik bir hastalıktır. Bağımlılık, ruhsal ve bedensel sağlıklarına ya da sosyal yaşamlarına zarar vermesine rağmen, insanların takıntılı bir durumu yinelemeye yönelik engellenemeyen bir istek duymaları ve bunu sürdürmeleri halidir.⁴

Araştırmalar bağımlılık tarihinin insanlık tarihi ile eş zamanlı olduğunu söylemektedir. Beynin ödül-ceza sistemini bozan her alışkanlığın, bağımlılık yaratma potansiyeli vardır. Bağımlılık günümüz dünyasında çok farklı şekilleriyle karşımıza çıkmaktadır. Tarihsel açıdan irdelendiğinde ise en köklü olan türü madde bağımlılığıdır. Buna ek olarak alkol bağımlılığı ve tütün bağımlılığı da tarihsel süreçleri eski olup hâlâ canlılıklarını devam ettirmektedir. Ancak sanayi devrimiyle birlikte gelişme imkânı bulan teknolojik devrimler de insanları yeni bağımlılık türleriyle karşı karşıya getirmiştir.

Bağımlılığın çağdaş kullanımı çelişkili ve kafa karıştırıcıdır; terim son derece damgalayıcıdır ancak popüler olarak hemen hemen her güçlü arzu, tutku veya arayışı kapsar.

kilisenin ikonları ve putları anlamına gelirken, yasak bilgi veya güç arayanlar için bu, büyücülük, sihir ve karanlık sanatlara ilgi anlamına geliyordu.⁵

⁴ Orhan Gürsu, **Bağımlılık ve Din**, Dem Yayınları, İstanbul, 2018., s.1.

⁵ Rosenthal, Suzanne B. Faris, a.g.e., s.444.445.

Bu tarihi etimolojik bilgilerden sonra bağımlılıkla ilgi yapılan bazı tanımlamalara değinilebilir. Bir kimsenin uyuşturucu bir maddeye vazgeçemeyecek şekilde tutkun hale gelmesi onda kopamaması, tehlikeli ve zararlı olduğunu bildiği halde onunla bağlantısını devam ettirmesi durumunu bağımlılık olarak değerlendirebiliriz.⁶ Tayfun Uzbay “bağımlılık, ruhsal ve bedensel sağlıklarına ya da sosyal yaşamlarına zarar vermesine rağmen, insanların takıntılı bir durumu yinelemeye yönelik engellenemeyen bir istek duymaları ve bunu sürdürmeleri halidir.”⁷ şeklinde tanımlar.

“Bağımlılıklar herhangi bir nedenle ya da herhangi bir neden olmaksızın yapılmış olan davranışın sonucunda elde edilen sonucun tatminkarlığına bağlı olarak gelişmektedir. Başlangıçta kontrol edilebilir olarak algılanırken giderek bireyin yaşamında karşılaşmış olduğu ihtiyaçlar veya ihtiyaçları karşılamak için yapmış olduğu davranışlar ile doyuma ulaşmış olması davranışın sürdürülmesini sağlamaktadır. Belirli bir aşamadan sonra birey davranışı değil davranış bireyi kontrol eder duruma gelmektedir”⁸. Bu andan itibaren birey kontrolünü kaybetmekte, davranış aralıkları değişmekte ve bozulmakta, bir süre sonra ise tıbbi ve psikolojik tedaviyi kaçınılmaz kılmaktadır.

Bu alanla ilgili yapılan yaklaşık 145’e yakın tez bulunmaktadır. Bu tezlerin amacı özellikle büyükşehirlerde madde bağımlılıklarını araştırmak, incelemek ve tedavi merkezleri ile ilgili imkânı olan kentlerde bu tedavi yöntem ve gereçlerini harekete geçirmektir. Bu araştırmaların en fazla vurgu yaptığı konu; ailesinde veya arkadaş çevresinde madde kullanan birey olan insanlarda, özellikle öğrencilerde madde kullanımı ve bağımlılığı oranının yüksek olduğu noktasındadır.⁹

Yaşadığımız dünya her geçen gün gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri ile kuşatılmaktadır. Dünya genelinde yaşanan hızlı değişim ve gelişim sadece bireylerin değil toplumların yaşam koşullarına da yansımakta, hemen her alanda teknolojinin kullanılması artmaktadır.

⁶ Nevzat Tarhan, **Genç Arkadaşım**, Üsküdar Üniversitesi İstanbul 2009., s.61.

⁷ Tayfun Uzbay, *Bağımlılık Yapan Maddeler ve Özellikleri*, Meslek içi Sürekli Eğitim Dergisi, Cilt: 18, sayı: 6, s.16-33.

⁸ Ö. Ş Üner, C. Tanıdır, *Evaluation Of Internet Addiction In A Group Of High School Students: A Cross Sectional Study*. Düşünen Adam: The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences.24(4)., s.265-272.

⁹ Hüseyin Nergiz., *Ergen Ve Gençlerde Madde Kullanımı ve Bağımlılığını Ele Alan Ulusal Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi*, **Gençlik Araştırmaları Dergisi**, Cilt:6 , sayı: 16, 2018.,s.29.

Sanal bağımlılıklar başlığı altında incelenen bu bağımlılık türleri sosyal medya bağımlılığı, oyun bağımlılığı ve internet bağımlılığı şeklinde sıralanmaktadır. Bunun yanı sıra davranışsal bağımlılıklar da oldukça geniş bir yer kaplamaktadır. Beynin işleyiş sistemini bozan ve bir hastalık olduğu saptanan bağımlılıklar gündelik yaşamın neredeyse bir parçası durumundadır. Kullanılan toplu taşıma aracında nikotin kokulu bir yolcuyla seyahat, madde kullanımının yaygınlık kazandığı günümüz dünyası, internet kullanım yaşının ilköğretim çağındaki çocuklara kadar düşmesi ve masa başında her türlü komuta açık hale gelen beyinler, bu durumun en net göstergeleridir. Bağımlılık gerçeğiyle yüzleşilmeli ve virüs gibi hayatları ele geçiren bu hastalıkla mücadele edilmelidir.

1.2. Madde Bağımlılığı

Madde bağımlılığı daha çok modernizmin getirdiği bir sonuç olarak görülebilir. Modernizm hedef değişikliği yaptırır, yaşam amacı olarak hedonizmi, yani zevkçiliği sunar. Zevki idealize eder. Bu anlayışı benimseyenler özellikle madde bağımlılığının tuzağına kolaylıkla düşerler. Bağımlılık yapan maddeler çeşit çeşittir ve beyinde aktivite ettiği alana göre farklı etkiler yaparlar. Kimi maddeler muhabbet duygusunu artırır, kişiyi konuşkan yapar, kimi maddeler daha canlı enerjik yapar, bütün gece durmadan dans etmeyi sağlar ama ertesi gün kişi aşırı yorgun bitkin bir gün geçirir.¹⁰

Maddeler bağımlılığa derece derece neden olur. İlk sefer alınan zirve etkisi her zaman alınamaz. Bu kez kullanıcı dozu artırır. Bu da aşırı zararlı sonuçlar doğurur. Daha sonra maddenin alınamaması durumunda krizler ve yoksunluktan kaynaklı problemler ortaya çıkar. Bağımlılık bu şekilde bir edim olarak kullanıcının fizik ve psikolojik yapısında başlamış olur.

Extacy kapsüller ve tabletler şeklinde satılan bu uyuşturucu çeşidi kullanıcılarında enerji artışı canlılık, algıda artış ve karşı cinse yakınlık hissi ortaya çıkarmaktadır. Kalp ve böbreklerde hasara sebep olan bu uyuşturucu çeşidi davranışlarda da dengesizliklere sebep olmaktadır. Bu ilacın kullanımına bağlı ölümler aşırı ısı yükselmesi ve aşırı sıvı kaybından kaynaklanmaktadır. Piyasada birçok çeşidi satılan bu hapların etkisiyle kişi

¹⁰Tarhan, a.g.e, s.61.

normal göstermesi gereken etki ve tepkileri gösteremez duruma gelir. Bu durumda bu maddeye karşı bağımlılık riski ortaya çıkar.¹¹

Eroin, uyuşturucunun en sert ve en keskin bağımlılık yapan çeşitlerinde olan afyon haşhaşını tohumunun kanatılması yoluyla elde edilir. Bu yolla elde edilen madde açık renkte toz şeklinde satılmaktadır. Bu madde gevşeme, hareket ve konuşmada yavaşlama, göz bebeklerinde küçülme, ağız kuruluğu, mide bulantısı, kusma ve şiddetli kaşınma hissi uyandırır. Etkisi 6 ile 8 saat arasında olduğundan sık sık kullanma ihtiyacı duyulmaktadır. Bu çok tehlikeli madde ayrıca kullanım sırasında enjektörlerin ortak kullanılması, korunmasız cinsel ilişkiye girilmesi gibi sebeplerle Hiv ve Hepatit C hastalıklarına yol açmaktadır. Maddenin alınmaması durumunda kullanıcı krize girer, halsizlik, uykusuzluk ve kas ağrıları şeklinde sıkıntılı durumlar yaşar.¹²

Bağımlılıkların ortaya çıkışı, teşhisi ve süreci travma diye adlandırılabilir. Çünkü tedaviye ihtiyaç duyan birey eğer zorlanıyorsa ve sosyal ve psikolojik sıkıntılar yaşıyorsa bu travma durumunun göstergesidir. Özellikle psikolojik travmalar zor teşhis edilen ve tedavisi zaman alan rahatsızlıklardır. Bu konuda Nevzat Tarhan:

*“İnsanın bedensel bütünlüğü gibi psikolojik bütünlüğü de darbe ve yaralanmalara maruz kalır. Psikolojik yaralanmanın en büyük zorluğu dışarıdan anlaşılamaması, görünmeyen ve içe kanayan bir yara olmasıdır.”*¹³

Travma devamla bu travmaların sadece kişileri değil çevrelerini de etkilediğini ifade etmektedir. Bu etki dalga dalga yayılır. Suyu atılan taş metaforunda olduğu gibi merkezden çevreye bir yayılım gözlenir. Bireyler karşılıklı olarak bu durumlarda normal şartlarda kullandıkları iletişim dilleri yerine daha tedirgin ve daha temkinli bir dil kullanmaya başlarlar. Bağımlılık sürecinde yaşanan travmalarda ana durum bu şekildedir. Özellikle aile direk etkilenmekte ve çaresiz kalmaktadır. Nasıl davranacağını bilemeden çoğu zaman olumsuz tedavi ve çarelere başvurmaktadır.

Türler arasında en bilineni ve insanların hayatlarını büyük oranda sekteye uğratan madde bağımlılığıdır. Şüphesiz uyuşturucu sevgisi tarih kadar eskidir. Antikçağdan beri insanlar

¹¹ Koray Karabekiroğlu, **Çocuğuma Nasıl Davranmalıyım?**, Say Yayınları, İstanbul 2017., s.396.

¹² Koray Karabekiroğlu, **Çocuğuma Nasıl Davranmalıyım?**, Say Yayınları, İstanbul 2017., s.397.

¹³ Nevzat Tarhan, **Yunus Terapi**, Timaş Yayınları, İstanbul 2013., s.20-21.

bilinçlerini uyuşturmak için bitkileri kullanmıştır. Öyle ki “*Greklere ‘Dionisos’, Romalılarda ‘Bacchus’ diye bilinen içki tanrısı inanışları mevcuttu.*”¹⁴

Hatta hayvanlar bile doğadaki ilaçları arayıp bulmaktadır. Örneğin keçiler ve atlar, Teksas çöllerinde yetişen halüsinojen meskalin içeren otları yerler. Bazı kuşların mayalanmış bitki yiyerek keyifle uçtuklarını söylemek de abartılı olmaz. Uyuşturucunun günümüz dünyasına aktarımına baktığımızda ise durum pek iç açıcı değildir.

BM’nin 2018 Dünya Uyuşturucu Raporuna göre dünya üzerinde 31 milyon madde bağımlısı vardır. Anne karnında bu maddelere maruz kalan bebeklerin prematüre ya da düşük kilolu doğmasına sebep olan, gençlerin gözlerini karartan ve bağımlı olunan maddeyi temin için türlü suçlara sevk eden madde bağımlılığı, bağımlılık türleri arasında en tehlikeli ve ürkütücü olanıdır. Zira bağımlılar üzerine yapılan bir dizi araştırmada, bu tür bağımlıların beynin işleyişini kimyevi maddelerle bozmaları sebebiyle, psikolojik terapilerin bu bireyler üzerindeki etkisinin daha az olduğu saptanmıştır.

Bunun yanı sıra madde bağımlılığında ölüm riski daha fazladır. Bireylerin bağımlı olma süreleri nispeten daha kısadır. Ayrıca madde bağımlılığının diğer bağımlılıkları tetiklediği ortaya çıkmıştır. Psikoz, yeme bozukluğu ve çeşitli tıbbi hastalıklar uyuşturucu ile meydana gelen diğer sıkıntılardır. Ayrıca *insomnia* uyku bozukluğu (uykuya dalmada sıkıntı çekme) ve *hipersomnia* (daimî uykulu olma hali) de madde bağımlılığının başlıca belirtilerindendir.

Freud, uygarlaşmanın bir bedeli olduğunu ileri sürmektedir. Ona göre insan, beklentileri karşılanmadığı ve içgüdülerini yadsımak zorunda kaldığı için mutsuzdur. Doğal olarak mutsuzluğundan kurtulmak için birtakım yöntemler geliştirir. Uygarlığın hoşnutsuzluğundan kaçmanın dört temel yöntemi vardır: Savunma mekanizmaları arasında yer alan ve doyurulmamış istekleri ifade etmek için kullanılan fantezi kurmak, sevgi, bilim ve sanat çalışmalarıyla örneklendirilebilecek libido kaydırmaları ve keyif verici maddeler.

Normal şartlarda hem modern insan hem de bilimin “homo sapiens” diye tabir ettiği insandan bu yana gelen insan türü bedensel ve ruhsal ihtiyaçlar hiyerarşisine ev sahipliği

¹⁴ Nevzat Tarhan, Serdar Nurmedov, **Sanal veya Gerçek Bağımlılıkla Başa Çıkma**, Timaş Yayınları, 2018 İstanbul s. 263.

yapan bir dual- çift yönlü varlığa-mahiyete sahiptir. İnsan yaşamak için yer, içer, avlanır, karşı cins ile beraberliğinden neslini devam ettirir ve fiziksel gücünü muhafaza ederek hayatta kalma mücadelesi verir. Diğer yandan aynı insan sahip olduğu manevi tarafı ile aile, sevgi, dostluk, bir Tanrıya inanma ve ibadet etme gibi metafizik-manevi ihtiyaçlara sahiptir. Bu iki tarafta birbirini hem beslemekte hem de birindeki bazı zafiyetler diğerinde de farklı sıkıntılara sebep olabilmektedir.

İnsan dünyadan lezzet alan ve bu lezzetler hayatına yön veren sanat, estetik, edebiyat ve son tahlilde bir medeniyet inşa eden bir varlıktır. Bu yeryüzünde insanın eşya üzerinde tasarruf etme imkânı, zaman zaman onu bu eşyanın tahakkümü altına girmeye zorlamaktadır. Burada yukarıda bahsedilen bağımlılık ve alt başlık olarak madde bağımlılığı konusu ile karşılaşılmaktadır.

İnsan tattığı, tükettiği ve ilişkiye geçtiği maddi-manevi her şeyde en uç, en mutlak noktayı aramaktadır. O bu mutlak olanı arama yetisini kendi mahiyetinde bulunan ebedi olma, yarına kalma içselliğinden almaktadır. İşte yediği içtiği ve hayatını devam açısında tükettiği bazı maddeler insanda genel anlamda bağımlılığa özelde irade kaybına, o olmazsa olmaza, cinnete, fiziksel ve ruhsal dengeyi kaybetmeye kadar giden davranış değişikliklerine sebep olmaktadır. Buna bilim madde bağımlılığı demektedir.

1.3. Alkol Bağımlılığı

Alkol de insanlık tarihi kadar eski bir alışkanlıktır. Alkolün birçok çeşidi vardır. Etanol denilen türü içki olarak tüketilmektedir. Bu tür alkol, birçok hastalığa neden olmaktadır. Alkolün ayrıca iradeyi zayıflatma, kişiye kontrol kaybı yaşatma ve uyuşturucu gibi maddelere açık haline getirme durumu da vardır.

İnsanların bitkilerden ilaç elde ederek hastalıklarına şifa bulma çabaları çok eskilere dayanmaktadır. Bu bitkilerden elde edilen karışım ve damıtılma, mayalanma yoluyla elde edilen sonuçların insanların keyiflenmesine ve mevcut durumlarında sıyrılarak başka bir duruma geçmelerine neden olduğu zamanla anlaşılmıştır. Alkol de bu anlamda çok çeşitli meyvelerin fermentasyonu sonucu elde edilen ve daha sonraları sarhoşluk verici etkisi anlaşılmış ve günümüz alkol terimi bağlamında anlam ve kullanım alanı oluşmuştur. Ancak alkol birçok bedensel ve zihinsel hastalığa neden olmakta insanların iradesini

zayıflatmakta ve kontrol kaybı, uyuşturucu etkisi gibi özellikleriyle bağımlılıklara kapı araladığı anlaşılmaktadır.

Ancak alkolün her toplumda ortaya çıkış şekli farklıdır. Bugünkü anlamda kullandığımız alkol tarihi seyir içinde aynı anlama ve muhtevaya sahip değildir. Çünkü modern zamanlarda ortaya çıkan alkol ve çeşitleri eski zamanlarda klasik yöntemlerle şıra ve maya şeklinde damıtılma-fermantasyon yoluyla elde edilen sarhoşluk verici bir muhtevaya sahi olan şarap olarak ortaya çıkmaktadır.

Orta Asya da Türkler at sütünü toprak altında bir süre bekleterek kımız dediğimiz içkiyi elde etmektedirler. Kımız bir tür mayalama işlemi ile sarhoşluk veren bir maddeye dönüşmektedir. Bu, günümüz alkol formuyla uyuşmamaktadır. Ayrıca insanlarda bağımlılık yapma oranı da düşüktür. Çeşitli faydaları da bulunmaktadır.

Bu gibi birçok kültürden örnekler verebiliriz. Arapların hurmadan, Romalıların üzümünden şarap elde etmesi veya benzeri bitkilerin fermentasyonu ile yine sarhoşluk veren ve keyif verici bir içeceğe dönüşen içecekler elde ettiklerini bilmekteyiz.

Çok miktarda ve sıklıkla alkol tüketen, bedensel, ruhsal ve toplumsal sağlığının bozulmasına rağmen alkol almak isteyen ve tedavi edilmesi gereken kişiye alkolik denir.

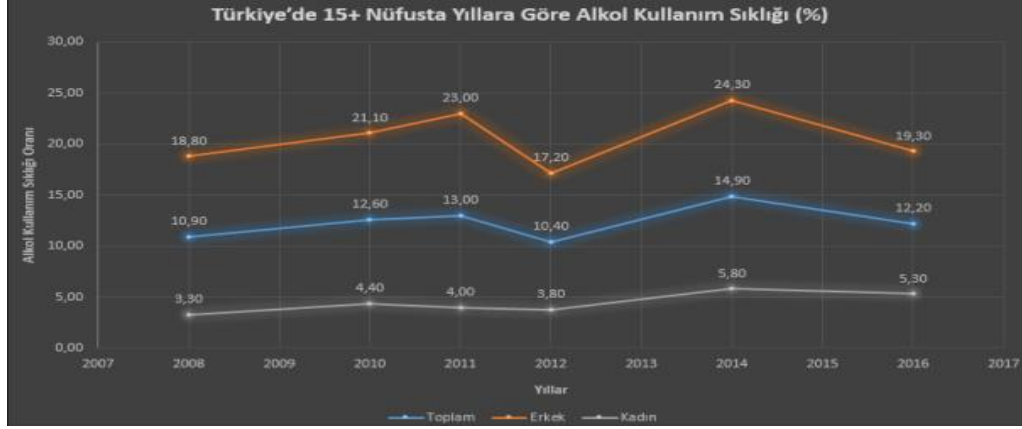
İlk alkol tüketim yaşı düştükçe ileriki yaşlarda bağımlı olma riski artmaktadır. DSÖ, aralarında Türkiye'nin de yer aldığı 30 ülkede gerçekleşen saha araştırmalarına göre cinayetlerin %85'i, tecavüzlerin %50'si, şiddet olaylarının %50'si, trafik kazalarının %60'ı, kadına şiddet olaylarının %70'inin ana nedeni alkol bağımlılığı ve alkoldür. Dünya genelinde milyonlarca insan bu sebeple hayatını kaybetmektedir. Alkolün vücudun hemen her yerinde kansere sebep olma ve bozukluklara sebep olma potansiyeli bulunmaktadır.¹⁵

Türkiye de 15 yaş üstü alkol kullanım oranları kadın ve erkeklere göre farklılık gösterebilmektedir. TÜİK'in yaptığı araştırmalara bakıldığında 15 yaş nüfusun % 79'u hayatında hiç alkol almamış ve ya kullanmamış, %9.7s, kullanmayan, % 10,4 2ü ise kullanan bireylerden meydana gelmektedir. Erkekler içinde hiç alkol kullanmayanların

¹⁵ T.C. Kalkınma Bakanlığı On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023). Sağlıklı Yaşam ve Bağımlılıkla Mücadele Çalışma Grubu Bağımlılıkla Mücadele Alt Çalışma Grubu Raporu, Ankara, 2018., s.20.

oranı %67,4, kadınlar % 92, kullanmayan erkeklerin oranı % 15.4, kadınlar %4.2, erkekler arasında kullananların oranı % 17.2, kadınlar ise % 3.8 olarak ölçülmüştür.¹⁶

Görsel 1: Türkiye 15+ Yaş Grubunda Alkol Kullanım Oranı (TÜİK, 201)

Sonuç olarak alkol sağlık sektörünün vazgeçilmez bir unsuru olmasının yanında bir bağımlılık alanının da kahramanı durumundadır. Yukarıda verilen veriler göstermektedir ki alkol masum ve “ben sarhoş olmuyorum” diyerek geçirilecek bir içecek değildir. Bütün bağımlılıklarda olduğu gibi alkol bağımlılığı da merakla başlayan ve alışkanlığa dönüşerek daha sonra bağımlılık şeklini alan bir bağımlılık türüdür. Alkol bağımlılığı bağımlılık türleri arasında toplumsal sosyal problemlere yol açan tarafıyla da en sakıncalı bağımlılık türlerinden biri durumundadır.

1.4. Tütün Bağımlılığı

Tütün kullanımı sonucu oluşan tütün mamulleri salgını, dünyanın şimdiye kadar karşılaştığı en büyük halk sağlığı tehditlerinden biridir ve yılda 7 milyondan fazla insanın ölümüne yol açmaktadır. Bu ölümlerin 6 milyondan fazlası doğrudan tütün kullanımının bir sonucu iken, yaklaşık 890.000'i sigara içmeyenlerin pasif olarak sigara dumanına maruz kalmasının sonucudur. Dünya genelinde 1,1 milyar kişi tütün ve tütün ürünü kullanmaktadır ve sigara içenlerin yaklaşık %80'i düşük ve orta gelirli ülkelerde yaşamaktadır.¹⁷

Türkiye’de ve dünyada tütün ve nevi ürünlerine bağlı ölümler diğer maddelere bağlı ölümlerden fazla olduğu yapılan araştırmalarla saptanmıştır. Tütünün ilk kullanım alanı

¹⁶ T.C. Kalkınma Bakanlığı On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023), a.g.e. s.22.

¹⁷ Toker Ergüder, Küresel Tütün Kullanımı Salgını ve Kontrolü, TJFMPC, 2018,12(4), s.301-306.

sigara ve benzeri kullanım şekilleri yanında birçok çeşidi bulunmaktadır. Bazı toplumlarda çiğneme yoluyla veya dil atına kâğıt bırakma şeklinde kullanım şekilleri olan tütün, dünya sağlık örgütünün baş etmeye çalıştığı bir problemdir. Bu sebeple her on saniyede bir insan hayatını kaybetmekte ve bu oran daha da düşeceğe benzemektedir.

Sigara kalp damarlarında tıkanıklığa, akciğerde broşlarda daralmaya sebep olur. Beyin damarlarında tıkanmaya sebep olarak beyin fonksiyonlarına zarar vermektedir. Sigara içenlerde kanser riski doğal sebeplere göre neredeyse on kat daha fazladır. Ayrıca gebelik dönemi sigara kullanımı bebeklerin sağlığını olumsuz anlamda etkilemektedir. Sigara içenlerde esrar kullanım riski de kullanmayanlara göre daha fazladır.¹⁸

Tütün kullanım çeşitlerinin aşırıya kaçması durumunda tütün mamullerini kullanan bireylerde psikolojik ve fiziksel bağımlılığa sebep olabilmektedir. Tütün ürünlerinin muhtevasında 4000 üzerinde kimyevi madde bulunmaktadır. Bağımlılığa neden olan esas madde nikotin maddesidir. Ayrıca tütün mamulleri çiğnenerek ve yan enfiye şeklinde burundan çekilerek de tüketilmektedir. Nikotin alındıktan sonra hemen beyne ulaşır ve kişinin bağımlılık noktalarını harekete geçirir. Nikotin tüketimi eğer gerekli şekilde karşılanmazsa kullanıcı krizlere girmekte ve anormal değişiklikler sergileyebilmektedir.

Tütün mamullerinin genellikle zararlı olduğu söylenebilir. Sadece tıbbi alanda ve sanayi alanında bazı faydalı kullanımları bulunmaktadır. Tütün de diğer bitkiler gibi asıl itibari yle faydaları olan bir bitkidir. İnsanlar bu bitkinin bir takım başka özelliklerini keşfederek günümüz tütün bağımlılığı kapsamına giren alanları oluşturmuşlardır. Aslında vücudun nikotine kısmen ihtiyacı olmakla beraber bu şekilde tüketilmesi vücuda kalıcı hasarlar vermekte ve kanser başta olmak üzere birçok hastalığı neden olmaktadır.

Tütünün tüketim tarzları da farklılıklar göstermektedir. Yemen taraflarında insanlar işlerinden öğle arasında çıktıklarında birkaç saat bir köşeye çekilip bir çeşit uyuşturucu özelliği olan, yanaklarda şişkinlik ve hissizlik uyandıran tütün çiğnemektedirler. Yine başta Arap bölgelerinde ve şu tüm dünyada nargile tüketimi sigardan sonra yasal olan en yaygın tüketim çeşitlerindendir. Bazı bölgelerde ülkemizde de kâğıda veya kağıtsız şekilde dudak altına yerleştirerek tüketimi yapılmaktadır. Pipo ile tüketim de yaygındır.

¹⁸ Karabekiroğlu. a. g. e., s.395.

Ama en yaygın olanı günümüz modern sigara sektörünün de dayandığı sarma şeklindeki tüketim şeklidir.

Vücudun kısmen de olsa ihtiyacı olan nikotin alındıktan sonra, saniyeler içerisinde beyne ulaşır, kalp ritmini etkiler ve solunumu güçlendirir. Nikotin noksanlığında ise kişide asabiyet, yoksunluk hissi, dikkat dağınıklığı, huzursuzluk ve unutkanlığın baş göstermesi nikotinin aynı zamanda fizyolojik bir bağımlılık çeşidi olduğunun kanıtıdır. Nikotin bantları, bupropion, psiko-sosyal tedavi, hipnoterapi ve davranışçı terapiler tütün bağımlılığının tedavisinde kullanılan yöntemlerdir. Sayılan zararlarına rağmen satışında yasal açıdan bir engel yoktur.

DSÖ, 31 Mayıs'ı Dünya Tütün mamulleriyle mücadele günü olarak belirlemiştir. Bu organizasyon tüm dünyada zararlı tütün mamullerinin kullanım azaltmak ve bu konuda maksimum seviyede başarı sağlamak istemektedir.¹⁹

Tütün ve tütün ürünlerinin yol açtığı en önemli sorunlardan birisi ise tütün ürünü kullanmayan kişiler üzerindeki etkileridir. Dünyada yaklaşık 700 milyon çocuk sigara dumanına maruz kalmaktadır, her yıl yaklaşık 1 milyon kişi de tütün ürünü kullandığı için değil tütün ürünü dumana maruz kaldığı için hayatını kaybetmektedir. Anlaşılacağı üzere sigara dumanından pasif etkilenme toplum için tehlikeli boyutlardadır.²⁰

Bu oranlar insanlığın nasıl bir tehlike altında olduğunun net işaretleri olarak ortada durmaktadır. Sigara ve tütün mamullerinin açıktan ve serbestçe tüketilmesi kanunlarla koruma altında olduğundan bizzat devletler kurdukları tekel ve benzeri kurumlarla tütün mamulleri satışını ve akışını kontrol etmekte ve buradan gelen gelirden ciddi gelirler elde etmektedirler.

Son dönemde bu ürünlerin marka ve logoları kapatılarak özendirilmesi engellenmeye çalışılsa da kullanım oranlarına veya başlama oranlarına yansımamış ve tütün mamülleri tüketimi artarak deva etmektedir.

¹⁹ <https://www.who.int/news/item/>.

²⁰ T.C. Kalkınma Bakanlığı On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023), Sağlıklı Yaşam Ve Bağımlılıkla Mücadele Çalışma Grubu Bağımlılıkla Mücadele Alt Çalışma Grubu Raporu. , Ankara, 2018, s.7-8.

Başkalarının tütün dumanını solumaktan kaynaklanan kanser ölümlerinin oranı asbest, radyoaktif nükleid, arsenik, benzen, vinil klorür, radyasyon, pestisid (tarım ilaçları), tehlikeli atıklar, içme suyunda bulunan kimyasallar, endüstriyel kimyasallar ve madeni atıkların hepsinin toplamından kaynaklanan kanser ölümleri oranından daha fazladır. Bu sebeple pasif içicilik önemsenmesi üzerine projeler üretilerek insanların bilinçlendirilmesi gereken bir konudur.

Dünyada yapılan araştırmalarla 15 yaş üstü tütün mamulleri kullanım oranlarının en yüksek olduğu ülkeler olarak Çin, Hindistan ve Endonezya ön plana çıkmaktadır. Bu üç ülkenin nüfusu dünyanın yarısını teşkil ettiği düşünülürse durumun ciddiyeti daha iyi anlaşılabilir. Avrupa ülkeleri bazında bakıldığında Yunanistan ve Arnavutluk ön plana çıkmaktadır. Kuzey Afrika ülkeleri arasında Mısır, Latin Amerika kıtasında Şili yüksek kullanım oranlarıyla ön planda yer almaktadır.²¹

Türkiye ise 17 milyon tütün kullanan nüfusu oranıyla onuncu sırada bulunmaktadır. Ülkemizde günlük tütün kullanan 15 yaş üstü kullanıcıların oranı 2016 yılında % 26,5 olarak gerçekleşti. Bu oran 2019 yılında % 28 olarak gerçekleşti. Bu veri erkeklerde % 41,3 kadınlarda % 14,9 dur. Tütün mamülleri kullanmayan 15 yaş üstü bireylerin oranı (bırakanlar ve hiç kullanmayanlar) 2016 yılında % 69,4 iken 2019 yılında azalmış ve % 68,7 seviyesine gerilemiştir. Bu bağlamda yaş gruplarına göre en fazla tütün kullanan yaş aralığı % 42,8 ile 35-44 yaş aralığıdır.²²

WHO 2015 yılında Küresel Tütün Salgını Adlı çalışmasın da aşağıdaki noktalara değinmektedir:

Dünya da 1,5 milyara yakın insan sigara kullanmakta ve her yıl 6 milyon ölüm meydana gelerek tütün ürünleri her 10 ölümden birinden sorumlu olmaktadır. Kullanıcılarını öldüren tütün mamulleri eğer önlem alınmazsa 2030 yılına değin her yıl 8 milyon ölüme neden olacaktır. Bu oranın devamı halinde tütün mamullerine bağlı ölümler 21. yüzyılda 1 milyara çıkacaktır. Yaşam beklentisi orta yaştakilere ömürlerinden 20 yıla yakın zaman götüreceğinden sigara kullanımı oranları da bu oranda daha erken başlamaya sebep olabilecektir.²³

²¹ Nazmi Bilir, Dünyada Ve Türkiye’de Tütün Kullanımı Epidemiyolojisi- Tütün Salgını Açısından Riskli Gruplar, Hacettepe Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Ankara, s.1.

²² <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Saglik-Arastirmasi-2019-33661>.

²³ DSÖ Küresel Tütün Salgını Raporu, 2008 MPOWER paketi, Cenevre, Dünya Sağlık Örgütü, 2008,s.8.

Sigara özellikle dünyada hastalık riski olan beş hatlık sebebinden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Sigara kullanım oranlarında erkekler % 47,5 kadınlarda ise bu oran % 10,3 tür. Düşük oranlı zararlı içerik barındıran tütün mamulleriyle; aromalı ve meyveli gibi, bu ürünlerin zararları azaltılmaya çalışılmıştır. Potansiyeli azaltılmış düşük dozlama ürünler (hafif, düşük katranlı, meyveli, çikolata aromalı, organik sigara gibi) ile zararları azaltılmaya çalışılmıştır. Tütün ürünlerini kullananların %80 i düşük gelirli ülkelerde yaşamakta ve bu ürünleri kullanmaktadır.²⁴

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’ de de tütün mamullerinin kullanımının tamamen yasaklanması mümkün olmamaktadır. Bunun yerine ülkeler bu mamulleri özendirici ortam ve reklamları sınırlama gibi önlemlere başvurarak tütün ve sigara ile mücadele yoluna girmişlerdir. Özellikle Türkiye ‘de son dönemde uygulanan dumansız hava sahası ve kapalı alanlarda sigara ve tütün mamulleri tüketilmemesi gibi önlemler ciddi faydalar getirmiştir. Türkiye de ki pasif içici konumunda mağdur olan çocuk ve yetişkin bireyler daha fazla koruma altına alınmışlardır. Ayrıca 18 yaşından küçüklere sigara satışının yasaklanması ve bunun ciddi caydırıcı cezalarla desteklenmesi de sigara ve tütün mamullerine erişimde önemli adımlar olarak ortaya çıkmıştır.

Tütünle mücadelede ilk uluslararası anlaşma olan “Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesi (TKÇS)” 21 Mayıs 2003 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü’nün (DSÖ) 56. Dünya Sağlık Asamblesinde kabul edilmiştir. Sözleşme ülkemiz tarafından 28 Nisan 2004 tarihinde imzalanmıştır. 25 Aralık 2004 tarihi, 25681 sayılı resmî gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Türkiye, sözleşmeyi imzalayan 43. ülkedir. Günümüz itibariyle TKÇS’ye taraf olan ülke sayısı ise 181’dir.²⁵

Sigara içenler özellikle akciğer, gırtlak, yemek borusu ve ağız kanserine yakalanma riski altında olup sigara ile kan, pankreas, böbrek, bağırsak, mide ve rahim kanseri arasında doğrudan ilişki bulunmaktadır. Tütün dumanı maruziyeti özellikle bebek ve çocukları da tehdit etmektedir. Bebek ve çocukların yanında sigara içmek; ani bebek ölümlerine, astım ya da solunum yolu enfeksiyonlarına, kulak enfeksiyonlarına, uyku bozukluklarına neden olmaktadır. Tütün ürünü kullanımının bütün kapalı alanlarda tamamen önlenmesi pasif etkilenimden korunmanın en etkin yoludur.

²⁴ T.C. Kalkınma Bakanlığı On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023). a. g. e, s.8.

²⁵ T.C. Kalkınma Bakanlığı On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) .a.g.e., s.10.

1.5. Davranışsal Bağımlılık

Bireyin ortada herhangi bir madde olmaksızın bir davranış şeklinin alışkanlık kazanması ve o davranışla kendisini ödüllendirmesidir. Ödül bağlamında yapılan davranışın tekrarı istenir. Buna da davranışsal bağımlılık denir. Tıpkı bir nikotin bağımlısının arzu ettiği anda maddeyi tüketemediğinde huzursuzluk hissetmesi gibi, bağımlılık kazanılan davranışlar sergilenmediğinde de birey huzursuz hisseder. Bir müddet sonra tekrarlanan davranışların istendik değil güdüsel olduğu görülür. Birey davranışı gerçekleştirirken kaybettiği zamanı ve maddiyatı önemsemez. Davranışın olumsuz etkilerinin farkında olmasına rağmen tekrarı için çabalar.

Davranışsal bağımlılıkta, alkol ya da esrar gibi bir madde olmadan, kişi belli bir davranışı yaparak rahatlama ve huzur hisseder, başka bir deyişle “ödül alır.” Davranışın ödüllendirici özelliği zaman içerisinde bu davranışa bağımlılık geliştirilmesine zemin hazırlar. Madde bağımlılığında olduğu gibi, bağımlı olunan davranışı sürekli gerçekleştirme arzusu vardır. Her türlü bağımlılıkla mücadelede olduğu gibi davranışsal bağımlılık ile mücadelede de en önemli unsur kişinin farkındalığıdır.²⁶

Davranışsal bağımlılıklar; alışveriş, yeme, seks, kumar ve spor alt başlıkları biçiminde incelenmektedir. Bunun yanı sıra teknoloji bağımlılığı başlığı altında internet, oyun, ekran ve sosyal medya bağımlılığını da davranışsal bağımlılık başlığı altında değerlendirebiliriz. Kontrolsüz bir şekilde artan davranışsal bağımlılıkları takip etmek ve önlemek için Güney Kore, İngiltere, Japonya’da davranışsal bağımlılıkla mücadeleye yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Ülkemizde ise “Bağımlılıkla Mücadele Genel Kurulu” bu çalışmaları yürütmektedir.

1.5.1 Alışveriş Bağımlılığı

Alışveriş, belirli bir bütçeyle ihtiyaçların giderilmesi demektir. Şayet alışveriş haz odaklı yapılıyorsa davranışsal bağımlılık şeklini alır. Alışveriş sırasında kontrolsüz para harcama esnasında duyulan mutluluk sonra pişmanlığa dönüşür. Kişi ruhsal anlamda iyi -olmak ve kendinden sıyrılmak için her defasında alışveriş yapmak ister. Genellikle

²⁶ https://www.uspsikiyatri.com.tr/Bagimlilik/Davranissal_Bagimlilikler/.

bunalım dönemlerinde alışverişe yönelir ve anlık bir rahatlama hissi duyar. Kısa süreli tatmin olur. Ancak her olumsuz duygusunu para harcayarak bastırmaya çalışır.²⁷

Alışveriş bağımlılığı da tıpkı kumar bağımlılığı gibi bireyin maddi sıkıntılar yaşamasına yol açar. Bu sorunun temelinde manevi boşlukları maddiyatla doldurma düşüncesi yer alır. Tedavi edilmediği takdirde alışveriş bağımlılığının bir döngüye dönüşmesi kaçınılmazdır.

1.5.2 İlişki Bağımlılığı:

Sağlıklı ilişkiler temelde iki kişi ile yaşanan ilişkilerdir. Fakat ilişki bağımlılığının baş gösterdiği ilişkilerde, merkezde bir kişi vardır. İlişki, o kişinin istek ve arzularının çevresinde şekillenir. Bağımlı bireyin kendisini yok saydığı ilişkide, birey beraberliğin devamı için sonsuz fedakârlıklarda bulunur. Bu ilişkiyle varlık gösterdiğini hissettiği için ilişkinin bitmesini, kendi varlığının son bulması kadar önemser. Saplantılı ilişkiler bu bağımlılıklardan doğar.²⁸

Genellikle özgüven ve özsaygısı düşük bireylerde ilişki bağımlılığı görülebilmektedir. İlişkinin son bulması halinde partnerine zarar verme, tehdit, şantaj ve ifşa gibi istenmeyen durumlar bağımlı ilişkilerde sıklıkla görülmektedir.

1.5.3. Kumar Bağımlılığı

Bireylerin eğlenmek, kafalarını dağıtmak düşüncesiyle, ortaya maddi bir şeyler koyarak başladıkları ve duruma göre bunları arttırarak devam ettikleri oyunlara kumar denir. Ancak kumar bağımlılığı, patolojik kumar oynama davranışdır. Bir kez kazanan birey, maddi ve ruhsal bakımdan sıkıntı yaşadığında kazanma hissini duyduğu kumar masasına dönebilmektedir.²⁹

Geldiğimiz son durumda kumar bağımlılığı da artık bir mekân ve çevrede gerçekleştirilen bir faaliyet olmaktan çıktı. İnternet ve sosyal ağları üzerinden yüzlerce bahis şirketi insanları bu kumar sitelerine yönlendirmekte ve insanlar oturduğu yerden bu bağımlılık türünün esiri olmaktadır.³⁰

²⁷ https://www.uspsikiyatri.com.tr/Bagimlilik/Davranissal_Bagimliliklar/.

²⁸ https://www.uspsikiyatri.com.tr/Bagimlilik/Davranissal_Bagimliliklar/.

²⁹ https://www.uspsikiyatri.com.tr/Bagimlilik/Davranissal_Bagimliliklar/.

³⁰ Gürsu.a.g.e., s.49.

Kumar bağımlılığı diğer bağımlılık türlerinde olduğu gibi kolay kolay tespit edememektedir. Kumar oynama ve bunun aşırı etkilerinin tespiti ve ölçümü oldukça zordur. Ancak ailede ve çevrede kumar oynayan kişinin öncelikle madden çökmesi ve bir takım farklı yan etkileriyle beraber tespit edilmesiyle ortaya çıkmaktadır. Patolojik kumar bağımlılığı en çok görülen kumar bağımlılığı türüdür. Bu yukarıda bahsettiğimiz iş, aile ve çevre kaybına yol açan sonuçlarla da bitebilir. Bu kumar türü süregelen ve sık tekrarlanan bir davranıştır.³¹

Bu süreç bir döngü halini aldığında birey bağımlı olur. Bireyin ailesi de bu durumdan olumsuz etkilenir. Maddi manevi sorunlar yaşanmasına yol açar. Aile içi şiddet, boşanmalar, çocukların psikolojik olarak kötü etkilenmesi gibi sonuçlar kaçınılmaz hale gelir.

Diğer bağımlılık türlerinde olduğu gibi kumar bağımlılığı da merkezde bireyi ve sonrasında aşama aşama çevresiyle olan ilişkilerini de etkilemektedir. Birey bu bağımlılığından kurtulamadığı takdirde, çevresi tarafından güvenilmez bir kimlik algısıyla yalnızlığa itilmektedir. Birçok kumar bağımlısı birey, ailesiyle ilişkilerinde maddi ve manevi sıkıntılar yaşamaktadır.

1.5.4. İnternet Bağımlılığı

Günümüzde tüm dünyayı saran internetin temeli Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyet Rusya arasındaki rekabete dayanmaktadır. 1957’de Sovyetlerin ilk yapay dünya uydusu olan Sputnik’i uzaya fırlatmaları üzerine, ABD Savunma Bakanlığı, bilim ve teknolojinin orduya en iyi şekilde uygulanması için ARPA (Advanced Research Projects Agency) projesini başlatmıştır. Amerikan Hava Kuvvetleri 1962 yılında ABD’ye yapılabilecek olası bir nükleer saldırıdan sonra bir kısmı hasar görse de çalışmaya devam edecek olan ve tüm ülkeye yayılabilecek bir askeri bilgisayar ağı tasarlamıştır. ARPA projesi bu ağı desteklemiş ve ARPANET adını almıştır. İlk bilgisayar ağı 1969’da California’da kurulmuştur.³²

1981’de BITNET (Because It’s Time Network) “Çünkü Şimdi Ağ Zamanı” adında birleştirici bir ağ ilk defa New York Şehir Üniversitesi’nde kuruldu ve ilk bağlantıyı

³¹ Gürsu.a.g.e., s.50.

³² <https://bidb.itu.edu.tr/sevir-defteri/blog/2013/09/07/internet'in-tarih%C3%A7esi>.

Yale Üniversitesi ile gerçekleştirdi. 1982’de TCP/IP tabanlı ileri haberleşme tekniği oluşmaya başladı. Türkiye’nin resmen internete bağlanması ise 1993 yılında TÜBİTAK’ın TR-NET’i geliştirmesiyle olmuştur. İlk bağlantı Ortadoğu Teknik Üniversitesi’nde (ODTÜ) gerçekleştirilmiştir. Yaşanan teknolojik gelişmelerle birlikte ilk başlarda bilgi edinimi için kullanılan internet; haberleşme, mail, chat, konum bildirme, sosyal medya kullanma, bloggerlik vb. birçok amaç için kullanılmaya devam edilmektedir. “We Are Social” 2022 raporuna göre Türkiye internet, sosyal medya ve mobil kullanıcı istatistikleri ise şu şekildedir: ³³

- 69,5 milyon internet kullanıcısı, Türkiye nüfusunun %82’ünü,
- Yıllık internet kullanıcı değişim oranı 5,9
- İnternete telefon üzerinden girme %95,5.
- 68,90 milyon sosyal medya kullanıcısı, Türkiye nüfusunun % 80,8’ini,
- 78 milyon mobil kullanıcısı, Türkiye nüfusunun %91,4’ünü oluşturmaktadır.

İnternet kullanıcılarının aylık aktivitelerine bakıldığında;

- İnternet kullanıcılarının %93’ü internette çevrimiçi video izlemekte,
- %45’i vlog yayınları ile vakit geçirmekte,
- %72’si internet servisleri üzerinden müzik dinlemekte olup %42’lik bir kesim de çevrimiçi radyo dinleyicilerinden oluşmaktadır.
- Yine bu araştırmaya göre Türkiye internet kullanım istatistiklerine bakıldığında, genel kullanıcı sayısının toplamda 62 milyon olması, Türkiye nüfusunun %74’ü anlamına gelmektedir. İnternet kullanıcıları günde ortalama olarak 7,5 saat internette vakit geçirmektedir. ³⁴

Post-modern çağda tüm dünyayı saran internet çılgınlığı, kullanılmaması halinde çağı yakalayamama sorununu da beraberinde getirmektedir. İnternetin telefonlara dâhil olmasıyla, telefon sadece iletişim aracı olmaktan çıkmış, bireylerin hayatlarının merkezinde yer almaya başlamıştır. Hızlı bir şekilde değişen dünyada iletişim araçları da değişmektedir. Bu araçlardan başlıcası internettir. İnternet tarihin en hızlı yayılma gösteren iletişim aracı olmuştur.

³³ E.Özgür Gönenç, İnternet ve Türkiye deki Gelişimi, İletişim Fakültesi Dergisi., s.88.

³⁴ <https://recrodigital.com/we-are-social-2022-turkiye-sosyal-medya-kullanimi-verileri/>.

ABD’de radyonun 60 milyon insana ulaşması 30 yılı aldı, TV bu yayılma seviyesine 15 yılda ulaştı. İnternet ise dünya çapında bilgisayar ağının gelişmesini izleyen üç yıl içinde bunu başardı. Dünyanın başka bölgeleri Kuzey Amerika ile kalkınmış ülkelerin gerisinde, ancak internet erişimi ve kullanımı hızla bütün kıtalarda bütün metropollere yayılıyor. Ancak kimin daha erken erişime sahip olduğu, neye eriştiği önemsiz de değil, çünkü televizyonun tersine internet tüketicileri aynı zamanda onların üreticileri, içerik yaratıyor ve ağı şekillendiriyorlar.

Dolayısıyla toplumların internet müessesesine farklı tarihlerde erişmelerinin, dünya iletişim ve kültürünün gelecekteki şekillenmesi üzerinde uzun süreli etkili olacaktır. Fakat bu etkili yer edinme giderek beraberinde problemleri de artırmaktadır. İnternet ve sosyal medyanın aşırı ya da problemli kullanılması ve haftanın en az 8,5 ile 21,5 saatinin çevrimiçi geçirilmesi bağımlılık olarak değerlendirilmektedir. Telefonlarından ayrı kalamama durumu kaygı ve korku boyutuna evrilmiştir.³⁵

Nitekim günümüzde artık internet bağımlılığı Türkiye’de de bir psikolojik rahatsızlık olarak kabul edilmeye başlanmış olup Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanelerinde internet klinikleri kurulmaya başlanmıştır. TBMM bu konuda bir Meclis Araştırma Komisyonu kurulmasını benimsemiştir. Türkiye’nin ilk internet bağımlılığı polikliniği Kasım 2012’de; İstanbul Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesinde açılmıştır. Yine konu ile ilgili olarak, Türkiye’de ve dünyada ilk kez düzenlenen 1. Uluslararası Teknoloji Bağımlılığı Kongresi 6-7-8 Nisan 2012 tarihinde İstanbul’da düzenlenmiştir. Kongrenin yapılaş amacı, ülkemizde ve dünyada hızlı bir şekilde yayılan, çağımızın hastalığı olarak adlandırılan, “teknoloji bağımlılığı” ile ilgili farkındalık oluşturmak, çözüm önerilerini ve önleyici tedbirleri tartışmak olarak belirlenmiştir.

Samuel Morse’un 1844’te ilk telgraf mesajını göndermesi, uzun mesafeli iletişimin yanı sıra sosyal çağın ilk adımlarını da gerçekleştirmiştir. Sanayi devriminin bir sonraki aşaması ise 1875-1920 yılları arasında gerçekleşen “İkinci Sanayi Devrimi”dir. 1876 Alexsander Graham Bell’in icadı olan telefon sonrasında 1907’de Le de Forest’ın radyoyu icat etmesi, 1886’da herkesin evlerdeki vazgeçilmezini oluşturmaktadır. Televizyonun gündelik hayatımıza girmesiyle 2000’li yıllarda bilgi çağından, sosyal

³⁵ Kemal Sayar, Berna Yalaz, Ağ, Kapı Yayınevi, 2019 İstanbul, s.128.

çağa geçiş yaşanmaktadır. Sosyal ağ içerisinde sosyal medya farklı hedef kitle gruplarına göre oluşturduğu uygulamalar ile hizmet sunmaktadır.

Sonraki süreçte internet bağımlılığı, madde bağımlılığı kadar popüleritesini koruyan bir bağımlılık olarak insanların hayatında yer edinmiştir. Henüz hiçbir psikiyatri tanı kitabına girememiş olsa da “nomofobi”(no mobile-phone-phobia) yani “telefonsuz kalma korkusu” ve David Laramie tarafından ortaya atılan “ringxiety” yani telefon almadığı halde zil sesi duyduğunu zannederek telefonunu kontrol etme günümüzde sıkça karşılaştığımız durumlardır.³⁶

İnternet bağımlılığı genel olarak internetin aşırı kullanılması isteğinin önüne geçilememesi, yoksun kalındığında aşırı sinirlilik hali ve saldırganlık olması ve kişinin iş, sosyal ve ailevi hayatının giderek bozulması olarak ifade edilebilir.

Bugün için ABD’de Massachusetts, Philadelphia ve Chicago’daki internet bağımlılığı tedavi merkezlerinde “internet bağımlıları için sosyal destek grupları” hizmet vermektedir. En çok kullanılan internet bağımlılığı kategorileri arasında oyun oynama, sosyal ağ oluşturma, e-posta, blog oluşturma, çevrim içi alışveriş ve uygunsuz internet pornografi kullanımı bulunmaktadır. İnternetin nasıl kullanıldığı internet bağımlılığı bozukluğunun çok boyutlu yönlerinden biridir. İnternet bağımlılığı bozukluğunun diğer tanımlanmış çok boyutlu risk faktörleri arasında fiziksel bozukluklar, sosyal ve fonksiyonel bozukluklar, duygusal bozukluklar, dürtüsel internet kullanımı ve internete bağımlılık bulunmaktadır.

Çoğu bozuklukta olduğu gibi, internet bağımlılığı bozukluğunun kesin bir nedenini tam olarak saptamak pek olası değildir. Bu bozukluk, çoklu katkıda bulunan faktörlere sahip olma özelliğine sahiptir. Bazı kanıtlar, internet bağımlılığı bozukluğundan mustarip olmanız halinde, beyin makyajınızın uyuşturucu veya alkol gibi kimyasal bağımlılıktan mustarip olduğunu göstermektedir. İlginçtir ki bazı çalışmalar internet bağımlılığı bozukluğunu beyin yapısını fiziksel olarak değiştirmeye bağlar. Özellikle prefrontal beynin bölgelerindeki gri ve beyaz madde miktarını etkiler. Beynin bu alanı, detayları hatırlama, dikkat, planlama ve öncelik sırasına koyma görevleriyle ilişkilidir. İnternet bağımlılığı bozukluğunun nedenlerinden birinin beynin prefrontal bölgelerindeki yapısal değişikliklerin hayatınızdaki görevlere öncelik verme kabiliyetine zarar

³⁶ Sayar, Yalaz, a.g.e., s.128.

verdiği'dir. Bunun sonucunda da bireyin hayatından önce internetin gerekli yaşamın önceliğine sahip olduğu ifade edilmektedir.

1.5.4.1. Sosyal Medya Bağımlılığı

Bireyler geçmiş zamanda hiç olmadıkları kadar şu an birbirlerine ağlar ile bağlanmış durumdadır. Dünyada milyarlara ulaşan sosyal medya kullanıcı sayısı ile yeni bir döneme girilmektedir. Bireyler hali hazırda belirli toprak parçasının sınırladığı vatandaşlıklarının yanında, sınırsız bir ağ vatandaşlığı hüviyetine ulaşmışlardır. İnterneti interaktif kullanan ve sosyal medyası olan her birey aynı zamanda ağ vatandaşdır. Netizen, İngilizce vatandaş (citizen) ve internet (net) kelimelerinin birleşimi: (citizen of net) İnterneti çok kullanan kimse demektir.³⁷

Yeni nesil genç kuşağın içinde bulunduğu en önemli meselelerden birisi sosyal medya ve iletişim vasıtasıyla kültürün evrenselleşmesidir. Kültürlerin hızlı iletişim ve kültürler arası etkileşim yoluyla birbirine karışması, ortak hareket ve direniş alanları oluşturması gerçeği günümüzün özellikle koruyucu iç kültüre sahip toplumlar için önemli bir noktadır. Ali Murat Daryal kültürün evrenselleşmesi hakkında şunları söylemektedir:

*“Efendim, Batı da şu anda bir slogan türedi: Kültür evrenselleşiyor. Aslında evrensel olan şey kültür değildir. Kültürün tarifine bakarsanız, kültür ibtidai kabilelere veya milletlere ait olduğu için kültürdür. Bir Çin kültürü bir Amazon yerlileri kültürü gibi. Bunları var eden bunların kendilerine has olmasıdır. Aksi halde bütün dünyayı kuşatan kültür, kültür olmaktan çıkar. Bu kültür değildir. Kültür evrenselleşiyor düşüncesi bu yüzden hatalıdır.”*³⁸

Daryal kültürlerin var oluş şartlarını belirttikten sonra Yahudi kültürü üzerinden örnekler vererek savını desteklemektedir:

*“İçe dönük ve dışa kapalı kültürler; bu cemiyetler, kendisinden olmayan herkese ve her yabancı kültüre kendini kapatmıştır. Ne başka cemiyetler içinde erirler ne de başkalarını kendi içinde eritmek isterler.”*³⁹

³⁷ Sayar, Yalaz, a.g.e, s.11

³⁸ Ali Murat Daryal, **Dini Hayatın Psiko-Sosyal Temelleri**, İfav Yayınları, İstanbul 2009., s.282.

³⁹ Daryal, a.g.e., s.237.

Devamla Daryal bunun en tipik örneğini Yahudi kültürünün temsil ettiğini, bir kişinin Yahudi olması için özellikle Yahudi bir anadan doğması ve evlilik merasiminin Yahudilerin din adamı olan hahamın önünde gerçekleşmesi gerektiğini belirtmektedir.

Sosyal medya ve teknolojik gelişmelerin Daryal'ın belirttiği gibi bu sınır ve direniş noktalarına galip gelip gelemeyeceğini zaman gösterecektir. Ancak dünya çapında bir değerler kümesinin hızlı şekilde dünya toplumları arasında yaygınlaştığı ve kültürlerin var olmakla birlikte yaşamsal değerler kümelerini yazınsala alana doğru taşıdığı da bir gerçek olarak görülmektedir.

Sosyal medya insanların hayatlarını topyekûn olarak değiştirdi. İnsanlar artık diğer insanları merak etmekle kalmıyor diğer insanların kendilerini takip etmesini ve merak etmesini istiyor. Bu durumda sosyal medyanın insanlara üç ana noktada zararı olduğu söylenebilir. Öncelikle insan bir zaman içinde yaşar. O zaman içinde anlar vardır. Bu anlar değerlendirilir ve insanları hafızalarında anı olarak yer alırlar.

Diğer bir olumsuz sonu olarak insanı bencilleştirmesi ve bağımlı hale getirmesi örnek verilebilir. İronik olarak iletişim için kullanılan bu alan insanları izole eder bir konuma getiriyor. Bir süre sonra sadece kendine odaklanma ve anksiyete ve depresyona doğru yol alan bir bireye dönüştürür kullanıcıyı. Sürekli orada olmak, ne kadar “en” varsa o “en” lerin her birine sahip olmak bağımlılık başlangıcı olarak sosyal medyanın beraberinde getirdiği sonuçlarından biridir.

Son olarak sosyal medya insanların yaşayageldiği gerçek ilişkiler açısından çok sakıncalıdır ve bu ilişkilere zarar vermektedir. İnsanları birbirine bağlayan bu alan sonuç olarak insanlar için bir duvara dönüşmektedir. İnsanlar yazma ve anı biriktirme noktasında dijitalleşerek his ve duygu yoksunluğuna düşmektedirler. Her şeyi yakalama ve interaktif olma dürtüsü insanlarla olan iletişim yeteneklerimizi zayıflatarak zor duruma sokmaktadır.⁴⁰

Sıra dışı olmak ya da popüler kullanımıyla “cool” olmak üniversiteli gençlerin, hatta ergenliğe ayak basan bütün gençlerin kendilerini ortaya koymak ve farkını ötekilere hissettirmek amacıyla olmak istediği fenomenal kavramın adıdır.

⁴⁰ Fazilet Seyitoğlu, **Çocuklarda 20 Psikolojik Problem ve Çözümü.**, Hayy Kitap, İstanbul 2017., s.172.

Jung, bu kavram ve etki alanına giren gençteki durumu eğilim (vocation) olarak isimlendirmektedir. “Bu eğilim bir insanı içinde bulunduğu sürünün ve bu sürünün klişeleşmiş sıradanlığından kurtulmaya yönlendiren mantık dışı bir etmendir. İnsan gerçek gibi bu eğilime sarılır ve güven duyar. Bu eğilime Tanrıya duyduğu bir eğilim gibi güvenir fakat sıradan bir insan bunun sadece bir his olduğunu zanneder. Ama bu eğilim kişi üzerinde Tanrı yasası gibi bir etki ile davranır. Burada hüsrana uğrayan insan örnekleri kişiler için bir anlam ifade etmez. Sanki kendi kanunu kendisine bir ruh üflemiş gibi bu eğilime boyun eğer ve bunu mükemmel bir kendini gerçekleştirme yöntemi olarak algılar.”⁴¹ Jung bu şekilde eğilim kavramı ile kişilerdeki bir bağlılık oluşturan şeylerin doğasını açıklamıştır.

Sosyal Medya platformlarının genel olarak insanlar özellikle gençlerde bir eğilim bir kaçış ve kendini ifade alanı olmasının başlıca sebeplerinden biri bu kişilerin kendilerini yalnız hissetmeleridir ve bu yalnızlığın getirdiği utangaçlık ve aşağılık kompleksinden kurtulma isteme çabalarıdır. Eric Fromm “Sevme sanatı” adlı deneme çalışmasında; yalnızlık duygusunun bilinçte belirmesi huzursuzluk yaratır; gerçekte bütün huzursuzlukların kaynağı budur. Yalnız olmam, her şeyden kopmam, insanca güçlerimi kullanamamam demektir; dünyanın ben karşı koyamadan üstüme çullanması demektir. Bu yüzden yalnızlık duygusu aşırı huzursuzluk doğurur. Bundan başka utanma ve suçluluk duygusunun da kaynağıdır.”⁴²

İnsanlık tarihi bireyselliğin revaçta olduğu modernist zamanlardan, kendin olmak eyleminin hayalî hâl aldığı zamana geçmiş bulunmaktadır. Dünya yaklaşık yüz yıldır hedef noktası olarak algılanan modern zamanların tam merkezi olma konumundadır. Fakat modernist dünya düzeni âdeta insanlığın mutluluğa açılan kapıları olarak gerçekler ve simülatif iddialar her daim birbirlerinden kati suretlerle ayrılmaktadır.

Modern zamanları geride bırakan dünya şu an postmodern bir zaman dilimini yaşamaktadır. Batı her daim ileriye gösteren lineer saati, insanlık tarihini; Taş Çağı, Maden Çağı, İlk Çağ, Orta Çağ, Yeni Çağ, Yakın Çağ diye ayırdığı kıstaslarıyla geriye bakmayı bir cehalet karinesi olarak saymıştır.

⁴¹ Carl Gustav Jung, **Kişiliğin Gelişimi**, çev. Duygu Olgaç, Pinhan Yayıncılık, İstanbul 2015., s.203.

⁴² Eric From, **Sevme Sanatı**, Say Yayınevi, İstanbul, 1985.,s.18.

Batının pragmatist, materyalist ve ilerlemeci felsefesinin aksine Eagleton özlerde var olanın üzerine eklentilerle gelişimin sağlanacağını iddia etmiştir. İnsan tabiatı, kültürel mirası ve toplumsal hafıza yeniliklerinin ve gelişimin önünde bir engel teşkil etmemektedir. Zira her icat insanlığın kurtuluşuna vesile olmamıştır. Yapım aşamasında insanca yaşama onuruna katkı gibi iyi niyet temennileri ile yapılsa da sonraki süreçte insanoğlu menfaatleri doğrultusunda yok etmek için kullanmayı başarmıştır. Sosyal medya bağımlısı bireyler vakitlerinin büyük bir kısmını sosyal medyalarında sörf yaparak geçirmektedir. Kimi zaman özel hayatlarını paylaşarak, çoğu zaman da bir başka sosyal medya kullanıcılarını stalklayarak yani sayfasını inceleyerek zamanlarını harcamaktalar. Sosyal medya bağımlılığı, araştırmacılara göre özellikle sosyalleşme ihtiyacını vurgulamaktadır.⁴³

Son on yılda hayatımıza daha çok giren sosyal paylaşım ağları 1990'lı yılların sonlarında oluşmaya başlamış, kimi iniş çıkışların ardından günümüzdeki şeklini almıştır. Bu anlamda tanınan ilk toplumsal paylaşım ağı 1997 yılında kurulan SixDegrees'dir. Sosyal paylaşım ağlarının bugünkü formuna ulaşması süreci 2000'li yılların başında Ryze.com, Friendster.com gibi sitelerin kurulmasıyla ivme kazanmıştır. Örneğin Friendster, insanların yeni arkadaşlarla tanışmalarına, eski arkadaşlarla iletişimlerini sürdürmelerine ve çevrim içi içerik paylaşımında bulunmalarına yardımcı olmayı esas almıştır.⁴⁴

En çok bağımlılık yapan sosyal medya uygulamaları ise şunlardır: Twitter, Facebook, Whatsapp, Youtube, Google Maps, Foursquare, Instagram, Pandora, Vine, Clash of Clans, Candy Crush, SnapChat, Zoosk, Flipboard, Zite, Spotify, Evernote, InstaMessage⁴⁵. Bu uygulamalara her gün yenileri eklenmektedir. Örneğin Tik Tok ve geleceğin interneti olarak tanımlanan “Metaverse” kavramı da bu sınıflamaya dahil olabilir.

Yapılan araştırmalar bağımlılığa giden süreçte bireyin sosyal medyada vakit geçirme süresinin sürekli bir artış halinde olduğunu saptamıştır. Sosyal medyada kalma süresi bireyin ödüllendirilme ihtiyacı ile doğru orantılıdır. Nitekim akıllı telefonlardan sosyal

⁴³Armağan Ekici, “Aziz Antonious’un Baştan Çıkarılması: Bir Kötü Alışkanlık Olarak İnternet”, Cogito Dergisi, Sayı,30, 2002, s.229.

⁴⁴ Mehmet Emin Babacan, **Sosyal Medya ve Gençlik**, 1.Baskı: Açılım Kitap, İstanbul ,2015., s.76-77.

⁴⁵<http://www.YEŞİLAY>, “Nur topu gibi bir fobimiz daha oldu”

medya araçlarına bağlanma oranı da oldukça yüksektir ve Türkiye’de neredeyse tüm kullanıcıların yarısı sosyal medya hesabını her gün kontrol etmezse rahatsız olmakta ve günde ortalama 2 saat 32 dakika sosyal medyanın çeşitli araçlarında geçirmektedir. Bu yüksek ilgi de Türkçe’nin sosyal medyada en çok kullanılan 8.dil olmasını da sağlamıştır.⁴⁶

Bağımlılığın bireylerdeki yansımalarını şu şekilde toplamak mümkündür.

Bağımlılık tipolojisini bilişsel, duygusal (sosyalleşme ve kaçış), davranışsal (araçsal ve eylemsel) şeklinde belirlemek olasıdır. Bilişsel içerikli bağımlılık, bireylerin yaşamları veya ilgileri konusunda gerekli bilgileri toplaması gerektiğini, daha çok bunlara bağımlı olduğunu öngörmektedir. Duygusal bağımlılık tipolojisini ise sosyalleşme ve sosyalleşmeden kaçış şeklinde ele almak olasıdır. Bireyler sosyalleşmek istediklerinde medyayı ve dolayısıyla sosyal medyayı kullanmak eğilimindedirler. Bu yüzden medyanın asosyal veya anti-sosyal kişilikler yarattığı eleştirileri karşısında, aslında medyanın sosyalleşmeyi sağladığı, bireylerin medya kanalıyla birbirleriyle daha çok ilişki kurduğu ileri sürülebilmektedir.

Sosyal medyaya baktığımızda da sosyal hayatta itilenlerin veya itildiğini düşünenlerin burada daha kolay tutunduğunu, bir nevi sosyalleştiğini, hatta sosyalleşmeden kaçış oranlarına yüksek ise normalleştiklerini ileri sürebiliriz. Duygusal bağımlılık tipolojisinin ikinci yüzü ise sosyalleşmeden kaçış olarak ortaya çıkmaktadır. Bireyler sosyal medya sayesinde tanımadıkları insanlarla, kendilerini farklı göstererek iletişim kurmakta, olduğu gibi değil de olması gerektiği gibi davranmaktalar.

Ayrıca, sosyal medya kullanımı bir şekilde rahatlığın, özensizliğin hüküm sürdüğü bir ortamı da beraberinde getirmektedir. Artık, dudağımızın kenarında ketçap lekeleri, üzerimizde pijamalar, belki de yırtık çoraplar ve yağlı saçlarla sosyal medya mecrasında harikalar yaratıp bir sürü takipçi, ya da beğenen elde etmek mümkün olabilmektedir. Dolayısıyla bu beğenilirlik (aynı etkiyi sosyal hayatta da yapamayacağımız endişesi) paradoksal bir biçimde bizi insan içine çıkmaktan daha fazla alıkoyabilmekte bağımlılığımızı pekiştirebilmektedir.

Üstelik uyarının sürekli olması yani hazzın kısmi olarak tatmin edilmesi, bağımlılığı daha da arttırmaktadır. Gelen bir mesaj, bir bildirim, bir beğeni, bir

⁴⁶ <http://www.GSB>, Gençlik ve Sosyal Medya Araştırma Raporu., s.122.

heyecanlandırabilmekte ve bu süreç bu şekilde uzayıp gidebilmektedir. Uyarıcının ne zaman geleceğini kestiremeyen kullanıcı telefonu elinden düşürmek istemez. Zira bildirimler, yazdıkları beğeni aldığı anda veya bir takipçisinin doğum günü olduğunda da gelebilmektedir. Bunların yanında arkadaşlık isteklerinde de aynı şekilde bildirimler almak mümkündür. Kullanıcılar sosyal medya platformunda eksikliklerini yaşadıkları duygu ve gereksinimlerini tamamlamaya gayret ederler. Hatta birçoğunun ruhundaki anlam kaybı ve kaymasını telafi etmek için bu platformu kullandıkları da ifade edilebilir.

Bir bakıma iç dünyadaki boşlukları doldurma ve noksan yanları onarma gayretiyle girilen sosyal hesaplar, medya tüccarları ve reklamcılar için sermaye oluştururlar. Kitlelerin yönelişleri, arz talep mevzusundaki açık bu mecra ile kapatılır. Öylesine beğeni atılan ürünlerin yoğunluğu piyasaya sürüldüğü takdirde, bunlara karşı talebin oluşması da kaçınılmazdır. Üreticilerin riskini hemen hemen yok eden sosyal medya, onlar için vazgeçilmez bir sahadır. Bugün sekiz yaşında olan bir çocuk, on sekiz yaşına geldiğinde internette yetmiş bin veri noktası bırakır.⁴⁷

Kaçırma korkusu olarak bilinen FOMO'nun sosyal medya kullanımıyla doğrudan bağlantılı olduğunu Facebook, Twitter ve Instagram gibi sosyal medya araçlarında bilginin çok hızlı aktığını, bazı insanlar uyanır uyanmaz, sosyal medya hesabından kendisiyle ilgili yorumları inceliyor. Olumsuz eleştirileri okuyor, beğenileri takip ediyor. Nevzat Tarhan, sosyal medyaya aşırı ilgi duyan kişilerde bazı ruhsal problemlerin ortaya çıkabildiğine değinerek, şunları ifade etmiştir: "Sosyal medyaya aşırı ilgi duyan kişilerin beyni, herhangi bir uyuşturucu madde almadığı halde, sanki almış gibi haz duyar ve bazı hormonlar salgılar. Biz buna 'sanal uyuşturucu' diyoruz. FOMO belirtileri gösteren bu kişiler, ödüllendirilme ihtiyacı hissediyor ve bazı kaygılar taşıyor. Bu kişiler, sanal ortamda yer almadığı zamanlarda kendisini kötü hissediyor. Böyle bir duygu beyinlerine yerleşiyor."⁴⁸

Giderek yaygınlaşan bu durum Amerikan Psikiyatri Birliği tarafından mercek altına alınmaya başlanmıştır. Mashable' da yayınlanan bir habere göre, sosyal medya

⁴⁷Sayar, Berna Yalaz, a.g.e.,s.174.

⁴⁸ Sosyal medya rahatsızlığı: FOMO, 2015, <https://www.trthaber.com/haber/saglik/sosyal-medya-rahatsizligifomo-164657.html>.

kullanıcılarının yüzde 56'sı belki de farkında bile olmadığı bu hastalığın pençesine düşmüş olarak ifade edilmiştir.⁴⁹

Ayrıca JWT, Mayıs 2011'de 11 ve 55 yaş arası 1200'e yakın aktif sosyal medya kullanıcısı üzerinde araştırmalar gerçekleştirdi.

Sonuçları şöyle: FOMO' ya en çok 15-24 ve 25-34 yaş aralığında rastlanıyor. Eğlenceyi kaçırma hissini 12-17 yaş grubu %48 oranla hissediyorken, %47 oranla en çok onlar endişeye kapılıyor.

34-48 ve 48-67 yaş aralığındaki yetişkinlerin %26'sı dışlanmışlık hissine kapılıyor. En güvensiz hissedenler ise %42 oranla 18-34 yaş grubu. Kadınların kıskanç bir yapıya sahip olmalarına rağmen, erkeklerde FOMO hastalığı daha çok gözleniyor.

Aslında FOMO'nun olumlu yanlarından birisi, bilgi eksikliği nedeniyle motive olarak fazla bilgi edinilebiliyor.⁵⁰

Konuyla ilgili olarak Kırık da FOMO'nun uyuşturucudan daha tehlikeli ve FOMO'nun "çağın en büyük teknolojik hastalığı" olduğunu kaydederek, "Akıllı telefonların ortaya çıkmasıyla birlikte bireyler internetin olduğu her noktadan sosyal paylaşım ağlarına erişebilir duruma geldiler. FOMO hastalığı bu zemin üzerinde hayat buldu" değerlendirmesini yaptı.⁵¹

⁴⁹ Yeşilay, "Nur topu gibi bir fobimiz daha oldu 'Online değilken bir şey kaçırırsam korkusu' FOMO", Yeşilay Dergisi, S.972, (Ocak 2015) 972. s.37.

⁵⁰ Yeşilay, "Nur Topu Gibi Bir Fobimiz Daha Oldu 'Online Değilken Bir Şey Kaçırırsam Korkusu' FOMO", Yeşilay Dergisi, sayı: 972, Ocak 2015., s.38.

⁵¹ Sosyal medya rahatsızlığı: FOMO, 2015, <https://www.trthaber.com/haber/saglik/sosyal-medya-rahatsızligifomo-164657.html>.

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL MEDYA BAĞIMLILIĞIN BOYUTLARI

1. En Popüler Sosyal Medyalar ve İçerikleri

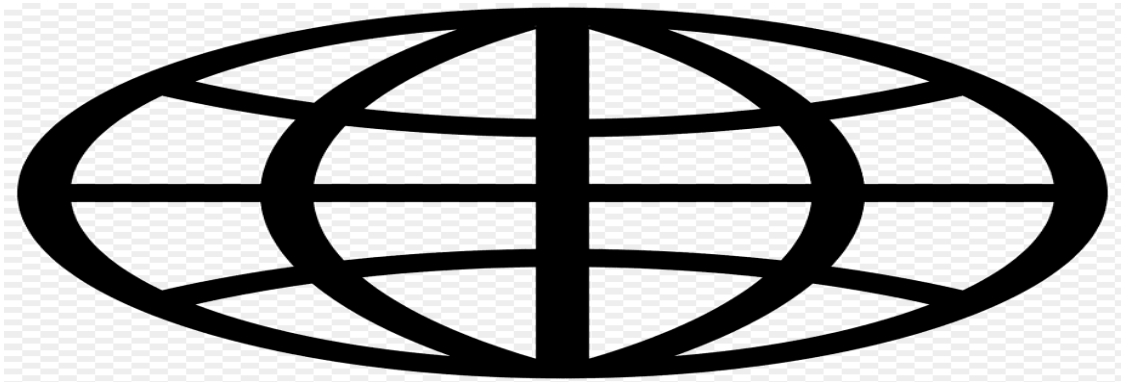
Bugün dünyada sekiz milyarın üzerinde insan yaşamaktadır. Bu insanlar yüzyıl öncesine göre birbirlerine çok daha yakın durumda bulunmaktadırlar. Bu yakınlık gerektiğinde fiziksel olarak gerçekleşmekte, ama burada kastedilen yakınlık teknoloji üzerinden gerçekleşen yakınlıktır. Bu yakınlık teknolojinin geldiği seviye sayesinde başarılmaktadır.

II. Dünya savaşından sonra bilgisayarların keşfi ve 1960'lar sonunda da geliştirilmesi 1990'lara gelindiğinde internetin keşfi ve günümüz seviyesine ulaşması dünyayı birbirine yakınlaştırmış ve küçük bir kasaba konumuna getirmektedir.

İnternetin devletler tarafından daha sonra şirketler tarafından kullanılmasından sonra bireyler özel şirketler aracılığıyla interneti günlük yaşamlarının bir parçası haline getirmekte ve tüm internet kullanan insanların ortak bir takım değerler ve fenomenler üzerine odaklanmasını sağlamaktadır.

Daha önce ortak hiçbir olgu ve nesneye sahip olmayan toplumlar ve topluluklar teknolojiyi üreten ve bu teknolojinin yenilikçi öğelerini piyasaya süren odaklar tarafından bu içeriklere odaklandırılmaktadırlar.

Görsel 2: Uluslararası Alanda Kullanılan İnternet Sembolü

Yukarıda uluslararası alanda kullanılan internet sembolünün dünyanın küre şeklinden esinlenerek oluşturulduğu görülmektedir. Yani internet dünyamızı küçük bir kasabaya çevirerek herkesin birbirinden haberdar olmasını ve bu iletişimin olasılığını artırmayı, en geniş anlamıyla tüm dünya üzerinde bunu sağlamayı kendisine bir amaç olarak koymuştur. Günümüz dünyası tam da bu amacın gerçekleştiği ve genişlediği zaman dilimi olarak görülmektedir.

Örneğin 1990’larda Türkiye’de yaygın olan bir sosyal etkinlik eğer bu sosyal medya ve teknoloji ile yayılırsa tüm dünya da bir fenomen olma kapasitesine sahiptir. Arjantin’de veya başka bir ülkede bir hal, davranış her an internet ağları aracılığıyla dünyaya yayılabilmektedir. Burada asıl mesele erişim ve ulaşım meselesidir. Bunu günümüz insanına sağlayan, teknoloji ve internet uzantılarının kullanılmasıyla oluşturulan sosyal medya alanlarıdır.

Bu sosyal medya alanları da son 20 yılda hız kazanmış ve bugün yüzlerce uygulama ile insanların hayatına girmiş ve hatta günlük yaşamlarını tehdit edebilme konumuna gelmiş bulunmaktadır. Bu konuda yapılan araştırmalar başka bir paradigmayı daha ortaya çıkarmaktadır. Bir arada bulunan bütün insanlar ayrıca uluslararası iş dünyasının da iştahını kabarmaktadır. Bu sebeple bu uygulamaların arkasında dünyanın en zengin iş patronları ve sermayeleri bulunmaktadır. Sosyal medya patronları aynı zamanda dünyanın en zengin iş insanları konumundadırlar. Jeff Bezos, Bill Gates, Mark Zuckerberg Ve Elon Musk bunun en canlı örneğidir. Bu durum geldiği nokta açısından artık sadece insanların “connection people” diyerek başladığı bir süreç olmaktan çıkmaktadır.

Sosyal medya alanının yüzbinlerce içeriği olması yanında içeriklerinden sadece küçük bir kısmı bütün insanlığın kullanımında ve dikkatinde bulunmaktadır. Bu da bu alanda çalışma yapanların önüne bu alanla ilgili “popüler” veya “en popüler” kavramını getirmektedir. Burada bu sosyal medya içeriklerinin en popüler olanlarına değinilecektir.

Öncelikle 1990’lı yıllarla başlayan mektup yazmanın dijital hali olan mail uygulamasına göz atılmalıdır. Tarihte e-posta, ilk olarak 1971 yılında, bilgisayar mühendisi olan Raymond Samuel Tomlinson tarafından denenmiştir.⁵² Diğer bir ifadeyle e-posta ile

⁵² <https://bidb.itu.edu.tr/seyir-defteri/blog/2013/09/07/internet'in-tarih%C3%A7esi.s.91>.

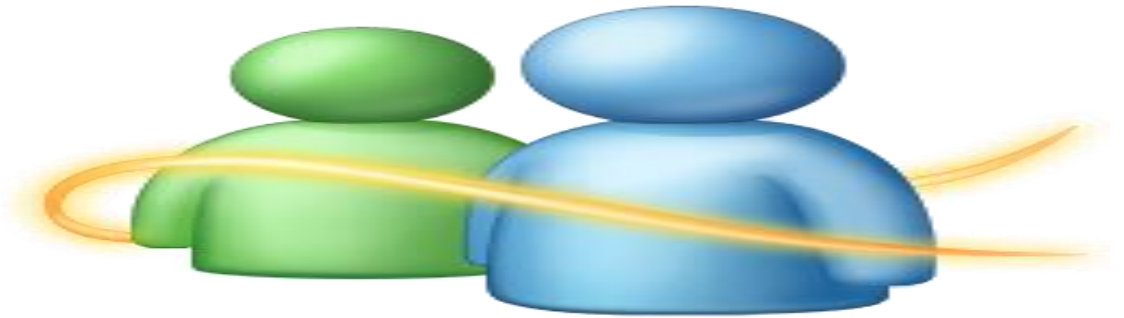
ilgili süreç, Tomlinson'un hemen yanı başındaki bilgisayara @ işaretini kullanarak mail atmasıyla başlamıştır. Bu arada Tomlinson neden @ işaretini kullandığını ise şu şekilde ifade etmiştir:

*“Kimsenin adında kullanılmayan ve karışıklığa yol açmayacak bir işaret aradım. Bu yüzden @ işaretini kullandım.”*⁵³ Tommilson bu maili gönderirken gönderdiği ilk içerik ise *“QWERTYUIOP”* şeklindeydi.”⁵⁴

Mail uygulaması mektup, mesaj, iş teklifi vs. gibi uzun süre alan yazışmaların internet üzerinden kısa ve hızlı şekilde yapılmasını sağlamaktadır. İlk zamanlarda sadece bir mail uygulaması varken bugün onlarca farklı sürüm bulunmaktadır. “Mailbox” şeklinde bir de arşivi buluna bu uygulama artık tedavülden kalkmış sadece çok resmi yazışmalarda kullanılmaktadır.

Messenger uygulaması da 1990'lı yılların sonunda ortaya çıktı. Bu bir çeşit sohbet uygulamasıdır. Bu uygulamaya alınan bir e-posta ile üye olunuyor ve buraya fotoğraf yüklenerek uygulama kullanılabilir. Ayrıca bu uygulamada fotoğraf gönderme ve videolu sohbette bugün gibi olmasa da mümkündür.

Görsel 3: İlk Sosyal Medya Uygulamalarından Messenger Logosu

⁵³ <https://www.brandingturkiye.com/dunden-bugune-e-posta-e-mailin-tarihcesi>.

⁵⁴ <https://digitalage.com.tr/teknoloji-tarihinden-ilkler-ilk-e-posta/>.

Görsel 4: You Tube Marka Logosu

2000’li yıllara gelindiğinde bu uygulamalar yaygınlaşmış Facebook’un Mark Zuckerberg tarafından kurulmasıyla sosyal medya ve iletişim bambaşka bir sürece girmiştir. Bu arada You Tube ve Dailymotion uygulamaları da sadece video yükleme ve izleme tabanlı olarak insanların hayatına girmiş durumda bulunmaktadırlar. You Tube hala dünyanın en çok içeriğe ve üyeye sahip video paylaşım platformu olurken Dailymotion bu arenada varlığını koruyamamıştı.

Görsel 5: Facebook Uygulamasının Resmi Logosu

Facebook uzun zaman alanında rakipsiz olarak varlığını sürdürdü. Ancak başka bir uygulama başka bir içerik ve sloganla piyasaya girdi. Twitter uygulaması olarak cıvıldaayan kuş logosu ile kısa sürede Facebook’u geride bıraktı ve siyasiler dâhil birçok kişinin resmî açıklama alanı haline geldi.

Görsel 6: Meta-verse Logosu

Facebook uygulaması son dönemler atak yaparak bir “Metaverse” evreni projesine imza attı.⁵⁵ Bu anlamda sosyal medyaya ve sanal âlem farklı bir soluk ve atılım getirecek olan bu “Metaverse” kavramı Mark Zurkerberg’ in önemli bir atağı olarak görünmektedir. Bu alan hayata geçirilirse birçok sosyal medya ağı geçerliliği “avatar kişilik similasyonları” üzerinden bu alana kaydıracak gibi görünmektedir.

Mülakatlar yapıldığı sırada bu kavram henüz kuvve durumunda herhangi bir projeye ad ve zemin olarak var olmadığından mülakata katılan öğrencilerle bu konuda herhangi bir konuşma yapılmamıştır. Ancak “Metaverse” kavramı ve dünyasının mutlaka üzerine inşa edilecek zemin açısından bağımlılığa ayrı bir boyut kazandıracağı kesin gözükmemektedir.

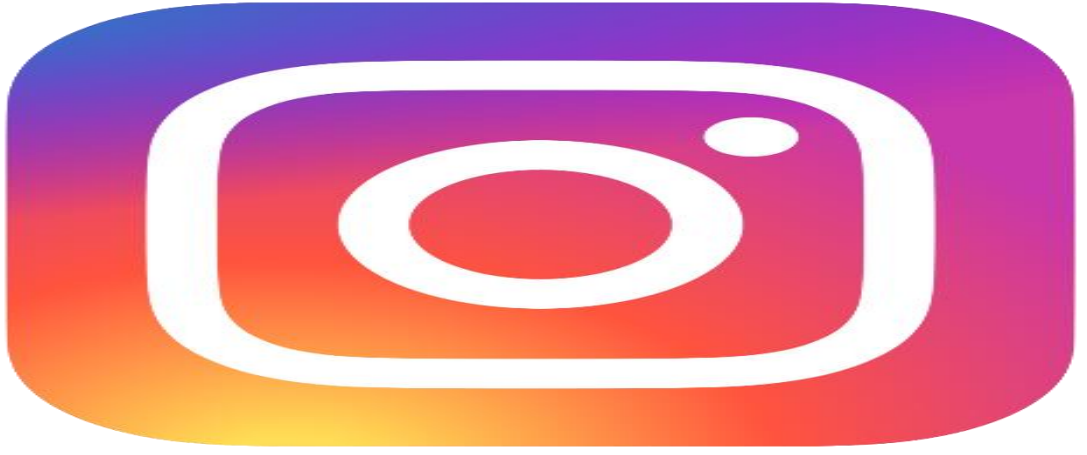
Görsel 7: Twitter Resmi Logosu

⁵⁵ <https://mvs.org/>.

Twitter uygulaması ise ilk kullanılmaya başlandığında Facebook a göre daha elit daha kaliteli görüş ve fikirlerin ifade edilebildiği, bilgi kirliliğinin azami seviyede olduğu bir uygulama olarak devlet başkanları, büyük markalar, siyasiler, ünlüler hatta terör örgütleri dâhil birçok kesim tarafından benimsenmiştir. Ancak bir süre sonra bu alanda ciddi sıkıntılı sosyal medya içerikleriyle dolmuş, “boot” hesap açma üzerinden kimliksiz milyonlarca kullanıcı dünya çapında bilgi kirliliği, dezenformasyon hareketleri, devletleri ve yönetimleri tehdit dahil olumsuz sayılabilecek faaliyetler meydana getirmiş ve bu alanda kullanımında dikkat edilmesi gerekenler listesine dahil olmuştur.

Görsel 8: Instagram Sosyal Medya Uygulamasının Resmi Logosu

En son ise Instagram uygulaması fotoğraf yükleme tabanlı içeriğiyle başka bir alanı kontrolü altına aldı. Bu alan resmi insanlardan ziyade resmi olanlar dâhil daha rahat ve daha günlük yaşamı ifade edebileceğimiz story-hikâye uygulamasıyla piyasaya girdi.

Bu uygulamaların yanı sıra son zamanlarda yaygınlaşan Tik-Tok uygulaması da çok yoğun kullanılan bir uygulamadır. Şunu belirtmekte fayda var. İnsanlar bu uygulamalara bilgisayar üzerinde girmiyor. Akıllı telefonlar aracılığıyla bu uygulamalar kullanılıyor ve bu uygulamalarla telefon markaları arasında da ciddi bir bağ bulunmaktadır.

Telefon teknolojisi de 1990'lı yılların başlarında itibaren cep telefonu yeniliğine dönüşmüş 2000'li yıllarda internetle beraber akıllı telefonlar piyasaya girmiş ve bu bahsedilen uygulamalar ve “IOS” ve “Android” temelli akıllı telefon uygulamaları başa baş iş birliği içinde günümüz sosyal medya ve teknoloji görünümünü hazırlamışlardır.

Bu iki başlı yapı ayrıca mevcut üyelerini ve kullanıcılarını tam odaklayabilmek ve kendileriyle daha fazla zaman geçirmesini sağlamak için başka bir teknolojik gelişmeyle

desteklenmiş durumdadırlar. Bu günümüzün yapay zekâ olarak adlandırılan teknolojisidir. Yapay zekâ sayesinde veri madenciliği tekniği de kullanılarak kullanıcıların davranışları yönlendirilmeye başlanmış ve teknolojik bağımlılık başlığında, internet ve sosyal medya bağımlılığı problemleri ortaya çıkmış bulunmaktadır.

İnsanlığın faydasına olması gereken yukarıda saydığımız bu teknolojik gelişme ve yeniliklerin insanların ruh ve beden durumlarını tehdit eden bağımlılık kategorisi içerisine girmeleri öncelikle bu içerikleri üretenlerin içerik üretiminde kanunları hiçe saymaları ve insanı göz ardı etmeleriyle ilgilidir. İnsanları iradelerini kullanarak bu siber saldırı ve subliminal- bilinçaltı etkilerden kurtulabilirler ancak zaten bunu yapamadıkları için sosyal medya bağımlısı durumuna düşmekte ve tıbbi -psikolojik müdahalelere açık hale gelmektedirler.

Bütün dünyada artık siber suçlar ile ilgili kanunlar çıkarılmaktadır. Aslında asıl kanunlar bu içerikler üretilirken tıpkı yiyecek içecek üretimindeki üretim koşulları gibi insanların irade ve psikolojik sağlıklarına zarar vermeyecek şekilde üretilmesinin denetlenmesi gerekmektedir.

Örneğin internete popüler bir oyun oynayan bir genç 24 saatten daha fazla masadan kalkmadığını ve bir şey yiyip içmediği için masadan düşerek yere yığıldığını ve arkadaşları tarafından fark edilmese ölüm riskiyle karşı karşıya kalabileceğini ifade etmektedir.

Şimdi insanları bağımlı konuma getiren popüler internet içeriklerine göz atılabilir. Yukarıda mevcut popüler sosyal medya uygulamalarından bahsedilmişti. Bu uygulamaların bağımlılık yaratan içerik uygulama ve özelliklerine değineceğiz. Bunu içerikleri sınıflandırmak suretiyle yapmaya çalışacağız. Hangi içerikler en çok talep görmektedir ve bu içeriklerin özellikleri nelerdir?

Sosyal medya içerikleri insanların farklı özelliklerine odaklanarak kendisini bu alanda konumlandırmaktadır. Konuşma, şarkı söyleme, video yükleme, fikirlerin, beyan etme, sosyal çevre edinme, iş portföyleri geliştirme, anlık faaliyetlerini paylaşma ve daha birçok özellik sosyal medya yatırımcılarının veri madenciliği -data mining- ve yapay zekâ uygulamaları ile tespit edip uygulamalar geliştirmesine kapı aralamaktadır.

Bu sosyal medya ağıları güçlerin istihbarat ve bilgi topladığı, uluslararası sermaye güçlerinin yatırımlarını yönlendiği bilgi ve verileri de illegal olarak sağlamaktadırlar. Ancak şirket bunu reddetmiş buna rağmen başka uygulamalara geçişleri engelleyememişti. Burada önemli olan nokta artık insanların sürekli olarak ekran karşısında olma durumları ve onları bu ekran karşısına kilitleyen dinamiklerin neler olduğudur.

Değerlendirmeleri geçmişten günümüze değil günümüzden geçmişe doğru yapılması gerekmektedir. Çünkü sosyal medyanın bağımlılık kategorisine girişi böyle bir durum ortaya koyuyor. Bu değerlendirme ve incelemeler güncel durumla sınırlı olacaktır. Teknoloji ve sosyal medyanın gelecekteki seyri ayrıca değerlendirmeyi gerektirmektedir. Bu sebeple insanları bağımlı hale getiren bu içerikler açıklanmaya çalışılacaktır.

Bu popüler içerikler arasında ilk sırayı sosyal medya etkileşim içerikleri oluşturmaktadır. Bunlardan Instagram, Twitter, Facebook ve TikTok uygulamaları gibi kanallar en çok ziyaret edilen ve vakit geçirilen sosyal medya ortamlarıdır. Yukarıda bu kanalların nasıl bir içerik sunumu yaptıklarından bahsedilmişti.

Instagram uygulaması belki de son dönemlerde ortaya çıkan hemen her kuşağı kapsayan fotoğraf paylaşımı ve “story video” temelli sosyal medya kanalıdır. Hala popülerliğini kaybetmiş değildir. Siyasiler ve değişik kesimler tarafından da farklı amaçlar için kullanılabilmektedir. Özellikler e-ticaret alanında üreticilere ciddi bir imkân sağlamıştır. Bu alanda her türlü ürün kaliteli fotoğraflarla birlikte satışa sunulmaktadır. Özellikle moda, gıda, mobilya ve zaruri tüketim mallarının vazgeçilmez pazar alanını ifade etmektedir. Bunun yanında sosyalleşmenin de ana akım kanalı durumundadır. Instagram da diğer birçok sosyal medya kanalı gibi en son yapay zekâ ve veri işleme sonuçlarını yorumlatarak kullanıcılarını canlı tutma politikasını devam ettirmektedir.

Youtube belki de bu kanallar için ilk kurulanlardan biridir. Ancak gelinen noktada çok başka bir alana dönüşmüştür. İlk zamanlarda sadece video yüklemek ve takipçi almak üzerine kurulu iken şu anda story paylaşımı, Tik Tok paylaşımı ve kendi kanalını kurarak yayın yapma imkânını sunmaktadır.

Ayrıca Youtube aktif kullanıcılarına ve içerik üreticilerine para kazandırmaktadır. “YouTuber”lık mesleği bugün yüzbinlerce insana para kazandırmaktadır. Her insan

kanalını kurabilir ve burada ürettiği içerikle para kazanabilir, tanıtmak istediği her türlü fikir, görüş ve temayı rahatlıkla tanıtabilir ve propaganda faaliyetlerinde bulunabilmektedir. Youtube ana akım medyaları da sarsan bir yapıya bürünmüş olarak ünlü yazar, gazeteci ve politikacılar artık kendi kanalları üzerinden yayın yapmaktalar ve binlerce insana ulaşabilmektedirler.

Başka bir kategori ise özellikle gençlerde ve ilk yetişkinlik çağındaki insanlarda ortaya çıkan dijital oyun bağımlılığına sebep olan platformlardır. Dijital oyunlar dünya genelinde çok ciddi bir sektör halindedir. Bu alan yine teknoloji ve yapay zekâ uygulamaları ile gelişmiş oyunlar piyasaya sürülerek yüksek fiyatlara satılmaktadır. Mahalle aralarında ve meydanlarda kurulan “playstation” salonlarında bu oyunlar saatlik olarak oynanabilmektedir. Buraya gelen gençler ve çocuklar minimum iki saat ile altı saat arasında vakit geçirmekte burada yiyip içmektedir.

Alışveriş siteleri de bu kategoride yer alan sürekli indirim sürekli ürün yüklemesi ile kullanıcılarını, özellikle bayanları kendisine odaklayarak ihtiyacı olmamasına rağmen birtakım ürünleri indirimde veya ucuz diye müşterilerine internet üzerinden satmaktadır. Bu sattığı ürünleri kendi kurduğu kargo hattı ile dağıtan bu şirketler ilk kurulduklarında bireysel kişilere ait iken artık büyük sermayeler tarafından satın alınmış durumdadırlar.

2. Sosyal Medya Bağımlılığının Birey Üzerindeki Etkisi

Bağımlılık çeşitlerinin tamamında etkilenen ilk ve ana organ insan beynidir. Bu diğer canlılarda da böyledir. Bağımlılığın karmaşık yapısından dolayı beynin bağımlılık noktasında hangi bölüm ve noktalarının ne gibi etkiye maruz kaldığı ve ne tür tepkiler verdiği ile ilgili kesin değerler mevcut değildir. Yeni teknolojik gelişmeler artık bu sisli alana ışık tutmaya başlamış bulunmaktadır.⁵⁶

Sosyal medya hayatımızın bütün alanlarını doldurmuş ve hemen her günlük aktivitemiz bu sosyal medya olayları üzerinden ve tarafından yönlendirilmekte ve yönetilmektedir. İnsanların bu yönlendirme karşısında tutumları değişik şekiller alabilmektedir. Çok az bir insan topluluğu hiçbir faaliyetini sosyal medya üzerinden gerçekleştirmemeyi bir çözüm olarak görmektedir. Bu gruba girenler iletişimi yalnız iletişim olarak yorumlamakta ve akıllı telefon ve benzeri teknolojik cihazlara da mesafeli bakmaktadırlar. Bunun temel

⁵⁶ Gürsu., a.g.e., s.211.

sebebi yukarıda belirttiğimiz yönetilme ve yönlendirilme ile beraber gelen manipule edilme ve son olarak bağımlılık oluşması tehlikesi faktörünün oluşması ile ilgili olmaktadır.

Sosyal medya da tüm bu saydığımız unsurların olumlu ve olumsuz etkileriyle bir araya geldiği bir alandır. Birey aslında burada tamamen olumlu birtakım davranışlar elde etmelidir. Ancak bu alanlar bütün unsurlarıyla insanların önüne gelmekte ve çok az insan bu sosyal medya ve bağımlılık alanlarında kurtulabilmektedir.

Birey öğrendiği bu yöntemlerle hemen hemen yeni açılan ve sunulan bağımlılık oluşturma riski bulunan ve bulunmayan her uygulamaya ulaşmakta ve burada bağımlılık kapsamına giren davranışları sürdürmektedir.

Bağımlılık davranışı ve durumunun tespiti oldukça güçtür. Çünkü çok az bir kısım bağımlı, bağımlı olduğunu kabul etmektedir. Instagram kullanan bir genç dakikada en az iki defa telefonu üzerinden sosyal medya uygulamalarına bakmakta ve bu onda farkında olmadığı bir ilişki türü geliştirmiştir. Bağımlı bir hale geldiği, bakmadığı zaman tedirgin ve gergin olduğu, hatta cinnet geçirecek duruma geldiği örnek olaylar oldukça fazladır.

Anneler çocuklarını sosyal medyalar üzerinden müzik ve birtakım seslerle avutmakta, küçük yaşta bebekler ekran ışımasına maruz kalmakta ve bu müzikler olmazsa yemek yememekte ve sürekli ağlamaktadırlar.

Erken yaştaki gençler bu alanları bilinçsiz ve sınırsızca kullanmaktadırlar. Bağımlılık daha çok 90 sonrası doğan ve sosyal medya uygulamalarının hayatın her yerine girdiği yılların çocukları üzerinde gerçekleştiği bilinmektedir.

Bu yaştaki bireyler bütün olayları buradan izlemekte ve kendini buradan ifade etmektedir. Sosyal hayatı ile sosyal medya hayatı arasında dağlar kadar mesafeler bulunan milyonlarca genç hedeflerine ulaşmak için akıl almaz şeyler yapmakta ve bağımlılığı da aşan davranışlar sergilemektedirler.

Sosyal medya bağımlılığı bireyde bir süre sonra asosyalleşme, aile bağlarında soyutlanma, bu medyalar üzerinden adli olaylara konu olma ve bütün gelecek ve genel vizyonunu buraya göre düzenleme mecburiyeti gibi sonuçlara sebep olmaktadır.

3. Sosyal Medya Bağımlılığın Çevre Üzerindeki Etkisi

İnsan çevre ilişkisi çift taraflı bir durum ortaya koymaktadır. Her birey bir ailede doğar ve bu aile ilk çevresi olur. Ardından ailenin akraba bağılıkları üzerinden daha geniş bir aile bağlamı oluşur. Bu daire genişledikçe kan bağına dayanan aile bağları zayıflar ve başka parametrelere dayanan birey çevre ilişkisi anlamında ilişkiler meydana gelmektedir. Bireylerin merkezden çevreye yayılan bu etkileşim ve ilişkileri beraberinde olumlu olumsuz bir takım içerik ve davranış şekillerini doğurmaktadır. Bu ortaya çıkan sonuçlar insanın sosyal bir varlık olmasının sonucu olduğu gibi bu sosyalliğe mecburi bir katılım zorunluluğunun da sonucu olmaktadır.

İnsan beyninin teknoloji ile muhatap oluşunda iletişim çift yönlüdür. Biz bir yandan bilgiyi elde ederken ve depolarken bir yandan da çevre yani maruz kaldığımız informative yığınlar bizim beynimize tesir etmektedir. Sosyal medyayı sık kullanan özellikle gençlerin beyinlerinde gri bölgenin eskiye oranla yoğunlaştığı gözlemlenmiştir. Bu şekilde etkilenen beyin bir süre sonra tamamen savunmasız kalmakta ve beyin plastisitesi de bu yönde değişim göstermektedir.⁵⁷

İnsan öğrenen ve öğreten bir varlıktır. Bütün yaşamı boyunca bir takım yöntem ve tekniklerle öğrenir ve öğretir. Bu formal ve informal olarak olabilmektedir. Normalde çocuk doğar doğmaz tabii olarak informal öğrenme ve taklit ederek uyum sağlama evresine girer. Devamında bulunduğu toplumun oluşturduğu formal eğitim öğretim sistemine dahil olur. Bugün bu dairenin dışına çıkabilen birey yok denecek kadar azdır. Bazı marjinal öğreti ve felsefeye sahip topluluklar ve göçmen Roman ve Çingeneler istisnai edilecek olursa tüm dünyada formal eğitim öğretim standart bir hal almış durumdadır. Hatta bazı eğitimler artık enternasyonel bir şekilde bütün dünyada geçerli olacak şekilde yapılmaktadır. Buna Toefl sınavları, teknoloji ve inovasyon alanındaki eğitim ve sertifikalar örnek verilebilir.

Birey bu alanlara bir eğitimci, bir akran, aileden biri veya sosyal çevresinden tanıdıkları üzerinde dahil olmaktadır. Bu bahsettiğimiz çevre bireyi yüzde yüz etkilemekte ve onun geliştirdiği davranışları olumlu veya olumsuz etkilemektedir. Ancak konumuz olan bağımlılık bu olumsuz etkilerin ve yönlendirmelerin olumlu olanlara galip gelmesinden dolayı oluşmaktadır. Olumsuz içeriklere muhatap olan birey artık başkasının bir etkisi

⁵⁷Gürsu, a. g. e., s.216.

olmadan bunlara ulaşmakta ve buralarla iletişim kurmayı öğrenmektedir. Çevrenin etkisi daha çok ilk tanışma ve yönlendirmede enformasyon anlamında etkili olabilmektedir. Daha sonraki süreç bireyin kendi irade ve beyin-bilinç düzeyi ile kurduğu iletişim ile ilgili olmaktadır.

4. Sosyal Medya Bağımlılığının Kimlikler Üzerindeki Etkisi

Kimlik insanı özel kılan en önemli özellik olarak bağımlılığın tam karşısında konumlanmaktadır. İnsan kendisi ve diğerleri açısından değerlendirilecek olursa canlı ve hareketli varlıklar kategorisine girer. Bu kategoride tabiatta kapladığı yer açısından ortalama bir hacme sahip varlıklar kategorisindedir. Yani uç örnekler göz ardı edilirse insan belirli bir büyüme ve bunun sonucunda bir boyuta ulaşma kapasitesine sahiptir. İnsan ve hayvanlar bu tekâmül mantığına göre doğar, büyür ve ölürler. İnsan ve hayvan yakınlık ve uzaklık açısından hem yakın hem uzaktır.

İnsanın ne'liğini- kim-liğini belirlemek için çeşitli açılardan bakmak gereklidir. Bunun için insanın varlık olarak konumunun belirlenmesi lazımdır. Yani insanın Tanrı, evren ve doğa ile ilişkisinin ne olduğunun belirlenmesi şarttır. Bundan sonra insanın nasıl bir varlıksal yapıya sahip olduğu açıklanmalıdır. Böylece insanın nasıl tanımlandığı gündeme gelir.

“İnsan nasıl insan olmaktadır, kendisi kendisini mi belirler yoksa başka bir güç tarafından mı belirlenir? İnsanın tarihle ve zamanla olan ilişkisi nedir? İnsanın birey ve kimlik kavramları açısından değerlendirilmesi nasıl olur? İnsanı temel bir özelliklerle belirlemeye çalışmamız ne kadar geçerli bir tutumdur? Ayrıca insan edimlerinin toplamı mıdır; insan bir proje midir? Gibi soruların yanında insan bir süreç midir? Yoksa bir sürecin ürünü müdür? Soruları insanın ne olduğunu belirlenmesinde önem kazanmaktadırlar. Ayrıca bunların yanında insanın bir değer varlığı olması, ahlaki bir yapı açısından onun ne'liğinin belirlenmesi, ayrıca insanın ürettiği ile ne olduğu arasındaki ilişki ve hatta yabancılaşma kavramı gündeme gelir. Bunlar ve bunlar gibi birçok yönelim alanı insanın ne olduğunu belirlemekte önem kazanmaktadır.”⁵⁸

⁵⁸ Ceyhun Akın Cengiz, “Bergson’a Göre Varoluşsal Konumu Bakımından İnsanın Durumu”, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Felsefe Grubu Öğretmenliği Bilim Dalı, Ankara, 2012.,s.126.

İnsanın kimliği açısından düşünce tarihi göz önüne alındığında, bütün felsefi problemlerin temelinde insanın olduğu görülecektir. Bir anlamda bütün felsefi problemlerin döndüğü merkez noktası insandır. Dolayısıyla felsefenin çıkışı ve ilerleyişi insan kavramı noktasında toplanmaktadır. İnsanın ne olduğu, nereden gelip nereye gittiği, buralardan hareketle evrenin, tanrının ne olduğu ve insanla ilişkisi gibi birçok problem alanı ortaya çıkmıştır. İnsanla ilgili felsefi düşüncelerin de birçok çeşitlilik kazandığı, felsefe tarihi içerisinde görülebilir. Bu kadar çok çeşitlilik olmasının nedeni, insanın çok yönlü bir varlık olmasından kaynaklı olarak onun çok farklı şekillerde değerlendirilebilmesi imkânıdır ki böylece düşünürler farklı yaklaşımlar sergilemişlerdir.

İnsanoğlunun gelişimi, çocuğun ana rahmindeki gelişimine benzer bir biçimde zamana paralel olarak kesintisiz bir ilerleme kaydetmektedir. İlk zamanlarda o tabiatın ona verdikleriyle yetinmekte olan insan, bunun ötesinde çok kısıtlı imkânlarla besin temin etmekte ve tecrübe kazanmaktadır. Akıl ve muhakeme sahibi olan insan tabiatla olan bu münasebetinden bir sonuç çıkarmak istemektedir. Aklını kullanması ve fikir yürütme kabiliyetine sahip olması onu diğer varlıklardan ayırmıştır. İnsan aklı ve fikri sayesinde bu çıkarımları elde ettikten sonra ve bu elde edilen temel yaşamsal gereklilikler farklı yerlerde farklı insan gruplarına da ulaşmasının ardından, tabiatı ayrıntılarıyla tanıma ve onun tanınması üzerinden kendini tanıma dönemi başladı. Bu kendini tanıma önce gözleme sonra yine tecrübeye dayanmaktadır. Bu gözlemler ve tecrübeler nesilden nesle aktarılmış yaşamının şartları ve imkanları algılara yerleşerek kültürler ve farklı uygulamalar gelişmiştir. Bir yandan da yaşadığı çevre üzerinden kendini tanıyan insan kendisini yine bu ilişki üzerinden tanımlayarak, kendisinden sonraki nesle devrediyor olmasıyla insanın “kabul görme ve kendini kabullendirme çabası” tarihi bir algıya bürünmektedir.

5. Sosyal Medya Bağımlılığının Globalleşmeye Etkisi

Bundan yüzyıl önce Mısır’da meydana gelen bir olay İstanbul’a uzun bir zaman sonra ulaşmaktaydı. Vaka buraya geldiğinde büyük ihtimalle meydana geldiği bölgede sonuca bağlanmış ve unutulmuş olmaktadır. Vaka burada değerlendirilirken vakanın sonucu daha sonra İstanbul’a ulaşmaktaydı. Tüm bunlar iletişimin hızıyla ilgilidir. Daha önceki zamanlara gitmeden son dönemde mektuplar vasıtasıyla insanların iletişim kurduğunu, telgraf ve telefonun icadıyla bu iletişim hızının arttığını, cep telefonu ve akıllı telefonlarla

zirveye çıktığını son olarak ise internetin ve yapay zekâ çalışmalarının iş birliği ile üretilen sosyal medya uygulamalarının bu vakaların saniyeler içinde tüm dünyaya yayılmasına öncülük ettiği görülmektedir.

Globalleşmek demek bölgesel aidiyetlerin ortadan kalkması ve dünyanın küçük bir kasabaya dönüşmesi demektir. Bunu sağlayan hızlı bilgi transferi ve bu bilgilerin veri tabanları üzerinden hızlı şekilde değerlendirilerek geleceğe yönelik adımlar atılmasıdır. Bu durum dünyanın neresinde olursanız olun kısaca online olma imkanlarınızın sizi bu global sisteme dahil etmesidir. Bunun tersi bir mağduriyet durumu ve geri kalmışlık seviyesi şeklinde kendini ifade etmektedir.

Sosyal medya varlığını içeriğine ilgi duyan insan kitleleri üzerinden alır. Bu içerikler hazırlanırken toplumda var olan insan katmaları hesaba katılır. Sosyalleşme ihtiyacı dünyanın her tarafında eşit şekilde bir ihtiyaç haline geldiğinden sosyal medya içerik üreticileri bu konuda fazla zorlanmamaktadırlar.

Genç nesiller enerji seviyeleri gereği her şeyi en hızlı keşfeden ve her şeyi en hızlı tüketen toplum sınıfıdır. Özellikle 15-25 yaş arası nesiller bu konuda başı çekmektedirler. Bu yaş grubu tüketim ve talepleriyle sosyal medya içerik üreticilerini ve genel olarak bütün dünyada herhangi bir alanda üretim yapan sektörleri arz anlamında yönlendirmektedirler.

“Dünyanın değişim ve gelişim evreleri -hiç kuşkusuz- var olduğundan beri hep değişim içinde olmuştur. Bazı araştırmacılar, 19. yüzyılı, o güne kadar insanlık tarihinin “en çok değişen” yüzyılı olarak adlandırmışlardır. Örneğin Sezar ile Napolyon’un kullandığı savaş arabaları aynıdır. Atlı arabalar, bulunduğu tarihten 1830’lara kadar, 4000 yıl boyunca önemli bir değişikliğe uğramamışlardır. Oysa 1830 ile 1870 yılları arasında (kırk yılda), geçmiş dört bin yıldan daha fazla değişiklik yaşanmıştır. 1807’de ilk buharlı gemi yapılır ve on dört yıl sonra gemi seferleri bütün dünya denizlerini kaplar. 19. yüzyılda bu teknik gelişmeler, binlerce yıldır duraklayan insanların artık sonsuza kadar sürüp gidecek bir ilerleme içine girdiği duygusunu uyandırmıştır.⁵⁹

İnsanlık tarihin bütün dönemleri gelişmelere sahne olmuştur. Ancak insanlık tarihinin hiçbir döneminde dünyanın genel değişim ve görünümünün bu yüzyıldaki gibi hızlı bir

⁵⁹ V. Bozkurt, Gözetim ve İnternet: **Özel Yaşamın Sonu mu?** (Birikim Dergisi. Sayı 136, (2000), s.69-74.

değişim sürecine uğramadığı bir gerçektir. Bu değişimler madde üzerinde çalışan insanın her alanda elde ettiği gelişmelerle sağlandığı bilinmektedir. Bu noktada insanlığı beden, ruh ve bütün görü ve görüşleri modern döneme girmiş post-modern dönemi arkasında bırakmış ve en son olarak post-truth çağı adını atmıştır.

İnsanlığın bu bütünsel gelişiminin temelinde genç nesillerin hayalleri ve geleceğe yönelik düşünceleri temel faktör olarak yer almaktadır. Bu yaş aralığı ontolojik ve epistemolojik olarak başka bir çağda olduğunun bir önceki çağlardaki insanların kendi çağlarıyla ilgili düşüncelerinden daha fazla farkındalığa sahiptir.

Kimlik oluşumu her çağda önceki nesillerden birikmiş olarak gelen değerler kümesinin güncel değerler kümesi ile uyuşması ve onunla el ele vererek yeni bir sentez oluşturması olayıdır. Ancak bu dönemin değerler kümesinde sosyal medya gibi bütün dünyayı ve fenomen değerlerini bütün dünyaya hızlı şekilde ulaştıran bir faktör devreye girmektedir. Bu nedenle daha önceki değerlendirme ölçütlerinden farklı bir takım değerlendirme ölçütleri ile konu incelenmelidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİN VE BAĞIMLILIK İLİŞKİSİ

1. Din ve Varlık İlişkisi

İnsan sosyal bir varlıktır ve bir toplumda yaşar. Onu etkiler ve ondan etkilenir. “İnsanoğlunun bütün özelliklerini değilse bile kendisine atfedilen özelliklerin çoğunu edindiği ortama” toplum” deriz; toplum, Comte’ unda en geniş manasıyla açıkladığı gibi “insanlıktır”.⁶⁰

Dinin kesin bir tanımının yapılp yapılamayacağı konusunda araştırmacılar evrensel, herkesin üzerinde hemfikir olduğu bir tanımlama yapılamayacağını düşünmektedirler. Öncelikle Max Weber “The Sociology of Religion” kitabında dinin kesin tanımını yapmanın yanlış olacağını belirtmektedir.⁶¹

Varoluş açısından bakılırsa İzzebegoviç’in şu vurgusu insan çevre ilişkisinde önemli bir nokta olarak görülmektedir. “İlim insanın varlık alanında ortaya çıkışını; zoolojik ve insani hususiyetleri arasında kesin sınırın bulunmadığı ve insanın uzun bir geçiş safhası geçirdiği, basit hayat şekillerinden başlayarak bir tekâmül sürecinden geçtiği yolundaki yorumlarla izah eder.

Dik yürüyüş, alet yapma ve kullanma, açık ve düzgün konuşma gibi hususlardan hangisi bu ayrılık için tayin edici bir faktör olarak alınırsa alınsın; bu hususlar ister insanın fiziki gelişmesi isterse onun etrafındaki tabiatın faydalanması bahsinde söz konusu olsun, ilim için daima harici, maddi bir gerçek olarak görülmüştür. Bu anlayışa göre insan tabiatın kucağında büyüyen, ondan ayrılamayan ve ona ait olan bir varlıktır”.⁶²

Darwin ise ortaya koyduğu “On the Origin of Speices by Means of Natural Selection” adlı eseriyle Evrim Teorisi tezinin ileri sürerek insansı maymun tezini ortaya koymuş ve

⁶⁰ Robert E Park-Ernest W. Burgess., Şehir, **Kent Ortamındaki İnsan Dvarnışlarının Araştırılması Üzerine Öneriler.**, Heretik Yayınları., Ankara 2006.

⁶¹ Özlem Altunsu Sönmez, Dindarlığın Ölçülebilirliği Üzerine Geliştirilen Dindarlık Ölçekleri., Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü., Sefad , 2016 (36): s.560.

⁶² Aliya İzzetbegoviç, **Doğu Batı Arasında İslam**, çev. Salih Şaban, Klasik Yayınları, İstanbul 2011, s.33.

insanın maymundan evrilen bir varlık olduğunu kanıtlamaya çalışmıştır. Özellikle çene yapısı açısından insan ve maymun benzerliğine atıf yapılmış Karayip Adalarında bulunan bir çene kemiği bu teze kanıt olarak sunulmuştur. O günden bugüne bu tez çok eleştirilmiş çok destek görmüş ve siyasi olarak dahi Marx'ın Sosyalizm tezinin biyolojik tarafını tamamladığı ifade edilmiştir.

Din ile ilgili burada şu söylenebilir; din insanların yeryüzündeki yani bu hayattaki varoluşlarını maddi ve manevi olarak içselleştirme ihtiyaçlarına cevap veren metafizik ve doğaüstü güçlere atıf yapılarak bir norm ve form oluşturulan inançlar ve değerler bütünüdür.

İlk İnsan olarak kabul edilen zatın yeryüzüne nasıl geldiği, neden geldiği ve sonunun ne olacağı meselesi de yine yukarıda belirtilen parametrelerin ana hatlarını oluşturmuştur. Bir takım düşünceler insanı hiçliğe mahkûm ederken bazı düşünceler onu diğer kategorilere indirgemiş veya sıradanlaştırmış, tek tanrılı dinler ise onu üst bir mertebeye taşıyarak gelinen bir yer, durulan bir mekân ve zaman ve gidilecek bir yer ve ebedi bir zaman üçlüsüyle sembolize etmiş ve bu alanlara dair inananlarına kati müdahaleleriyle varlığını sürdürmüştür.

Tek tanrılı dinlerin bu mesele karşısındaki kesin tutumunu inananlarını bir arada tutmada etkili olmuş ve bugün insanlığın büyük bölümünün bu semavi dinlere mensup bir görüntü içerisinde olmasını sağlamıştır. Bu ve elçileri kabul eden ve tüm hüküm ve şariatları kapsayan İslam dininin kitabı Kur'an-ı Kerimdir.

Bu üç monoteist din kendi içinde bir zaman ve bir mekânda bir elçi aracılığıyla muhatap kitlelere bildirilmiştir. Sıralamada Musevilik, İsevilik ve en son İslamiyet vardır. Bunlardan Musevilik bugün bir ırk dini konumunda Yahudilere hasredilmiş durumdadır ve tüm insanlığı kapsayan bir görünümü yoktur. Hristiyanlık ise geldiği konum itibarıyla hem kaynak hem uygulama olarak aslında uzaklaştırılmış ve batılı bir din olarak sömürge ve emperyal hedeflerin ön cephesini oluşturur durumdadır. Her iki dinde İslam'ı ve İslam peygamberini kabul etmezler. İslam ise Hristiyanlık ve Musevilik'in bozulmamış hallerini kabul eder ve elçilerini tasdik ederek bütün aleme vazih bir din olarak alemlere rahmet olarak gönderilmiş bir elçinin bildirdiği bozulmamış bir kitaba sahip görüntü çizer.

Bu bağlamda İslam dini ortaya koyduğu bütünsel ve çelişmez yapısıyla inananlarını yukarıda bahsedilen üçlü kategori noktasında ikna eder ve mutmain kılar. Hükümleri içinde ihmal edilmiş alanlar olmadığı gibi olduğunu iddia edenlere de meydan okuyarak “Eğer samimi iseniz bir benzerini getirin.”⁶³ diyerek ikinci bir meydan okur. Ayrıca günümüzdeki haliyle ne İncil ne de Tevrat bir yaratıcı tarafından bir vahiy meleği aracılığıyla bir elçiye bir topluluğa bildirsin diye vahiy edilmiş değildir. Her ikisi de aslından kopararak sonradan kâhin ve din adamları tarafından yazılmış ve tahrifata uğramıştır. Bunu bu dinlerin inanan ve uzmanları da kabul ederler. Bunun mevhumu muhalifine Kur’an Allah tarafından vahiy meleği Cebrail aracılığıyla Hz. Muhammed’e tüm insanlığa açıklaması için gönderilmiştir ve bu iddiasından zerre geri adım atmaz. Eğer inanları bunda geri adım atarsa yine İslam’a göre dinden çıkar ve inkâra düşer.

İslam’ın insan tanımı, kusursuz yaratılmış insanın sonradan ailesi ve çevresi aracılığıyla saf ve temiz o ilk halinden uzaklaştırılacağı yönündedir. Bu veçhile insana da doğum ve ölüm arasında bir misyon olarak saf ve temiz kalması emredilmiş bu saf ve temiz kalışın nasıl olacağı ilgili de kutsal kitaplar indirilerek insanın kendi içinden çıkarılmış hayırlı elçilerle insanlığa bildirilmiştir.

2. Dindarlığın Tanımı ve Çeşitleri

Din ve dindarlık eskiden şu anda olduğu kadar karmaşık bir yapı arz etmemekteydi. Günümüzde din ve dindarlık arasındaki mesafe açılmış bulunmaktadır. Din bir mutlak tasarım ve hakimiyetin insanoğlunun varoluşu ve bu varoluşunun bilgisi hakkında insanı tatmin etmesi onu yönlendirmesi ve mutlak kurallar ve kanunlarla insanı kendisine tabi olmaya davet etmesidir.

Mesela Karl Marx “Das Capital” isimli eserinde dinin toplumların beynini ve iradesini uyuşturan bir afyona benzetmektedir. Bu yönüyle din inananlarına başka alan bırakmayarak mutlak surette teklif ettiği yönerge ve talimatlara uyulması gerektiğini ifade eder. Din veya öğretisi kişinin bu kuralara uyduğu oranda yükseldiği ve ilerlediği bir seviye alanı da vaat eder.

⁶³ “Yoksa onu (Muhammed) kendisi uydurdu mu diyorlar? Deki: “Eğer öyle doğru söyleyenler iseniz, haydi sizde onun benzeri bir süre getirin ve Allhtan başka yardıma çağırabileceğiniz kim varsa onları da yardıma çağırın.” Yunus 38.

Dinle ilgili başka bir alanda animistik dinlerdir. Animistik dinlere doğa dinleri de diyebiliriz. Bu dinler doğada bulunan objelerin insanlar tarafından tanrılaştırılması ve bu objeler etrafında bir kutsallar manzumesi oluşturulmasıyla oluşur. Animizm diye ifade ettiğimiz bu dinler büyük topluluklardan kabilelere, ailelere ve bireye kadar ayrı ayrı tanrı ve kutsallar aidiyeti olan bir yapıdadır.

İnananların dini kurallara sadakatleri ölçüsünde mertebe atlamaları ve kemal bulmaları dindarlıkla eşdeğer bir anlam ortaya koymaktadır.

Dindarlık da din gibi bu konu üzerine düşünen ve araştırma yapanlar tarafından farklı şekillerde ifade edilmektedir. Bu ifade biçimleri bazen ideolojik; marxist veya ateist paradigmadan hız almakta bazen ise spiritual hareketlerden ivme kazanmaktadır. Salt bilim ve araştırma sonuçları üzerinden yapılan tespit ve tanımlamalarda oldukça değerli ve baz alınması gereken hareket noktalarına sahiptir.

Dindarlık Freud tarafından hastalıklı bir ruh hali olarak ifade edilirken Fred'un muhalifine James, Jung, Allport, Frankl ve Maslow gibi psikolog ve psikiyatrlar dinin ruh sağlığı için olumlu olduğunu ve hastalıklı bir ruh halini değil, hastalığa veya bağımlılığa tutulmuş beden ve ruha olumlu etkileri olduğunu belirtmişlerdir.

Max Weber ise dindarlığı karizmatik yetenek farklılıklarına göre değerlendirerek ikiye ayırmaktadır. Farklı toplum ve cemiyetlerde farklı statü farkları olduğunu belirtmiş ve bu statü farklarının farklı dindarlık örneklerini oluştuğunu ifade etmektedir. Bu şekilde bir sınıflamayı göz önüne alarak topluma baktığımızda çiftçi, şövalye ruhlu savaşçı, burjuva, tüccar ve zanaatkâr, şehir, köy, entelektüel ve aydın, büyüsel, ayinci vs. gibi birebirinden farklı sınıflardan ve statülerden farklı dünyalar ait dindarlık tipolojileri karşımıza çıkmaktadır.⁶⁴

3. Dinlerin Bağımlılık Üzerindeki Etkisi

Dinler yeryüzünde sayılamayacak kadar çoktur. Bilinen dinler en çok inanana ve üyeye sahip dinlerdir. Ancak bilinmeyen çok az inanani olan veya ezoterik olarak devam eden çok sayıda din dünyada varlığını inananları aracılığıyla sürdürmektedir. Bu inançlar

⁶⁴ Kemaleddin Taş “**Dindarlığın Kriterleri Üzerine Tipolojik Bir Araştırma**”. **Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi**. ed. Ünver Günay-Celaleddin Çelik, Karahan Kitabevi Adana, 2006), s.179.

inananlarını bazen bütün hayatını bazen kısmen hayatının bir bölümünü belirler ve determine eder.

Yeryüzünde bugün dinler tek tanrılı monoteist ve çok tanrılı politeist olmak üzere iki kısımda incelenebilir. Monoteizm başlıca İslamiyet, Musevilik ve Hristiyanlık başlıklarında sıralanabilir. Daha başka da tek tanrılı inanç ve öğretiler vardır. Ancak bu üç din kadar etkili ve temelli değildirler. Politeizm ise birden çok Tanrı'nın var olduğunu savunan düşünsel görüştür. Birçok Tanrı'nın varlığı düşüncesini benimseyen inanca, politeizm denilmektedir. Politeizm sözlük anlamıyla “birden çok tanrıya inanmak, tapınmak” anlamına gelmektedir. Sözcük etimolojik açıdan, Yunanca poly (çok) ve theoi (tanrı) sözcüklerinden türemiştir. Birçok tanrının varlığını kabul eden politeizm, üç bin yıl önce insanların yaklaşık toplam otuz beş bin Tanrı'ya inandıkları tahminiyle açıkça belirlidir. Örneğin eski Mısır'da her kentin ayrı bir Tanrı'sı vardır. Bu tanrılar ilkel totem düşüncesinin kalıntılarıdır. Putataparlık Çağı da Yunan ve Latin mitolojilerinde görüldüğü gibi, insana benzeyen pek çok tanrının varlığını kabul etmiştir. Tarlaların korunması için başka, doğumun kolaylıkla gerçekleşmesi için başka, deniz yolculuğuna çıkılırken başka Tanrı'ya tapınılmıştır.⁶⁵

İman ilgiyle başlayan zihni bir sürecin son aşaması; klasik bir tanımda ifade edildiği üzere imana ulaşma istikametinde gelen teemmül ve derin düşünme sürecinin sona erdiği bir sınır, ulaşılan bir karar ve hüküm noktası⁶⁶ olarak görülmektedir. O halde iman, her şeyden önce epistemolojik bir kavram, yani bilgiyle ilgili olan ve bilgiye dayanan bir kavram ve bir fiil ile tamamlanan zihni bir süreç olarak⁶⁷ düşünülmektedir.

Dinin en önemli özelliklerinden biri de insanların varoluşsal belirsizlikleri ile başa çıkmalarına yardımcı olmak veya bunu sağlamaktır.⁶⁸ Yukarıda geniş olarak bu meseleden bahsedilmişti. Din sayesinde insanlar anlam arayışlarına cevap bulurlar ve karmaşıklığın getirdiği kaos ve bunalım sonucu muhtemel bağımlılık ve obsesif rahatsızlıklardan kurtulabilirler.

⁶⁵ <https://www.felsefe.gen.tr/politeizm-cok-tanricilik-nedir-ne-demektir?>

⁶⁶ Smith WC. **On Understanding İslam**, Netherland.,1981.s.111.

⁶⁷ G.Weigel, S.J,”**Reflections On Nature Of Faith**” **Religious Experience And Truth**, (New York 1961),s.104.

⁶⁸ Gürsu, a.g.e., s.92.

İyi, kötü, güzel, gibi kavram ve erdemler dinler ve öğretiler tarafından insanlara dikte edilir. Mutlak manada bir elçi, bir master, veya mürşit yani rüşte ermiş, kemal bulmuş bir şahsiyet inananlara inancın gerekliklerini tatbik noktasında rehberlik eder.

Hemen her din kendi içinde mutlak hakikatin kendisi olduğunu inananlarının da bunu iddia ve iman noktasında ifade etmesi gerektiğini öğütler. Bu tabi olarak inançlar ve dinler arasında sosyal yaşam alanında çatışmalara ve hakimiyet mücadelelerine sebebiyet vermektedir. Bu hakimiyet mücadeleleri ve çatışmalarda bütün erdem ve öğretilerin bir kenara bırakılıp insanoğluna yakışmayan ve inançların yasakladığı kötü ve fena işler icra edilmektedir.

Bu noktada din uygun olan ve uygun olmayan eylemleri belirleyerek ve davranış için belli standartlar sağlayarak bireyin içinde bulunduğu çevrede nasıl bir tavır ve davranış sergilenmesi gerektiği aşamasında yönerge olmaktadır.⁶⁹

Dinler insanlara özellikle manevi noktada doyum teklif etmektedir. Din hem onların anlık varoluş sorularına cevap vermek hem de süreğen hayatlarını manevi ve maddi rahatlık içinde yaşamalarına imkân tanımaktadır. Bu daireden çıkan insanlar birçok obsesif ve depresif durumlara düşmekte ve onun da madde bağımlılık dahil onları tatmin eden birçok bağımlılık türüne eklemlenmektedirler.

Dinlerin teklif ettiği alan ile muhalifinde bulunan bağımlılıkların teklif ettiği alan aslında aynı zemini teşkil etmektedirler. Dinler bu alanlara şeytan ve onun işbirlikçileri tarafından insanları zora sokan bağımlılıkların sokulduğunu düşünmektedir. Çünkü şeytan- satan- kötüdür ve hep kötülüğü ve kötülük alanlarını besler. İnsanları buradaki olanlarla yaşamaya iter ve onları din ve dini inançlardan, pratiklerden uzaklaştırır.

4. Dindarlığın Bağımlılık Üzerindeki Etkisi

Bağımlılık insanın özellikle zamanında yerine getirilmeyen ve gerekli şekilde giderilmeyen duygusal ihtiyaçlarının yerine edinilen maddesel temelde veya fiziksel çevre etrafında bir edim olarak karşımıza çıkmaktadır. Bağımlılık olgusunun bu durumu

⁶⁹ Gürsu, a.g.e., s.93.

insanların irade kavramını ve karşı koyma davranışlarını çevreleyen bir görünüm sergilemektedir.

Modern toplumlarda bireylerin belirli bir yaştan itibaren artık kendi kararlarını vermesi gerektiği veya verebilecek dönemde olduğu kabul edilerek aile çocuğu toplumda serbest bırakılmaktadır. Bu durum geleneklerine ve köklerine bağlı toplumlarda bu şekilde değildir. Bu gelenekçi toplumlarda birey her zaman aileye mensuptur ve her hareketinde ailenin durumunu gözeterek karar vermelidir. Bu durum bağımlı bir durum gibi gözükse de bireylerin dengeli ve mutlu bir yaşam sürmelerinde etkin rol oynamaktadır. Bu gelenek ve töreler haricinde en etkin olgu din veya dindarlık kavramıdır.

Dini aidiyetin yaşam tarzı ve üslubu şeklinde ifade edilebilecek dindarlık ise bu bağlamda bağımlılıklar üzerinde önemli ve olumlu bir etkiye sahiptir. Çünkü özellikle irade ve dengeli bir tepkisellik oluşturma anlamında dindarlık bağımlılıklarının önünü kapatan bir yapıya sahiptir. Dindar bireylerde bağımlılık oranları dindar olmayan bireylere göre çok daha düşüktür.

Fromm'a göre⁷⁰ bu geleneksel aile ve toplulukların tutumu diğer yandan bağımlılıkların başlangıcını da oluşturmaktadır. Ancak bunun toplumdan topluma değişiklik gösterdiği söylenebilir. Fromm'un iddia ettiği bu durum batı toplumlarında sıkça bireyin aileden uzaklaşmak ve kendi özgürlüğünü ilan etmek anlamında gerçekleştiği bir gerçektir. Ancak Türkiye gibi doğu ve Müslüman toplumlarda ailenin olumlu koruması sevgi ve şefkat şeklinde bir kabuğa sahip olursa ve bu da dindarlık temelli bir davranış olarak gerçekleşirse durum değişmektedir.

Bu iddiaya ek olarak dindarlık olgusunun bireylerin karakter ve kişilik oluşumlarında etkileri hakkında yapılan çalışmalar ve araştırmalara göre dindarlık aileden itibaren bireylerin bağlılık kültürünü arttırmakta, bireylerin yaşamsal doyum noktasında arayışlara girmesinde tetikleyici rol oynamaktadır. Yani bu araştırmalar dindarlığın

⁷⁰ Eric Fromm, **Erdem ve Mutluluk**. çev. A. Yörükkan, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1995., s.131-132.

bağımlılığı beslediğini ve bağımlılık üzerinde olumsuz etkilere sahip olduğunu ifade etmektedir.⁷¹

Görünüşe göre batı tarzı yaklaşımlar din ve dindarlığın bağımlılığı tetiklediğini ve beslediğini düşünmektedirler. Daha geleneksel olan doğu toplumlarında ve dini hayatın olumlu anlamda kültürle harmanlandığı ailelerdeki yaklaşımlar, bağımlılık olgusunun temelinde ruhsal var olan tatminsizlik, sevgi ve şefkat eksikliği gibi tetikleyici etkenler üzerinden bu kültürel dindarlığın aile temelinde ve sağlıklı bir çevre bağlamında bağımlılığa set oluşturacağını düşünmektedirler.

⁷¹ Büşra Nur Yüksel, Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi Cilt / Vol.: 2, Sayı / Is.: Ek Sayı, Yıl: 2019, s.9-26.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÇALIŞMA BULGULARI

1. Batman İli Ve Tanıtımı

Batman ülkemizin en ilgi çekici illerinden biri olarak 1980'li yılların sonuna kadar Siirt'e bağlıyken 1990 başında il statüsünü kazanmıştır. Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan Batman birçok eski tarihi ve dini yapıya ev sahipliği yapmaktadır. Bunun sebebi eski kadim güçlerin ve medeniyetlerin bölgede kurdukları hakimiyettir.

Batman Yukarı Dicle vadisinde yer alan konumu ile bereketli hilal (fertile crescent) olarak adlandırılan bölgenin merkezinde bulunmaktadır. Batman iklim olarak yazları uzun süren kışları kısa süren aşırı sıcakların kendini gösterdiği kurak bir görünüm sergilemektedir. Batman'ın Anadolu, Mezopotamya ve Suriye arasında bu yönüyle geçiş güzergâh özelliği gösterir, bu geçit özelliği de ikliminde açıkça ortaya çıkmaktadır.

Batman'ın petrol ve enerji kaynakları açısından zengin olmasından dolayı Batman ilçe statüsünden il statüsüne geçmiştir. Kalkınma kapsamına alınan Batman ili bugün ülkemizin %30 petrolünü karşılamaktadır. Petrolün bölgede bulunmasıyla Batman'ın merkezi konumunda bulunan İluh köyü de Haydarpaşa tren hattının da buradan geçmesi sonucu gelişme sürecine girmiştir. Petrol sanayiye de ilerletmiş ve bölgede istihdam olanakları hızla artmaya başlamıştır. İluh 1955 yılında Batman adıyla belediye ye dönüşmüş 1957'de ise ilçe statüsü almıştır. 1990 yılında ise Türkiye'nin 72. ili olmaya hak kazanmıştır.

Batman etnik olarak %90 Kürt, geriye kalan %10 Arap, Zaza ve diğer azınlık gruplardan oluşur. Batman'da aileler birbirine tutkun ve bağlı bir yaşam sürerler. Aşiret kültürü etkindir. Büyük aileler aşiretler şeklinde kendini organize ederek varlıklarını sürdürmektedirler. Batman'ın etnik ve dini yapısı birçok sorunu gündeme getirmektedir. Toplumun sert dini yaşam kültürü özellikle kadınlar üzerinde büyük baskı oluşturmakta ve kadın intiharları bu şehirde en yüksek seviyeye çıkmaktadır. Bunun yanında düzensiz

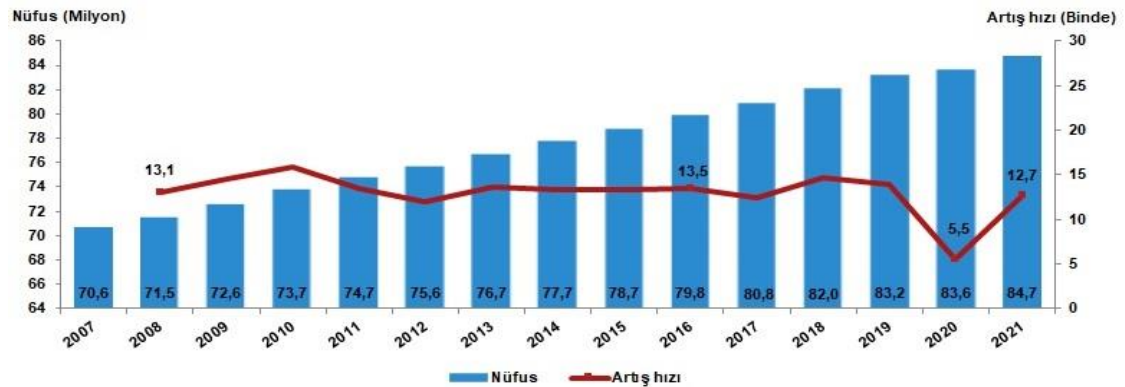
şehirleşmeden kaynaklı olarak çarpık yapılaşma, hava kirliliği, alt yapı sorunları da Batman'ın önemli problemleri arasındadır.⁷²

Yapılan araştırmalar Batman ilinde şehirleşme olgusunun önündeki en büyük engelin bölgede hâkim olan aşiret temelli sosyal örgütlenme ve dini ve örfe bilinçsizliğin getirdiği toplumsal baskı merkezli yaşam tarzı olduğunu göstermektedir. Batman'da şehirleşmenin düşük olması yanında Batmanlılık duygusu da tam olarak gelişmemiştir. Bunun sebebi bölgeye yerleşenlerin aşiret yapısı şeklinde yaşamaları ve geldikleri bölgelerle kendilerini ifade etmeleridir. Bu durum toplumsal bağı güçlü tutmakta ancak şehirleşme ve gelişmeyi engellemektedir.

Batman şehrindeki çarpık yapılaşmaya da etki eden bu sosyal durumlar kırsaldan göç edenlerin merkezde ev ve arsa almaya güç yetirememeleri sonucu şehir kenarlarında çarpık şehirleşme örneği ortaya koymalarına sebep olmuştur. Bu yapılaşma da çeşitli aile ve toplum yapılarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Çünkü kırsal yaşam ile şehir yaşamı arasında kalan nesiller bir arada olma durumunda sosyal krize girmiş ne geri dönebilmiş ne de şehirleşebilmiştir.

Türkiye'de ikamet eden nüfus, 31 Aralık 2021 tarihi itibarıyla bir önceki yıla göre 1 milyon 65 bin 911 kişi artarak 84 milyon 680 bin 273 kişiye ulaştı. Erkek nüfus 42 milyon 428 bin 101 kişi olurken, kadın nüfus 42 milyon 252 bin 172 kişi oldu. Diğer bir ifadeyle toplam nüfusun %50,1'ini erkekler, %49,9'unu ise kadınlar oluşturdu.⁷³

Görsel 9: Nüfus ve yıllık nüfus artış hızı, 2007-2021

⁷² Faruk Alaeddinoğlu, Batman Şehri, Fonksiyonel Özellikleri ve Başlıca Sorunları, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Doğu Coğrafya Dergisi, sayı:24.2007 ,s.33-38.

⁷³ tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayalı-Nüfus-Kayıt-Sistemi-Sonuçları-2021-45500&dil=1.

Batman il nüfusu 2020 yılında yapılan nüfus sayımı sonuçlarına göz önüne alındığında Batman il nüfusu 626378 kişidir. Batman da doğum oranları yüksektir bu sebeple nüfus artış hızı da yüksek gerçekleşmektedir. Batman ili 2007-2020 arasında gerçekleşen nüfus artış hızı %2,12 olarak gerçekleşmiştir. Bu orana kıyasla Türkiye’de nüfus artışı %1,31 olarak tespit edilmiştir. 2015-2020 yıllarında gerçekleşen şehrin nüfus artışı 53.645 kişi olarak ölçülmüştür. Tuik verilerinin 2020 yılı sonuçlarına göre Batman il nüfusunda erkekler 312.137 kişi olarak ölçülürken bu oran kadınlar da ise 308.141 kişi şeklinde gerçekleşmiştir. Batman kişi başına gelir düzeyi cari olarak 4.120 ABD dolarıdır.⁷⁴

Batman ili, Akdeniz’e yakın olmasından dolayı çok sert doğu iklimi ile güney bölgelerinin Akdeniz iklimi arasında bir geçiş yeridir. Genel olarak yazların sıcak ve kurak, kışların soğuk ve yağışlı geçtiği karasal iklim hâkimdir. Batman ilinde sıcaklık güneyden kuzeye doğru gidildikçe azalmaktadır. Batman da yıllık ortalama sıcaklık 16 °C’ tır.⁷⁵

Bu iklim şartları bağlamında Batman ekonomisi tarım, hayvancılık ve özellikle farklı bir alan olarak petrol ile ilgili üretim faaliyetlerine dayanmaktadır. Batman arazi yapısı olarak daha az dağlık alanlara ve daha engebesiz arazilere sahip olduğundan dolayı tarımsal faaliyetler bölge de ağırlık kazanmıştır. Bu bölgede hayvancılık faaliyetleri de yoğun olarak yapılmaktadır. Esasen bölgede tarım ve hayvancılık hariç bir seçenek yoğun anlamda bulunmamaktadır. Bunun yanında Raman, Garzan ve Batman’da bulunan petrol yatakları bu şehir açısından önemli bir sanayi alanı oluşturmakta ve bu ayı zamanda Türkiye içinde önemli bir kaynak durumunda bulunmaktadır.

Çalışmanın odak konusu olan gençler ise Batman da kısıtlı bir alanda sosyalleşebilmekte, şehrin gençlere yönelik tesis ve eğitim tesisi azlığı ve şehrin sert muhafazakâr yapısından dolayı da bu sosyalleşme imkân ve olanakları da yeterince kullanılmamaktadır. Gençlerin bu bölgede baskı ve aile-çevre kuralları altında yaşadığı hesaba katılırsa sosyal medya ve dünyayı tanıma noktasında önlerine gelen her fırsat ve kanalı incelemeyi ve kullanmayı tercih etmeleri yüksek bir ihtimaldir.

⁷⁴ Tuik 2020.

⁷⁵ Veyisi Nazlı., Batman İlinde Nüfus Hareketleri., Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü., ŞanlıUrfa 2019, s.68.

2. Öğrenci Özellikleri

Önceki bölümlerde çalışmayla ilgili özelden genele ve genelden özele değerlendirmeler yapıldı. Konu başlıkları ve içerikleri verilerle desteklendi. Bu bölümlerin hemen hemen tamamı bulgular kısmında ifade edilecek olan Batman ili üniversitelerinde öğrenim gören 15 kız ve 15 erkek öğrenci ile yapılan sözlü mülakatlara bir başlangıç amacını taşımaktadır.

Öncelikle öğrencilerin demografik özelliklerine göz atmak faydalı olacaktır. Batmanlı üniversite öğrencilerin yaşları, sınıfları, okudukları bölümler, yaşam alanları ve cinsiyetleri aşağıda tablolar halinde verilecektir.

Bu tablolarda verilen rakamlar ve miktarlar yalnızca çalışmanın kapsamını ifade etmektedir. Bu verilerden bir genelleme yapılması yapılan çalışmalarda yanılgıya sebep olabilir. Bu nedenle bütün Batman ilinde üniversite eğitimi alan öğrencilerin bu şekilde bir dağılım gösterdiği bilgisini buradan çıkarmak mümkün görünmemektedir.

Tablo 1: Mülakata Katılan Öğrencilerin Cinsiyet Oranları

Cinsiyet	N	%
Kız	15	50
Erkek	15	50
Toplam	30	100

Batman ili ile ilgili yapılan bu çalışmada öğrencilerin sosyal medya farkındalıkları ölçülmeye çalışılmıştır. Bu anlamda öğrencilerin cinsiyetleri ve sayıları eşit dağılımlı olarak organize edilmiştir.

Tablo 2: Mülakata Katılan Öğrencilerin Yaşları

Yaş	N	%
18	3	10
19	3	10
20	6	20
21	6	20
22	3	10
23	6	20
24	3	10
Toplam	30	100

Tablo 2 de görülen mülakat katılan öğrencilerin yaş aralıkları sosyal medya kullanımı yaş aralığının da ipuçlarını vermektedir. Buna göre mülakata katılan öğrencilerin %10'u 18 yaşında, %10'u 19 yaşında, 20'si 20 yaşında, yine %20'si 21 yaşında, %10'u 22 yaşında, %20'si 23 yaşında ve %10'u 24 yaşında olarak görülmektedir. Benzer şekilde yapılan çalışmalarda ortaokul ve lise yaş aralıklarının bittiği 18 yaşından üniversite eğitiminin muhtemel bitme yaşı olan 24 yaşına adar olan aralıktaki öğrencilerle sözlü mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

Öğrencilerin yaşlarının ülke standartları açısından normal olarak alınmasının sebebi incelenen dönemin yaş aralığının bu şekilde temsil ediliyor olmasından kaynaklanmaktadır. 18 yaşın altında veya 24 yaş üzerinde de bölgede üniversite öğrencileri bulunmaktadır. Bu yaş aralığının üst ve alt parametreler çalışmaya ilişkin değişkenleri etkilememek amacıyla kapsam dâhiline alınmamıştır.

Türkiye de eğitim sürekli değişim halinde olduğundan üniversitelilerin yaş aralığı da değişmektedir. Daha önceleri zorunlu eğitim beş yıl olduğundan ve lise düzeyinde eğitim üç sene ile sınırlı bulunduğundan kaynaklı olarak üniversite giriş yaş sınırı da bu günkü gibi değildi. Ancak sekiz yıllık zorunlu eğitimin yasalaşmasıyla birlikte günümüzdeki ortalama yaş oranları ortaya çıkmıştır.

Tablo 3: Mülakata Katılan Öğrencilerin Sınıfları

Sınıf Durumları	N	%
Hazırlık	6	20
1	6	20
2	6	20
3	6	20
4	6	20
Toplam	30	100

Batman ilinde mülakat yapılan öğrencilerin sınıf durumları Tablo 3' te verilmiştir. Hazırlık sınıfı, 1., 2.,3. ve 4. sınıflar olmak üzere beş kategoride öğrencilerle görüşmeler yapılmıştır. Bu tabloya göre her sınıftan eşit öğrenci dağılımı görülmektedir. Toplamda 30 öğrencinin her sınıf için 6 öğrenci olarak bu görüşmeler yapılmıştır.

Tablo 4: Mülakata Katılan Öğrencilerin Okudukları Bölümler

Bölümler	N	%
İslami İlimler F.	10	30
Teknik Eğitim F.	6	20
Fen Edebiyat F.	6	20
Teknoloji F.	4	10
Güzel Sanatlar F	2	10
Mühendislik Mimarlık F.	2	10
Toplam	30	100

Mülakat yapılan öğrencilerin eğitim gördükleri bölümler Tablo 4’te verilmiştir. Bu tabloya göre İslami İlimler Fakültesi 9 öğrenci ile % 30, Teknik Eğitim Fakültesi 6 öğrenci ile %20 Fen Edebiyat Fakültesi 6 öğrenci ile % 20, Teknoloji Fakültesi 3 öğrenci ile % 10, Güzel Sanatlar Fakültesi 3 öğrenci ile % 10 ve Mühendislik Mimarlık Fakültesi 3 öğrenci ile % 10 oranında bir paya sahiptir.

Tablo 5: Mülakata Katılan Öğrencilerin Yaşam Alanları

Yaşam Alanları	N	%
Müstakil Ev	3	10
Apartman	15	50
Site	6	20
Kırsal/Köy	6	20
Toplam	30	100

Çalışmanın katılımcısı olan öğrencilerin nasıl bir alanda yaşadıkları ve bu alanların onların bağımlılık anlamında aidiyetlerine etkileri önemli bir noktadır. Buna göre tablo 5’te Batman ilinden alınan örnek öğrencilerin %10’u müstakil evlerde, %50’si apartman dairelerinde, %20’si site yaşam alanlarında ve %20’si de kırsalda veya köyde yaşayan öğrencilerdir.

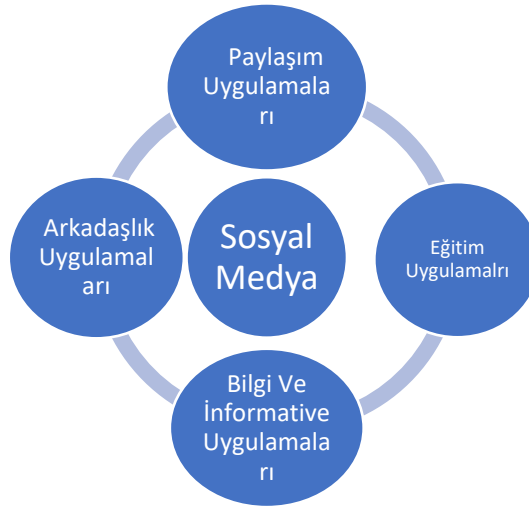
3. Sosyal Medya Kullanımı İle İlgili Veriler

Çalışmanın bu bölümünde çalışma kapsamında bulunan öğrencilerle yapılan mülakatlardan alınan veriler sosyal medya kullanımı anlamında ele alınacaktır. Bu

şekilde Batman ilinde üniversite eğitimi alan öğrencilerin dindarlık ve sosyal medya kullanımını arasındaki ilişkiye değinilerek bilgiler verilecektir.

Müjgân Yılmaz tarafından yapılan bir çalışmada öğrencilerin interneti %64 oy oranıyla en fazla sohbet/haberleşme amaçlı olarak kullandıkları ortaya çıkmıştır. Bunu daha sonra %57 oranıyla ödev amaçlı, %51,3 oranıyla eğlence amaçlı kullanıldığı tespit edilmiştir. Katılımcıların interneti kullanım önceliklerinde en fazla tercih edilen üç seçenek sohbet/haberleşme, ödev araştırma ve eğlence amaçlı kullanımıdır.⁷⁶

Görsel 10: Öğrencilerin Sosyal Medya Evrenleri

Çalışma kapsamına giren öğrencilerle yapılan görüşmelerde mülakat sorularının benzerliği ve bazılarının çok fazla basit olduğu ile ilgili eleştiriler alındı. Yani öğrenciler bu soru sorulmayacak kadar cevabı açık ve nettir. Sorunun cevabı “artık bütün dünyanın kaçınılmaz olarak sarmalına girdiği ve kaçınmadığı, mecburen dâhil olduğu alanlardır yorumunda” bulundular.

Ancak sorular ölçmek için vardır ve bu sorular ayrıntılarda çıkarılacak veriler için çok önemlidir. Bu sebeple benzer ve oldukça basitte olsalar ölçme alanında yer alan değişkenleri inceleme amaçlıdır.

Öğrencilerin sosyal medya kullanımları ile ilgili verdikleri cevaplar çalışmanın seyrinde kapsam ile ilgili sonuçlar çıkaracak niteliktedir.

⁷⁶ Müjgân Yılmaz, Ortaöğretimde Eğitim Amaçlı İnternet Kullanımı (Tekirdağ İli Örneği), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2012, s.60.

Sınırlı ilişkiler ağına sahip bu şehrin insanları ve özellikle gençleri bu fırsatları değerlendirmekte ve dünyaya bu anlamda eşlik edebilme imkânı bulabilmektedirler. Bu anlamda kullanıcılar için gerçek yaşam ve sanal âlem kavramları ayrı ayrı yerler ve alanlar olarak ortaya çıkmaktadır. Sosyal medyanın sunduğu avantajlar ve imkânlar, onun popüler ve interaktif yapısı, bütün yenilik ve sosyal ağ sistemlerine iletişim sağlaması, bu alanda milyarlarca ağ üyesinin birbirini tanınmasına, burada bu yeni dünyanın üyesi olmaktan kaynaklı tatmin ve kabul görme duygusuna sebep olmakta ve bu şehrin gençlerini bu alana büyük bir cazibeyle çekmektedir.⁷⁷

Üniversite 3. Sınıfta okuyan K-1(Kız-1) sosyal medya ile ilgili şu şekilde bir ifadede bulunmaktadır:

“Sosyal medya bizim kullanırken sonucunu düşündüğümüz bir alan değil açıkçası ve bu sosyal medyanın ne kadar güvenli veya bizim kültürel kodlarımızla ne kadar uyumlu olup olmadığına da olduğuna da bakmıyoruz. Bir şey önümüze geliyor ve biz o şeyin ne olduğuna bakıyoruz. Eğer herhangi bir baskı veya engel yoksa bu sosyal medya içeriğine dâhil oluyor ve ne olduğunu anlamaya çalışıyoruz.”

Bu öğrencinin beyanı aslında çölde yağmur bekleyen canlıları anımsatıyor. Gökten suda inebilir, asit yağmuru da yağabilir. Bir gerçek var ki o da burada bulunan gençlerin çeşitli sebeplerle sosyal medyayı kendilerini gerçekleştirme ve ifade edebilme alanı olarak görmeleridir. Bu yönüyle Batman da bulunan dini ve kültürel kodlar gizil olarak delinmekte ve bu alanda gençler dünyaya açılma imkânı bulmaya çalışmaktadır.

Üniversite 1. Sınıfta öğrenim gören E-1(Erkek-1) sanal alanın kendisi içi neler ifade ettiğini anlatıyor:

“Ben köyden okulumu okumak için şehre geldim. Köyde elektrikli aletler ve tarım aletleri hariç çok fazla teknolojik şeyler yok. Buraya geldiğimde ailem bana telefon aldı ve ben bu telefonla sınıf arkadaşlarımdan olduğu sosyal medya gruplarına dersleri takip edebilmek amacıyla üye oldum. Ancak daha sonra sosyal medyanın bambaşka bir dünya olduğunu fark ettim. Bütün dünyadan insanların bu alanlarda olması beni hem korkuttu

⁷⁷ Esra İrk., İnternet Kullanımının Ergenlerin Dini Gelişimine Etkisi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Bursa 2015, s.73.

hem de heyecanlandırdı. Şimdi birçok ülkeden arkadaşlarım var. Henüz aynı dili konuşamıyoruz ama “Google Translate” yoluyla mesajlaşabiliyoruz.”

Bölgede mülakat yapılan öğrencilerin %100 oranında bir şekilde sosyal medya kullandığı ve paylaşımlar yaptığı sonucu ile karşılaşılmıştır. Hiçbir üniversite öğrencisi sosyal medyanın bütünüyle olumlu veya bütünüyle olumsuz olduğuna dair bir kanaatte bulunmamaktadır. Bu kapsam dâhilinde bulunan öğrencilerin sahip oldukları dindarlık ile sosyal medyanın gerçekliği ve gerekliliği arasında gidip geldiklerini ancak her iki taraf içinde kesin yargılardan kaçındıkları görülmektedir.

4. Kişisel Paylaşım Uygulamaları

Batman ilinde bulunan üniversitelerde öğrenim gören öğrencilerle yapılan mülakatlarda bütün öğrencilerin sosyal medya kullandığı, bu kullanılan sosyal medya uygulamalarının büyük oranda sosyal paylaşım uygulama ve platformları olduğu tespit edilmektedir.

Bu konuda Esra İrk tarafından yapılan çalışma da bunu ortaya konulmaktadır. Esra İrk’ e göre Youtube başta olmak üzere diğer paylaşım uygulamaları dünya genelinde öncelikli olarak kullanılmaktadır.

Youtube sonuç olarak çok geniş bir kitleye ve alana sahip bir video paylaşım ağıdır. İnsanların videoları daha fazla izlemesine imkân sağlayan ve sürekli yenilenen sosyal ağların başında gelmektedir. Youtube diğer sosyal ağlarla da kontak halinde hareket etmektedir. Örnek vermek gerekirse “Tik Tok” gibi sosyal paylaşım ağları ile eşgüdümlü çalışmaktadır denilebilir. Bu alanda kişisel bilgiler ikinci planda kalmakta ve daha çok paylaşılan video ve içeriği ön plana çıkmaktadır. Kullanıcıların çoğu Youtube uygulamasını şarkı dinlemek ve film-dizi takip etmek amacıyla kullanmaktadır.⁷⁸

Son araştırmalara göre dünyada 4,2 milyar sosyal medya kullanıcısı bulunmaktadır. Bu miktar toplam dünya nüfusunun %53,6’sına karşılık gelmektedir. Sosyal medya kullanım sayıları yılda %13,2 artmaktadır. Bu oran toplam 4,15 milyon yeni kullanıcı anlamına gelmektedir. Akıllı telefon üzerinden sosyal medyaya giriş yapanların sayısı 4,15 milyardır. Bu sosyal medya kullananların %98,8 oranına karşılık gelmektedir.⁷⁹

⁷⁸ Esra İrk, a. g. e, s.76.

⁷⁹ <https://wearesocial.com/digital-2021> (06/08/2021).

Tablo 6: Mülakata Katılan Öğrencilerin En çok Tercih Ettiği Sosyal Medya Paylaşım Uygulamaları

Uygulamalar	%
You Tube	100
Twitter	80
İnstagram	75
Facebook	30
Tik Tok	50
What's Up	100
Telegram	85

4.1. Youtube

Televizyon sektörünün ikinci dünya savaşından itibaren sinema ile başa baş gelişimi 1980'lerde ülkemize renkli televizyonların girmesiyle başka bir boyuta taşındı. 1990'lardan itibaren özel kanalların kurulması ise liberal ve özgürlükçü bir çağa doğru evrilen dünyamızı bu günkü anlamda bir sonuca doğru sürükledi. İnternet ve sosyal medyanın hayatımıza girmesiyle televizyonlar önemini kaybetti. Hemen herkes akıllı telefonları aracılığıyla video çekmekte ve sosyal paylaşım sitelerine üye olarak bu videoları dolaşıma açmaktadır.

Youtube alanı ve kanalı bugün televizyon sektörünü tamamen olmasa da büyük oranda kenara itmiş bu sektörün dahi kendi varlığını sürdürmede ihtiyaç duyduğu bir alan haline gelmiştir. Ciddi ve ciddi olmayan hemen her içeriğin video anlamında yayın yeri bu alandır. Dünya genelinde kendi alanında ilk sırada yer almaktadır.

Üniversite 2. Sınıf öğrencisi K-2 You Tube ile ilgili:

“Vaktimin büyük çoğunluğu hemen her türlü bilgi ve haber ihtiyacımı giderdiğim Youtube da geçiyor. Burada takip ettiğim ünlü insanlar var. Belgesel kanalları var. Eğitici içerikler var. Güncel gelişmeleri anında burada görebiliyorum. Burası faydalı kullanıldığında gerçekten faydalı bir alan. Ancak bunun yanında birçok zararlı içerikte yer almaktadır. Burada kişilerin burasını dikkatli kullanıp kullanmaması devreye giriyor.”

Youtube ayrıca daha önce de belirtildiği gibi kullanıcılarına açtığı Premium alanla reklamsız izleme ve ayrıca bağış yapma, kanala abone olma gibi seçenekleri de sunmaktadır. Günümüzde belki de bu alanın yüzbinlerce hatta milyonlarca insana yüksek miktarlarda para kazandırıyor olmasıdır. Teknoloji fakültesinde öğrenim gören E-2 kodlu öğrenci şu açıklamayı yapmaktadır:

“Youtube ilk üye olduğumda sadece video izliyordum. Bir süre sonra insanların kendi videolarını buraya yüklediklerini fark ettim. Ben de kendi videolarımı yüklemeyi çekmeye başladım. Çünkü insanlar hemen her şeye ilgili videoları buraya yükleyerek kendilerini ve işlerini tanıtıyorlar ve eğleniyorlardı. Daha sonra buraya yüklenen videolar üzerinden birçok kişinin para kazandığını gördüm. Açıkçası ben de buradan para kazanmak istiyorum ancak yaşadığım şehir ve yetişme şartlarım ve kültürel kodlarım bu konuda beni frenliyor.”

Youtube sosyal medya uygulamasının şu anda geldiği nokta görsel video, film ve uzun metrajlı kayıtlar noktasında inanılmaz bir seviyeye ulaşmıştır. Bu anlamda varlık alanıyla hem sosyal medyanın amiral gemisi hem ana akım medyaları tehdit eden bir özgür ve ücretsiz medya platformu ve son olarak insanların bu mecraayı kullanırken hem para kazanmak hem de birilerini maddi anlamda destek olmak noktasında da bir fırsat ve imkân sunmaktadır.

4.2. Instagram

Sosyal medyanın dünya çapında sebep olduğu vakalara örnek olarak 11 yaşından beri Instagram hesabı olan gazeteci Rikki Schlott bu durumun meydana getirdiği sonucu “Bizim çocukluğumuz çalındı.” şeklinde açıklama yaparak ortaya koymaktadır. Günde üç dört saat sosyal medyada vakit geçirdiğini, çeşitli sebeplerle burada kalmak gibi bir bağımlılığa sahip olduğunu, bu sebeplerin başında moda takibi, her şeyden haberdar olma, ünlüleri magazin haberlerini takip etme ve öz güven sağlamanın geldiğini ifade etmektedir.

Schlott devamında kendilerinden çalınan çocukluklarını tekrar geri almaya ihtiyaçlarını olduğunu ama bunun mümkün olmadığını ve en azından yetişkinlik çağında bu duruma

izin vermeyeceğini belirtmektedir.”⁸⁰ Ayrıca Schlott Instagram ve reel hayat arasında tuhaf bir düalizm bulunduğunu ve bunun bağımlılığı tetiklediğini de eklemektedir.

Uzmanlar ise küçük yaşlarda sosyal medyaya bağlanan gençlerin ciddi beyin hasarlarına açık hale geldiğini ve bağımlılığın tamda bu yaşlarda başladığını delilleriyle göstermektedirler. Yapılan çalışmalar sosyal medyada alınan beğenilerin insanlarda dopamin hormonu salgıladığını ve bunun bağımlılık oluşturu bir durum olduğunu göstermektedirler. Son zamanlarda Facebook ve benzeri uygulamaların çocukların mental sağlıkları üzerinde olumsuz etkileri olduğu gerçeği ortaya çıkmış durumdadır.

BBC televizyonu sosyal medya bağımlılığı bağlamında bu uygulamaların yeni bir bağımlılık olarak ortaya çıkmasının algoritmasını incelemeye almaktadır. Sosyal medya kullanan ergen ve erken gençlik döneminde kişiler ise sosyal medyanın bağımlılığı tasarladığı görüşündeler.

BBC ye konuşan sosyal medya uzmanı Monica Bickent “Sosyal medyada kötü tecrübeler yaşayan her çocuk için özellikle Instagram’ın yol açacağı tehlikeler açısından endişeliyim. Şunu açıkça söylemek istiyorum. Bunları çalınan belgeler söylemiyor.” 2018 sonlarında yapılan bir araştırmaya göre bu sosyal platformları kullananların %26’sı bu uygulamalardan dolayı hayatlarında kötü tecrübeler yaşadılar. Ayrıca çocukların büyük çoğunluğu hiç yaşamamaları gereken şeyler yaşadılar ve bu onların gelecekleri açısından olumsuz bir durumdur.⁸¹ Buna karşın Instagram çocuklara özel Instagram uygulaması ile eleştirilere karşılık vermektedir.

Batıda bu örneklerin yanında Türkiye’de de benzer çılgınlıkları duyuyor olmak şaşırtıcı olmasa gerek. Bu şikâyet ve uyarıların yine bu ağlar üzerinden insanlara ulaşması da ayrıca düşünülmesi gereken bir konu.

İslami ilimlerde öğrenim gören K-3 nolu öğrenci Instagram ve sosyal medya kullanımı ile ilgili şu açıklamayı yapmaktadır:

“Batman’da sosyal medya kullanımının diğer şehirlerden çok farkı yok bence. Diğer şehirler derken büyük şehirleri kastediyorum. Her insan akıllı telefonu eğer varsa

⁸⁰ [https://](https://www.bbc.com/news/av/world-us-canada-58838000)

www.bbc.com/news/av/world-us-canada-58838000.

⁸¹ <https://www.bbc.com/news/av/world-us-canada-58838000>.

mutlaka en az bir sosyal medya ağına üye veya Whatsapp gibi uygulamaları hiç olmazsa iletişim amaçlı olarak kullanmaktadır. Bu sebeple ben de Instagram ve diğer popüler uygulamaları kullanıyorum. Bu uygulamalar beni ifade ve özgürlük açısından rahatlatıyor. Çünkü her şeyi hiç kimseyle konuşamayan bir kültürden geliyoruz. Bu kültürde yaşıyoruz. Kendimizi burada görmekten ziyade diğer ülkelerden insanları ve büyük şehirlerdeki yaşam tarzlarını uzaktan gözleme imkânı buluyoruz.”

4.3. Twitter

Popüler sosyal medya bölümünde bu alandan bahsedilmiş ve Twitter’ın kurucusu ve bu sosyal medya alanının tipolojisi ifade edilmişti. Batman ilinde sosyal medya kullanan üniversiteli gençlerin Twitter’ a bakışı diğer sosyal medyalarından daha farklı bir görünüme sahiptir. Bu anlamda üniversite ikinci sınıf Fen Edebiyat Fakültesi öğrencisi e-E-3 Twitter ile ilgili olarak şu ifadeyi kullanmaktadır:

“Twitterle tanışmam diğer sosyal medya platformları ile olan tanışmamdan daha farklı oldu. Twitter daha ciddi ve politik meselelerin an be an interaktif şekilde aktığı bir alan. Biz de yaşadığımız coğrafyadan dolayı sosyal meselelerin tam göbeğinde bulunuyoruz. Bu akan haber ve gelişmeleri takip ederken kendi fikirlerimizi de ifade etmek istedik. Bu sebeple bu ağda kendime bir hesap açtım. Diğer sosyal medyalar gibi rahat ve absürde varan paylaşımlardan ziyade kendimizle ilgili gerçeklikleri ve ülkemiz ve dünyamız ile ilgili birtakım gelişmeleri paylaşıyor ya da beğeniyoruz.”

İslami İlimler Fakültesi öğrencisi K-4 ise *“Bu alanı çok fazla kullanmıyorum sadece ülke gündemi ile ilgili gelişmeleri takip etmek için burada bulunuyorum. Bir diğer neden de her alandan insanın burayı ciddiye alması ve burada kendisine bir orijinallik elde etmesi yani “mavi tık” alması burayı anonim olmaktan kurtarmaktadır. Açıkçası herhangi bir paylaşım yapmıyorum ve yapmayı da düşünmüyorum. Çünkü düşüncelerimin burada linç kültürü ile karşılaşma riski bulunmaktadır. Bu anlamda bana yakın düşünceleri beğenerek veya paylaşarak dolaylı bir şekilde bu alanda varlığımı ifade etmekteyim.”* diye Twitter ile ilgili görüşünü belirtmektedir.

Twitter kullanımı ve kullanıcılarına sunduğu imkânlar açısından bakıldığında zaman zaman Batman ilindeki kullanıcılar da bu sunulan imkânları kullanmaktan geri durmamaktadırlar. Ancak çok az da olsa bir takım temkinli tutumları ortaya koymaktadırlar. Ancak bu tutumlar çok

fazla farklılığa sahip olacak şekilde bir orana sahip değildir. Twitter için Batmanlı üniversiteliler açısından bir tanım yapılırsa Twitter “en ciddi sosyal medya platformu” olarak kabul edilen uygulama denilebilir.

Mühendislik Fakültesinde öğrenin gören E-4 Twitter’in diğer sosyal medyalardan farkı ile ilgili:

“Ben okuduğum alan sebebiyle de en çok Twitter üzerinden kendimi ifade ediyorum. Politika ve benzeri ciddi meselelere ilgim var. Ancak bu ilgilerimi istediğim şekilde ifade ettiğim söylenemez. Bu anlamda kendi yazılım ve uygulamalarını da geliştirmek istiyorum. Bu anlamda Twitter uygulaması benim için örnek teşkil ediyor ve bu alanla ilgili ileriki tarihlerde nasıl gelişmeler olacağını tahmin etmem ve yordamam gerekiyor. Sonuçta genel olarak sosyal medya insanlığın refahını ve yararını gözetmeli, insanlığın faydasına çalışmalıdır diye düşünüyorum”.

Twitter ilk kuruluşundan itibaren yükselerek dünyada meydana gelen bütün gelişmeleri etkiledi ve etkilendi. Sahiplerine inanılmaz servetler kazandı ve birçok alanla etkileşim içinde olarak güçlü bir görünüm kazandı. Ancak bu günlerde yani 2022 ‘nin Nisan ayında Twitter Space X ‘in ceosu Elon Musk tarafından satın alındı.⁸² Elon Musk yaptığı açıklamayla Twitter’in bundan sonra daha net şekilde ifade özgürlüğünü savunacağını özellikle de Donalt Trump ‘ın yasağını kaldıracağını duyurdu.⁸³

4.4. Facebook

Facebook daha yaşlı denebilecek, 40 yaş ve üstü, kesimin kullandığı bir alan olmakla beraber Messenger uygulamasını satın alarak ve “Whats up” uygulamasını da içine katarak ciddi bir güce sahiptir. Bugün “Whats up” en çok kullanılan anlık iletişim kanalıdır. İçerik paylaşımından dolayı mahkemelik olan ve birçok kullanıcıyı kaybeden kanal hala popülerliğini günlük hayattaki anlık ihtiyaçlara verdiği hizmetten dolayı korumaktadır.

Buna mukabil Rus menşe’ili Telegram uygulaması atak yaparak dünya çapında Whats up’a rakip olmuştur. Ülkemizde de birkaç tane muadili uygulama kullanılmaktadır.

⁸² <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-61216630> .

⁸³ <https://twitter.com/elonmusk> .

Telegram'ın farkı biraz daha güvenli olması ve ayrıca kanal açma özelliğini içermesi olarak da ifade edilmektedir. Ancak bu çaba ve gayretlerine rağmen Whats up'ın tahtını sallayamamıştır.

Batman'da yapılan araştırmada üniversiteli genç öğrencilerin büyük çoğunluğunun Facebook kullanmadığı ortaya çıkmıştır. Buna göre anket yapılan 30 öğrenciden sadece 6 adedi Facebook uygulamasını kullanmaktadır. Bunun sebebi diğer büyük şehirlerde ya da gelişmiş metropollerde yaşayanlarla aynı sebeplere dayanmaktadır. Facebook uygulamasının daha çok orta yaş ve yaşlı kişiler tarafından kullanılması ve yeni nesil gençlerin daha interaktif uygulamaları tercih etmesidir.

Facebook kullanan Teknik Eğitim Fakültesi öğrencisi E-5 Facebook ile ilgili:

“Ben Facebook’u ilk babam kullanırken gördüm. Babam buradan eski arkadaşlarını ve akrabalarımızı bulup onlarla iletişime geçiyordu. Bir süre sonra yani ben liseye başladıktan sonra kendime Facebook hesabı açtım ve kontrolsüz şekilde kullanmaya başladım. Açıkçası çok gereksiz içeriklere ve görsellere maruz kaldığım bir alandı. Şu anda Facebook kullanan kesimin eğitim durumu oldukça aşağılara düşmektedir. Özellikle siyasi ve dini tartışmaların bir süre sonra kişileştirilmesi ve insanların burası üzerinden küsmeleri, birbirlerine tavır almaları gibi durumlara şahit oldum. Şu anda hesabım bulunmakta ancak aktif olarak burasını kullanmamaktayım.”

Facebook kullanan başka bir öğrenci de olan K-5 Facebook kullanma sebebinin çevresinde bulunan çoğunluğun Facebook kullanmasından kaynaklandığını ve üniversiteye gelince bu hesabını kapattığını Twitter ve Instagram hesapları açarak kendi çağdaşları ile daha yakın iletişim kurduğunu belirtmiştir.

“Ben Facebook hesabı açtım ve ilkokuldan arkadaşlarımı ve Batman dışında yaşayan yakınlarımızı bulmaya çalıştım. Birçoğuna bu uygulama üzerinden ulaştım. Ancak bir süre sonra bu uygulama interaktif olmaktan ziyade sabit ve durağan bir görüntü çizdi. Diğer interaktif uygulamalar ortaya çıkınca da ben o uygulamaları kullanmaya başladım.”

4.5. Tik Tok

Bu uygulama son birkaç yıl içinde ortaya çıkan, ilk etapta dikkate alınmayan ancak insanların özellikle de belirli yaş aralığında bulunan gençlerinin yanı sıra her kesimin

ilgisini çeken bir uygulamadır. Uygulamanın özelliği kısa süreli videolar çekerek, bu videoların ardına efekt ve müzik veya jenerik seslerin eklenmesiyle elde edilen video görselidir. Dolaşıma sokulan bu videolar kısa sürede yayılarak insanların izlemeyi dikkatini çeken bir noktaya gelmektedirler. Sebebi ise kısa süreli olmalarıdır.

Görsel 11: Tik Tok Logosu

Tik tok uygulamasını kullanan insanlardan ziyade hemen herkes bu uygulamayı kullanmadan bu videoları Youtube ya da diğer sosyal paylaşım platformlarından izleyebilmektedir. İkinci sınıfta okuyan TikTok hesabı olan öğrenci E-6 :

“Ben Tik Tok kullanmıyorum desem yalan olur. Bölgemizin sosyal ve psikolojik durumundan dolayı video yüklemiyorum ya da gerek görmüyorum. Ancak saçma da olsa bu uygulamalara giriyorum ve kafa dağıtmak adına saçma bulduğum bu içerikleri izliyorum. Açıkçası burada dolaşımda bulunan videoların üreticilerinin çoğunun psikolojik sorunlu olduğunu düşünüyorum. Ama bunu değiştirecek bir gücüm yok. Bende kenardan seyretmeyi tercih ediyorum.”

Tik-Tok uygulamasının yaygın kullanımı onu diğer sosyal medya uygulamalarından daha ileriye taşımış ve interaktif bir duruma getirmiştir. Hareketli sosyal yaşam içeriklerini içeren bu uygulama milyonlarca Tik Tok fenomeninin piyasaya çıkmasına ve birçok sanatsal ve toplumsal dengenin medya bağlamında sarsılmasına yol açmıştır. Tik Tok kullanan ve içerik paylaşan bir öğrenci K-6 ise şu açıklamayı yapmıştır:

“Ben Tik Tok kullanıyorum ve ara sıra video yüklüyorum. Bu çevremde hoş karşılanmasa da bir süre sonra alışıyor insanlar ve bu defa içeriği eleştiriyorlar daha sonra olumlu

eleştiriler de geliyor. Ancak yaşadığım yeri küçük düşürecek ve beni olumsuz etkileyecek içerikleri paylaşmaktan kaçınıyorum.”

4.6. Sosyal Medya Farkındalığı Mülakatların Değerlendirilmesi

Çalışmada öğrencilere sorulan sosyal medya ve dindarlık bağlamında sorular aşağıdaki şekilde gerçekleşmiştir.

“Cep telefonunuz yanınızda olmadığında huzursuzluk duyar mısınız? Cep telefonunuzu unuttuğunuzda geri dönüp alır mısınız?”

Tablo 7: Öğrencilerin Mobil Telefon Yoksunluğu Farkındalıkları

Bölümler	N	%
İslami İlimler F.	9	%100
Teknik Eğitim F.	6	%100
Fen Edebiyat F.	6	%100
Teknoloji F.	3	%100
Güzel Sanatlar F	3	%100
Mühendislik Mimarlık F.	3	%100
Toplam	30	%100

Sorulan bu sorulara verilen yanıtlara bakıldığında öğrencilerin bütün bölümlerde %100 oranında evet cevabını verdikleri görülmektedir. Bu aynı zamanda öğrencilerin sorulan sorulara samimi ve içten bir şekilde yaklaştığını göstermektedir. Çünkü öğrenciler bu cevapları hiçbir baskı ve etki altında olmadan vermişlerdir.

Yukarıdaki tabloda “*Cep telefonunuz yanınızda olmadığında huzursuzluk duyar mısınız? Cep telefonunuzu unuttuğunuzda geri dönüp alır mısınız ?*” sorusuna İslami İlimler F. % 100, Teknik Eğitim F. % 100, Fen Edebiyat F. % 100, Teknoloji F. %100, Güzel Sanatlar F % 100, Mühendislik Mimarlık F. % 100 ile “evet dönüp alırım” şeklinde cevap vermiştir. Bu cevapların genele oranı ise toplamda % 100 olarak gerçekleşmiştir

Bölgedeki öğrenim gören öğrencilerin “*Cep telefonunuz yanınızda olmadığında huzursuzluk duyar mısınız? Cep telefonunuzu unuttuğunuzda geri dönüp alır mısınız?*” Sorularına verdikleri cevaplar çok şaşırtıcı görülmemektedir. Soru yöneltilen 30

öğrenciden hemen tamamı bu soruya görünürde olumlu ancak aslında olumsuz olacak şekilde “evet” cevabını vermişlerdir. Bu sorular yöneltirken öğrencilerin kişisel bilgileri alınmadığından dolayı öğrenciler ne hissediyorlarsa onu ifade etmişlerdir. Bir İslami ilimler öğrencisi K-7 şu şekilde bir açıklama yapmıştır:

“Ben ailemden uzakta yaşıyorum ve onlarla her an iletişimde olma zorunluluğu hissediyorum. Eğer telefonun herhangi bir sebeple yanımda bulunmazsa kendimi kötü hissediyorum ve rehberimde bulunan insanlara karşı özellikle yakınlarıma karşı sorumsuzluk hissediyorum. Bu sebeple telefonumu her zaman yanımda bulundurmaya özen gösteriyorum.”

Öğrencilerin cep telefonları ile olan bağlarının hayatlarının merkezine oturduğu ve bütün ilişkilerini bu bağlar üzerinden yürüttüğü görülmektedir. Eğer bu araçlarda yoksunluk yaşarlarsa sosyal hayatlarında bir eksiklik ve hafif travmatik denilebilecek durumlara girdikleri görülmektedir. Bir arkadaşının kafede otururken masada telefonunu unutması üzerine o arkadaşının bütün çevresini aramaya çalışan bir öğrenci E-7 şunları kaydetmektedir:

“Ben kafede otururken arkadaşım acele ile çıktı ve telefonunu masada unuttuğunu bir süre sonra fark ettim. Arkadaşım geri dönmedi telefonu almak için. Bu nedenle bende bir tedirginlik oluştu ve telaşla çevresine ulaşmaya sosyal medya üzerinden ona telefonu burada unuttuğunu iletmeye çalıştım. Hâlbuki ki telaş edecek bir şey yok. Ama arkadaşımın telefonsuz zor duruma düşeceğini kendimden yola çıkarak hesap ettim.”

Batman ilinde okuyan üniversiteli öğrencilerden alınan bu bilgiler aynı zamanda büyük metropoller ile kırsal şehirler arasındaki teknolojik farkındalık oranında kapandığını, olumlu ve olumsuz yönleriyle teknoloji tabanlı ilişkiler ve etkileşimlerin köy kent ayrımı noktasında artık daha az ayrıştığını göstermektedir. Cep telefonunu dönüp alma fiilinde temel sebep sosyal medya bağlantıları ve ardından da ulaşılabilme kaygısı olduğu görülmektedir.

Tablo 8: “Uyanır uyanmaz telefonunuza bakar mısınız?”

Bölümler	N	%
İslami İlimler F.	10	%100
Teknik Eğitim F.	6	%50
Fen Edebiyat F.	6	%50
Teknoloji F.	4	%100
Güzel Sanatlar F	2	% 100
Mühendislik Mimarlık F.	2	%100
Toplam	30	%80

Yukarıdaki tabloda “Uyanır uyanmaz telefonunuza bakar mısınız?” sorusuna İslami İlimler F. % 100, Teknik Eğitim F. % 50, Fen Edebiyat F. % 50, Teknoloji F. % 100, Güzel Sanatlar F %100, Mühendislik Mimarlık F. % 100 ile” evet uyanır uyanmaz telefonuma bakarım” şeklinde cevap vermiştir. Bu cevapların genele oranı ise toplamda % 80 olarak gerçekleşmiştir.

Yukarıda tabloya bakıldığında öğrencilerin büyük çoğunluğunun “Uyanır uyanmaz telefonunuza bakar mısınız?” sorusun “evet bakarım” anlamında olumlu yanıt verdiği görülmektedir. Diğer öğrencilerin büyük çoğunluğu da bu soruya bu şekilde yanıt vermişlerdir. Güzel sanatlarda okuyan bir öğrenci K-8:

“Ben alanım olması itibariyle interneti yoğun kullanıyorum ancak bu kullanım daha çok alanımla ilgili araştırmalara yönelik kullanımlar olarak ortaya çıkıyor. Haricinde gerektiğinden fazla vakit geçirmiyorum çünkü vaktim yok. Sonuç olarak sabah uyandığımda telefona bakma anlamında bir zorunluluk ya da bağımlılık hissetmiyorum.”

Öğrencilere sorulan bir başka soru da uyandıktan sonra yaptıkları ilk işin telefonlarını ellerine alarak acaba ne oldu? Kaçırdığım bir şey var mı? Bağlamında kontrol edip etmedikleri sorusudur. Öğrencilerin büyük çoğunluğu sabah kalktıktan sonra ilk iş olarak yanı başlarında bulunan telefonu açmak ve genel bir göz atmak olduğunu ifade ettiler. Teknik eğitim fakültesi öğrencisi E-8 bu soruya şu şekilde cevap vermektedir.

“Yani sabah kalktığım zaman elbette telefona bakmak adet olmuş durumda ancak bunun sebebi gece sosyal medyada çok fazla vakit geçirmektense sosyal medyayı daha çok gün

içinde kullanmam. Yatmadan önce kitap okumayı ve yazı yazmayı, proje çalışmayı tercih ediyorum. Bu nedenle sabah uyanır uyanmaz telefonuma koşmuyorum. Ancak bir arama veya acil bir mesaj bekliyorsam bunu yaparım. Aksi halde böyle bir alışkanlığım yok.”

Sabahları telefonunu kontrol etme isteği ile uyanan bir teknoloji fakültesi öğrencisi E-9 bu durumun neden olduğunu bilmediğini ve bunun ne zaman gerçekleştiğini de anlamadığını şöyle açıklamıştır:

“Ben teknolojiyi ve yeni innovasyonları takip etmek zorundayım. Sosyal medya bu anlamda çok faydalı benim için. Ancak sabahları erken de kalksam geç de kalksam hemen elim telefonuma uzanıyor. Neden olduğu ile ilgili bir fikrim yok.

Tablo 9: “Sürekli çevrimiçi kalma zorunluluğu duyar mısınız? Paylaşımları kaçırma korkusu duyuyor musunuz?”

Bölümler	N	%
İslami İlimler F.	10	%20
Teknik Eğitim F.	6	%50
Fen Edebiyat F.	6	%50
Teknoloji F.	4	%100
Güzel Sanatlar F	2	%50
Mühendislik Mimarlık F.	2	%100
Toplam	30	%70

Yukarıdaki tabloda “Sürekli çevrimiçi kalma zorunluluğu duyar mısınız? Paylaşımları kaçırma korkusu duyuyor musunuz?” sorusuna İslami İlimler F. % 20, Teknik Eğitim F. % 50, Fen Edebiyat F. % 50, Teknoloji F. % 100, Güzel Sanatlar F. % 50, Mühendislik Mimarlık F. % 100 ile” evet paylaşımları kaçırma korkusu yaşıyorum” şeklinde cevap vermiştir. Bu cevapların genele oranı ise toplamda % 70 olarak gerçekleşmiştir.

Çevrim içi olmak sosyal medya ben buradayım demektir. Yani iletişime açık olma durumudur. Günümüzde uyurken bile çevrimiçi olan insanların sayısı artmaktadır. Öğrencilere sorulan “Sürekli çevrimiçi kalma zorunluluğu duyar mısınız? Paylaşımları kaçırma korkusu duyuyor musunuz?” sorusu bu anket ve mülakatların en önemli nirengi noktasını oluşturan sorulardan biridir.

Bu soruya verilen cevaplar doğal olarak çalışmanın da bir özeti anlamında bir anlama sahiptir. Yukardaki tabloda öğrencilerin bu soruya büyük oranda olumlu cevap verdiği görülmektedir. Mühendislik fakültesi öğrencisi K-9 bu soruya:

“Ben sosyal medya platformlarını tamamen kullanıyorum. Bu ağlar bana alanımla ilgili faydalar sağlamaktadır. Ancak ayrıca ilişki ağlarımda buradan ilerlediğinden paylaşımları takip etmek ve bu paylaşımlara göre ilgili paylaşımlar ve içerikler üretmek istiyorum. Bu sebeple çevrimiçi olmaya ve interaktif olmaya çalışıyorum. Bu durumumun bağımlılık olup olmadığı ile ilgili bir fikrim yok.”

Çevrimiçi olmanın avantaj ve dezavantajlarını göz önünde bulundurduğumuzda sadece sosyal medya kullanıcıları değil ciddi iş ağları da bu çevrim içi olma durumunu muhafaza etmek durumundadır. Teknoloji fakültesinde öğrenim gören öğrenci E-10 çevrimiçi olmakla ilgili:

“Ben hem çalışıp hem eğitimime devam ediyorum. İşim ile ilgili sürekli takip yapmam gerekiyor. Bu nedenle çevrimiçi durumum ortaya çıkıyor. Ancak işim olmasaydı da çevrim içi kalarak dünyayı ve gündemi interaktif olarak takip etmek isterdim.”

Kitlelerin online olma ve sürekli iletişimde kalma durumunun uzmanlar tarafından incelenmesi sonucunda bu durumun bağımlılık başlangıcı veya bağımlılık durumu olarak ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Özellikle metropollerde sosyal medya kullanıcıları saatlerini burada geçirerek yorulmakta ve bu bağımlılık sürekli artarak devam etmekte, insanların hem fiziksel hem de psikolojik rahatsızlıklarına sebep olmaktadır.

Tablo 10: “Wc’ ye telefonunuzla giriyor musunuz?”

Bölümler	N	%
İslami İlimler F.	10	%50
Teknik Eğitim F.	6	%100
Fen Edebiyat F.	6	%50
Teknoloji F.	4	%100
Güzel Sanatlar F	2	%100
Mühendislik Mimarlık F.	2	%100
Toplam	30	%73

Yukarıdaki tabloda “Wc’ ye telefonunuzla giriyor musunuz?” sorusuna İslami İlimler F. % 50, Teknik Eğitim F. % 100, Fen Edebiyat F. % 50, Teknoloji F. % 100, Güzel Sanatlar F % 100, Mühendislik Mimarlık F. % 100 ile” evet” şeklinde cevap vermiştir. Bu cevapların genele oranı ise toplamda % 73 olarak gerçekleşmiştir.

Wc ye telefonunuzla giriyor musunuz sorusu öğrenciler tarafından ilk etapta garip karşılandı. Çünkü gün içinde telefonundan hiç ayrılmayan kullanıcılar evleri hariç ortamlarda tuvaletlere telefonlarıyla girdiklerini ifade ettiler. Fen edebiyat fakültesinde öğrenim gören öğrenci E-11:

“Bence bu şekilde bir soru herhangi bir şey ifade etmez. Çünkü zaten telefonlar bütün gün bizim yanımızda oluyor. Ev harici ortamlarda mecburen telefon ya cebimizde ya da yanımıza bulunan çanta da bizimle birlikte oluyor. Bu sebeple tuvaletlere de telefonla giriyoruz. Tuvaletlerde telefonu çalınca cevap veren birçok insan var biliyorsunuz.”

Bu veriler göz önüne alındığında telefon ve kullanıcı ilişkileri daha açık olarak ortaya çıkmaktadır. Telefonların kullanıcıları ile tuvaletlere kadar girmesi ayrıca bir araştırma konusudur. Bunun birçok parametresi bulunmakta olup temelinde güvende hissetme ve ev harici ortamlara güvenip güvenmeme olduğu oldukça açık olarak görülmektedir.

İslami ilimler fakültesinde eğitim gören bayan öğrenci K-10 sorulan bu soruya karşılık olarak *oldukça enteresan gelecek bir cevap vermiştir:*

“Ben bir bayan olarak telefonumu asla evim dışındaki ortamlarda ve mekânlarda açıkta ve ortada bırakmam. Evimde de dikkat ederim telefonun hayatımın merkezinde olmamasına. Ancak dışarıya çıktığım zaman telefonumu konuşma ve acil internetten birtakım şeyleri kontrol etmek haricinde çantamdan çıkartmam. Buna tuvalete girdiğim zamanlar da dahildir.”

Tablo 11: “Stresli zamanlarınızda sosyal medyada daha fazla mı vakit geçirirsiniz?”

Bölümler	N	%
İslami İlimler F.	10	%60
Teknik Eğitim F.	6	%100
Fen Edebiyat F.	6	%100
Teknoloji F.	4	%100
Güzel Sanatlar F	2	%50
Mühendislik Mimarlık F.	2	%100
Toplam	30	%77

Yukarıdaki tabloda “Stresli zamanlarınızda sosyal medyada daha fazla mı vakit geçirirsiniz?” sorusuna İslami İlimler F. % 60, Teknik Eğitim F. % 100, Fen Edebiyat F. % 50, Teknoloji F. %100, Güzel Sanatlar F % 50, Mühendislik Mimarlık F. % 100 ile” evet” şeklinde cevap vermiştir. Bu cevapların genele oranı ise toplamda % 77 olarak gerçekleşmiştir.

Günümüz toplumu stres ve stresi yenme anlamında çokça çaba sarf eden ve bunu başarmak noktasında çok da başarılı olamayan bir görünüm çizmektedir. Bununla beraber uzmanlar stresin başka bağımlılık ve stres doğuracak faktörlere de yol açabileceğini ifade etmektedirler.

Stres durumu insanlarda hemen çıkılması istenen ve bunun yollarının arandığı durumlardır. Toplumda sıkıntı olarak karşımıza çıkan bu kavram olumsuz nitelenebilecek bir olaydır. Kişide fiziksel ve psikolojik hatta patolojik etkileri olan stres durumu atlatılmaması durumunda ciddi sorunlara sebep olmaktadır. Stres durumu ile başa çıkmanın en önemli kestirme yollarından biri onu görmezden gelme, yok sayma ve unutmadır. Bu da ancak daha güçlü dikkat dağıtıcı ve çekici olan bir şeyle mümkündür. Bunların başında günümüzün en önemli tartışma konusu olan telefon kullanımı ve bunun üzerinden sosyal medya da geçirilen vakittir. Teknik eğitim fakültesinden bir mülakat öğrencisi E-12:

“Sıkıntılı olduğum zaman kendimi çevreye kapatıyorum. Yalnız kontrol edebildiğin çevre ve ortamlarda bulunmayı tercih ediyorum. Bunun sebebi çevreden gelen herhangi bazı yorumlara muhatap olmamak. Ancak bunu maalesef mutlak anlamda başarmak güç. Sadece sosyal medya ortamında kontrol sağlayabiliyorum. Kafamı dağıtıp istediğim cevapları veriyorum ve istemediğim şeyleri engelliyorum. Bu nedenle sıkıntılı stresli olduğum zamanlarda telefonla daha fazla vakit geçiriyorum.”

Tablo 12: “Sosyal medya hesabınızı uzun süre kapatabilir misiniz?”

Bölümler	N	%
İslami İlimler F.	10	%20
Teknik Eğitim F.	6	%50
Fen Edebiyat F.	6	%50
Teknoloji F.	4	%0
Güzel Sanatlar F.	2	%50
Mühendislik Mimarlık F.	2	%0
Toplam	30	%30

Yukarıdaki tabloda “Sosyal medya hesabınızı uzun süre kapatabilir misiniz?” sorusuna İslami İlimler F. % 20, Teknik Eğitim F. % 50, Fen Edebiyat F. % 50, Teknoloji F. % 0, Güzel Sanatlar F % 50, Mühendislik Mimarlık F. % 0 ile” evet kapatabilirim” şeklinde cevap vermiştir. Bu cevapların genele oranı ise toplamda % 30 olarak gerçekleşmiştir.

Sosyal medyanın interaktif durumu ve daha önce sorulan çevrim içi olma açısından bir endişe duyulup duyulmadığı sosyal medyanın karşılıklı iletişime açık olup olmamasıyla ilgili bir durumdur. Sosyal medya açık olsa dahi bu alana dâhil olmayarak bir süreçte olmak pasif kullanıcı anlamına gelmektedir. Bu anlamda yüzbinlerce pasif sosyal medya hesabı bulunmaktadır.

Öğrencilere sorulan “Sosyal medya hesabınızı uzun süre kapatabilir misiniz?” Sorusu değişik cevaplar alınan bir soru olarak ortaya çıkmıştır. İslami ilimler fakültesinde okuyan bir öğrenci K-11 bu soruya şu şekilde cevap vermiştir:

“Bu soru bence yanlış bir soru olarak önümüzde duruyor. Kısaca cevabımı vermek istiyorum elbette kapatabilirim ama neden kapatayım ki? Sosyal medyayı kapatmak

sorunumuzu çözmiyor. Bizim asıl problemimiz sosyal medyanın yerini aldığı değerler kümesinin bizlere ve bu topluma bir fayda verememesi ya da bizim alamamamızdır. Öncelikli odaklanması gereken mesele bu bence.”

Sosyal medyanın açık olup olmaması ya da aktif kullanılıp kullanılamaması üzerinden bir sonuç çıkarmanın meseleyi tam ölçemeyeceği eleştirisi bazı öğrenciler tarafından da ileri sürülmüştür. Buna göre sosyal medya bir sonuç olarak önümüzde durmaktadır. Bu sonuç hangi değerlerin yoksunluğundan meydana gelmiştir buna bakmak gerekir mealinde fikirler beyan edilmiştir. Fen Edebiyat fakültesinde okuyan öğrencilerden biri K- 12 :

“Sosyal medya mutlak anlamda yanlış demek yanlış bir yorumdur. Sosyal medya sayesinde birçok işimizi halledebiliyoruz. Ama yanlış ve aşırı kullanımlar sizin sorduğunuz soruyu gündeme getiriyor. Ben sosyal medyayı uzun süre kapatamam. Çünkü şu an ki hayatımın bütün ilişki ağları sosyal medya ve cep telefonum üzerinden yürüyor.”

Sosyal medyanın uzun süre kapatılmasının ne gibi sonuçlar getireceği ancak her kişinin kendi hayat sürecinde görebileceği bir tecrübedir. Ancak sosyal medyanın defacto olarak insanların hayatlarına getirdiği sorunsallar sadece kapamakla çözülebilecekmiş gibi görünmüyor. Öğrencilerim büyük çoğunluğu da kapatmanın çözüm olmayacağı kanaatini ortaya koymaktadırlar. Bu bağlamda önemli olanın bireylerin öz kontrolü sağlamaları ve kendi sağlam iradeleri ile sosyal medyada dengeli bir tutum ve davranış sergilemeleri yani bağımlı profiline girmemeleri beklenmektedir.

Tablo 13: “Sosyal medya ibadetlerinize mâni olur mu?”

Bölümler	N	%
İslami İlimler F.	10	% 20
Teknik Eğitim F.	6	%100
Fen Edebiyat F.	6	%50
Teknoloji F.	4	%50
Güzel Sanatlar F.	2	%0
Mühendislik Mimarlık F.	2	%50
Toplam	30	%27

Yukarıdaki tabloda “*Sosyal medya ibadetlerinize mâni olur mu?*” sorusuna İslami İlimler F. % 20, Teknik Eğitim F. % 100, Fen Edebiyat F. % 50, Teknoloji F. % 75, Güzel

Sanatlar F % 0, Mühendislik Mimarlık F. % 50 ile” evet *engel olur*” şeklinde cevap vermiştir. Bu cevapların genele oranı ise toplamda % 27 olarak gerçekleşmiştir.

Öğrencilere yöneltilen “*Sosyal medya ibadetlerinize mâni olur mu?*” sorusu öğrencilerin geneli tarafından net olarak cevaplanmadı öğrenciler içerisinde hiç ibadet etmediğini bu sebeple sosyal medyanın engel olabilecek bir ibadeti bulunmadığını ifade ettiler. Öğrencilerin büyük kısmı ise sosyal medyanın özellikle namaz ve benzeri aralıklı ibadetlere ağır bastığını belirttiler. Fen edebiyat fakültesi öğrencisi E-13 bu konuda:

“Sosyal medya bizi kendine çekmekte ve sürekli onunla ilgilenmemizi salık vermektedir. Sürekli bir ilgi ibadetler dâhil diğer ilgi ve ilişkileri sekteye uğratabilmektedir. Bu nedenle şunu söyleyebilirim ki sosyal medya ve türevleri üzerinde ibadetlerim çoğunlukla ya sekteye uğruyor ya da üstünkörü şekilde gerçekleşiyor.”

Sosyal medyanın ibadetlerine engel olamayacağını ifade eden İslami ilimler Fakültesi öğrencisi K-13:

“İbadetlerim hayatımda öncelikli sıraya sahiptir. Sosyal medyanın ibadetlerime engel olması söz konusu bile olamaz. Çünkü ben sosyal medyayı araçsal kullanan biriyim. Bu nedenle sosyal medya ibadetlerime ve benzeri faaliyetlerime engel olmaz hatta sosyal medyayı ibadetlerime bir yardımcı olarak kullanmaya çalışıyorum”

İbadet mi sosyal medya mı bağlamlı bir sorunun sonucu olarak sosyal medya kullananların ibadet edip etmediği ile ilgili bir boyutu ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin bir kısmı ibadetlerinin zayıf olduğunu, bir kısmı kültürel olduğunu bir kısmı ise dindarlık seviyesinde olduğunu ifade etmişlerdir. Buna bağlı olarak ibadetlerin engellenip engellenmeyeceği değişmektedir.

Tablo 14: “Geç saatlere dek sosyal medyada kalarak sabah namazlarınızı kılamadığınız olur mu? Dini özel gün ve gecelerde ibadetlerle meşgul olmak yerine sanal platformlarda vakit geçirir misiniz?”

Bölümler	N	%
İslami İlimler F.	10	%60
Teknik Eğitim F.	6	%100
Fen Edebiyat F.	6	%66
Teknoloji F.	4	%100
Güzel Sanatlar F.	2	%100
Mühendislik Mimarlık F.	2	%100
Toplam	30	%74,4

Yukarıdaki tabloda “ Geç saatlere dek sosyal medyada kalarak sabah namazlarınızı kılamadığınız olur mu? Dini özel gün ve gecelerde ibadetlerle meşgul olmak yerine sanal platformlarda vakit geçirir misiniz? Sorusuna İslami İlimler F. % 60, Teknik Eğitim F. % 100, Fen Edebiyat F. % 66, Teknoloji F. % 100, Güzel Sanatlar F % 100, Mühendislik Mimarlık F. % 100 ile “evet vakit geçiririm” şeklinde cevap vermiştir. Bu cevapların genele oranı ise toplamda % 74,4 olarak gerçekleşmiştir.

İslami ilimler fakültesinde öğrenim gören öğrenci K-14:

“Açıkçası bahsettiğiniz anlamda düzenli ibadetlerim yok. Daha çok fırsat buldukça ibadete vakit ayırıyorum. Sabah namazlarını nadiren ifa ederim. Sosyal medyadan dolayı ihmal ettiğimi söylersem yalan olur. Geç saatlere kadar sosyal medyada vakit geçiriyorum. Bir şekilde takılıp kalıyoruz. Özel gün ve geceler bu değerlendirmeme dâhil edilebilir. Yani sosyal medya engel oluyor ama genel olarak birçok şeye engel olduğu gibi engel oluyor.”

Özel gün ve geceler ve sabah namazı ibadeti dindarlar için önemli saatler olması yanında bu insanların çocukları da böyle bir kültür içinde yaşamaktadırlar. Soru yöneltilen öğrencilerin hemen hepsinin ailelerini ultra şafii ve sünni dindar insanlar olduğu tespit edildiğinden verilen cevapların sosyal medya bağımlılığı bağlamında önemli olduğu açıktır. Ancak öğrencilerin ailelerinden uzakta olduklarında farklı bir tutum ve metafor içerisine girdikleri görülmektedir. Fen edebiyat fakültesi öğrencisi E-14:

“Benim ailem çok dindar bir ailedir. Namaz kılmak ve İslami ibadetler bizim için çok doğal ibadetlerdir. Bunun haricinde ailemin aşırı denebilecek sosyal ortam ve yapılara olan bağlarını biliyorum. Ancak ben yaşadığım dönem itibariyle bu ibadetleri sorgulamadan öğrenim görürken daha mutedil ve sosyal entegrasyonu yüksek bir tutum sergiliyorum. Geç saatlere dek sosyal medyada sıkça takılıp ibadet yapmadığım oluyor. Ya da özel gün ve geceleri bana gönderilen mesajlardan fark ettiğim de olmaktadır”.

Sosyal medyanın insanlar üzerinde özellikle genç nesiller üzerinde etkileri kaçınılmazdır. Burada önemli olan sosyal medyanın hangi zemin üzerinde yürüdüğü ve hangi açıları kapattığı sorunsalı olarak gözükmektedir. Sorulan bu soruların öğrencilere kattığı farkındalık öğrenciler tarafından da ifade edilmektedir. Basit olmakla beraber farkında olunan ve ifade edilmeyen gerçekler bu mülakatlar üzerinden ortaya çıkmaktadır.

Tablo 15: “You Tube üzerinden dini konuşmalar dinler misiniz? İzlediğiniz dini videoların dini yaşantınıza olumlu katkıları olur mu?”

Bölümler	N	%
İslami İlimler F.	10	%100
Teknik Eğitim F.	6	%80
Fen Edebiyat F.	6	%100
Teknoloji F.	4	%100
Güzel Sanatlar F.	2	%50
Mühendislik Mimarlık F.	2	%100
Toplam	30	%97,7

Yukarıdaki tabloda “Youtube üzerinden dini konuşmalar dinler misiniz? İzlediğiniz dini videoların dini yaşantınıza olumlu katkıları olur mu? Sorusuna İslami İlimler F. % 100, Teknik Eğitim F. % 80, Fen Edebiyat F. % 100, Teknoloji F. % 80, Güzel Sanatlar F. % 50, Mühendislik Mimarlık F. % 100 ile” evet etkiler” şeklinde cevap vermiştir. Bu cevapların genele oranı ise toplamda %97,7 olarak gerçekleşmiştir.

Güzel sanatlar fakültesi öğrencisi K-15 izlediği videolarla ilgili olarak şu ifadeyi ortaya koymuştur:

“İzlediğimiz her video olduğu gibi dini videolarda farkındalığımızı artırmakta sadece o ana ait olsa da bir anlamda dini hassasiyetler artmaktadır. Bu soruya evet kesinlikle etkiler diyebilirim.”

Sosyal medyada dini içerik üreticilerin bir takım efekt ve müziklerle dini içerikler üretmesi ve bunun yaygınlaşması da dikkat çekmektedir. Öğrenciler daha çok kendi yaşında ve genç orta yaşlı içerik üreticilerinin videolarını izlemekte ve etkilenmektedir.

Mühendislik fakültesinde öğrenim gören bir öğrenci E-15:

“Ben önüme düştükçe dini içerikli videolar izliyorum. Kısa ve özetleyici olması da ayrıca önemli. Geniş vakit ayıramıyorum. Bu konuşmalar elbette beni etkiliyor. Çünkü motivasyon etkisi ile beni daha farkındalıklı hale getiriyor.”

Fen edebiyat fakültesinde eğitim gören başka bir öğrenci E-8 ise:

“Açıkçası ben özellikle dini videolar araştırıyorum. Özellikle takip ediyorum. Bu sayfalar oldukça faydalı bilgiler vermektedir. Çevreme de tavsiye etmekten çekinmiyorum.”

Tablo 16: “Sosyal medya ruh sağlığınızı etkiliyor mu? Ne şekilde etkiliyor?”

Bölümler	N	%
İslami İlimler F.	10	%100
Teknik Eğitim F.	6	%100
Fen Edebiyat F.	6	%100
Teknoloji F.	4	%50
Güzel Sanatlar F	2	%50
Mühendislik Mimarlık F.	2	%50
Toplam	30	%87,67

Yukarıdaki tabloda “Sosyal medya ruh sağlığınızı etkiliyor mu? Ne şekilde etkiliyor? Sorusuna İslami İlimler F. % 100, Teknik Eğitim F. % 100, Fen Edebiyat F. % 100, Teknoloji F. % 50, Güzel Sanatlar F. % 50, Mühendislik Mimarlık F. % 50 ile” evet etkiliyor” şeklinde cevap vermiştir. Bu cevapların genele oranı ise toplamda % 87,67 olarak gerçekleşmiştir.

Ruh sağılığı her şeyden hemen etkilenen ve özellikle etkileyicilere etkenlere açık bir alandır. Teknik eğitim fakültesinde okuyan bir öğrenci E-5'e göre:

“Abi bence sosyal medya dediğimiz alanın bütün hedefi ruh ve maneviyat. Yani olumsuz anlamda insanlara bunalıma ve maneviyatsızlığa sevk etmek. Elbette bende buralardan gelen içeriklerle daha çok olumsuz anlamda ruhsal sıkıntılar yaşıyorum.”

Güzel sanatlar fakültesinde öğrenim gören bir öğrenci K-8:

“Benim alanım sanat ve estetik olduğundan kendimi varlıkla ilgili her şeye açık tutuyorum. Bu etkilenmeler elbette daha çok sosyal medyadan gelen içeriklerden oluşuyor. Olumlu anlamda da birçok içerik var ve bunları keşfetmekten ve görmekten mutlu oluyorum. Maalesef tam bir kontrol sahibi olmadığım bu alanda daha çok olumsuz anlamda ruhum etkileniyor.”

Sosyal medyanın insan ruhu ve psikolojisi üzerine dünyada milyonlarca yayın yapılmıştır. Daha önceki bölümlerde de vurgulandığı gibi sosyal medyanın bağımlılık imleci ruha olan sarkmasıyla başlamaktadır. Kullanıcılar bunun çoğu zaman farkında olmamaktadırlar.

Tablo 17: “Ateizm ve deizm ile ilgili paylaşımlar inancınızı sarsar mı?”

Bölümler	N	
İslami İlimler F.	10	%0
Teknik Eğitim F.	6	%33,2
Fen Edebiyat F.	6	%0
Teknoloji F.	4	%0
Güzel Sanatlar F	2	%50
Mühendislik Mimarlık F.	2	%50
Toplam	30	%13,33

Yukarıdaki tabloda “Ateizm ve deizm ile ilgili paylaşımlar inancınızı sarsar mı?” Sorusuna İslami İlimler F. % 0, Teknik Eğitim F. % 33,2, Fen Edebiyat F. % 0, Teknoloji F. % 0, Güzel Sanatlar F. % 50, Mühendislik Mimarlık F. % 50 ile” evet etkiliyor” şeklinde cevap vermiştir. Bu cevapların genele oranı ise toplamda % 13,33 olarak gerçekleşmiştir. Ateizm ve deizm propagandasının öğrenciler üzerinde ne gibi etkileri

olduğu ayrıca bir çalışma konusudur. Ancak burada spesifik olarak yöneltlen bir soruya öğrencilerin çoğu bu propagandalardan etkilenmedikleri anlamında cevap vermişlerdir. İslami ilimler fakültesi öğrencisi bir öğrenci K-10:

“Yani bölgemizin ve hassaten ailemizin ve benim dini inançlarım kuvvetlidir. Ancak ibadetlerimizde kesikliğimiz çoktur. Ateizm ve deizm propaganda ve yayınları hiçbir şekilde beni etkilememektedir hatta onlara dua ediyorum. Allah hidayet nasip etsin diye.”

Batman ilinde dindarlık seviyesinin yüksek olmasından kaynaklı olarak bu anlamda yayınlar insanları ve gençleri etkilememektedir. Güzel sanatlar fakültesinde okuyan bir öğrenci K-15:

“Ben güzel sanatlar fakültesini özellikle tercih ettim. Ailem de çok dindar değildir. Daha çok sosyalist eğilimlere sahibiz. Ancak Müslümanız. Bu anlamda ateizm ve deizm bana ne der diye merak ederim ve mantıklı bir açıklama varsa buna kulak verebilirim.”

Tablo18: “Sosyal medyada sörf yaparken okunan ezandan rahatsızlık duyar mısınız?”

Bölümler	N	%
İslami İlimler F.	10	%0
Teknik Eğitim F.	6	%0
Fen Edebiyat F.	6	%0
Teknoloji F.	4	%0
Güzel Sanatlar F	4	%0
Mühendislik Mimarlık F.	2	%0
Toplam	30	%100

Yukarıdaki tabloda “Sosyal medyada sörf yaparken okunan ezandan rahatsızlık duyar mısınız?” Sorusuna İslami İlimler F. % 0, Teknik Eğitim F. % 0, Fen Edebiyat F. % 0, Teknoloji F. % 0, Güzel Sanatlar F. % 0, Mühendislik Mimarlık F. % 0 ile” elbette rahatsız olmam” şeklinde cevap vermiştir. Bu cevapların genele oranı ise toplamda % 100 olarak gerçekleşmiştir. Hiçbir öğrencinin ezandan herhangi bir şekilde rahatsız olmadığı görülmektedir.

Tablo 19: “Sosyal medyada dini içerikli paylaşımlar yapar mısınız?”

Bölümler	N	%
İslami İlimler F.	10	%80
Teknik Eğitim F.	6	%50
Fen Edebiyat F.	6	%100
Teknoloji F.	4	%50
Güzel Sanatlar F	4	%0
Mühendislik Mimarlık F.	2	%0
Toplam	30	%63, 33

Yukarıdaki tablo da “*Sosyal medyada dini içerikli paylaşımlar yapar mısınız?*” Sorusuna İslami İlimler F. % 80, Teknik Eğitim F. % 50, Fen Edebiyat F. % 100, Teknoloji F. % 50, Güzel Sanatlar F. % 0, Mühendislik Mimarlık F. % 0 ile” elbette rahatsız olmam” şeklinde cevap vermiştir. Bu cevapların genele oranı ise toplamda % 63.33 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 20: 5 vakit namaz kılar mısınız?

Bölümler	N	%
İslami İlimler F.	10	%60
Teknik Eğitim F.	6	%50
Fen Edebiyat F.	6	%50
Teknoloji F.	4	%25
Güzel Sanatlar F	2	%0
Mühendislik Mimarlık F.	2	%0
Toplam	30	%43

Yukarıdaki tablo da “*5 vakit namaz kılar mısınız?*” Sorusuna İslami İlimler F. % 60, Teknik Eğitim F. % 50, Fen Edebiyat F. % 50, Teknoloji F. % 25, Güzel Sanatlar F. % 0, Mühendislik Mimarlık F. % 0 ile “evet kılıyorum” şeklinde cevap vermiştir. Bu cevapların genele oranı ise toplamda % 43 olarak gerçekleşmiştir.

Öğrencilerin en çok zorlandıkları sorulardan biri olan “5 vakit namaz kılar mısınız?” Sorusu ilginç yanıtlarla cevap bulmaktadır. Batman ilinin genel anlamda dindar ve tutucu geleneklere sahip bir il olduğu göz önüne alındığında sorulan bu sorunun öğrencileri zorlaması oldukça normal karşılanmalıdır. İslam ilimlerde okuyan bir bayan öğrenci K-7:

“Ben İslami ilimlerde okumaktayım. İlk bakışta benim tam anlamda dindar bir inanan olmam ve azami olarak namazlarımı kılmam yani ibadetlerimi yerine getirmem beklenir. Ancak bu mesele teoride böyle olsa da pratikte kolay olmuyor. Bu üzerimde ayrıca baskı oluşturuyor. Sosyalleşmemi ve toplum içinde normal bir birey olarak davranmamı olumsuz anlamda etkiliyor. Çünkü ben namazlarımı sorduğunuz şekilde tam anlamıyla beş vakit olarak kılmıyorum. Bunun sebepleri ayrıca konuşulabilir.”

Beş vakit namaz kılma bir gün içinde eğitim gören veya mesaili bir işte çalışan insanlar için oldukça disipline olarak var olan bir alandır. Çünkü bütün günün buna göre ayarlaması kıyafeti ve temizliği dahil birçok şeye azami dikkat etmesi gerekmektedir. Öğrencilerin büyük çoğunluğu bu konuda zorluklar yaşadıklarını ifade etmektedirler. Fen edebiyat fakültesinde öğrenim gören bir öğrenci K-12:

“Ben Fen edebiyat fakültesinde okuyorum. Güne sabah namazı ile başlıyorum. Kaldığım ev öğrenci evi ve herkes namaz kılıyor. Bu durum beni daha kolay namaz kılma manasında tetikliyor. Ancak evden okula geldiğimde okul telaşı ve eğitim ortamı beni olumsuz etkiliyor. Namazlarımı beş vakit olarak kılıyorum ancak bazı sebeplerle ihmal edebiliyorum.”

Tablo 21: “Ramazan orucunu tam olarak tutar mısınız?”

Bölümler	N	%
İslami İlimler F.	10	%100
Teknik Eğitim F.	6	%100
Fen Edebiyat F.	6	%100
Teknoloji F.	4	%75
Güzel Sanatlar F	2	%0
Mühendislik Mimarlık F.	2	%50
Toplam	30	%78

Yukarıdaki tabloda “Ramazan orucunu tam olarak tutar mısınız?” sorusuna İslami İlimler F. % 100, Teknik Eğitim F. % 100, Fen Edebiyat F. % 100, Teknoloji F. % 75, Güzel Sanatlar F. % 0, Mühendislik Mimarlık F. % 50 ile” evet Ramazan orucunu tutuyorum.” şeklinde cevap vermiştir. Bu cevapların genele oranı ise toplamda %78 olarak gerçekleşmiştir.

Güzel sanatlar fakültesi öğrencisi K-8 bu soruya şu şekilde cevap vermiştir:

“Ben ailem ve çevremden orucu dini bir vazife olarak öğrendim. Çocukluğumdan itibaren de oruç tutmaya çalıştım. Ancak yurttan kaldığımdan dolayı yemek ve zaman anlamında dengede olamıyorum. Bu sebeple tamamını tutamıyorum. Hemen hemen hiç tutmuyorum da denebilir. Onun yerine gücüm yettiğinde ihtiyaç sahiplerine yardımda bulunuyorum.”

Oruç tutmak öğrenciler için eğer aileleri yanında yaşamıyorlarsa oldukça zorlayıcı bir ibadet olmaktadır.

Tablo 22: “Oruçluyken sosyal medyada kalma süreniz değişir mi?”

Bölümler	N	%
İslami İlimler F.	10	%70
Teknik Eğitim F.	6	%50
Fen Edebiyat F.	6	%50
Teknoloji F.	4	%100
Güzel Sanatlar F.	2	%75
Mühendislik Mimarlık F.	2	%100
Toplam	30	%60

Yukarıdaki tablo da “Oruçluyken sosyal medyada kalma süreniz değişir mi?” sorusuna İslami İlimler F. % 75, Teknik Eğitim F. % 50, Fen Edebiyat F. % 50, Teknoloji F. % 100, Güzel Sanatlar F. % 75, Mühendislik Mimarlık F. % 100 ile” evet Ramazan ayında sosyal medyada kalma sürem değişir” şeklinde cevap vermiştir. Bu cevapların genele oranı ise toplamda %60 olarak gerçekleşmiştir.

Sosyal medyada geçirilen zaman ve bu zamanın neden burada geçirildiği ile ilgili bir çok argüman bulunmaktadır. Bu alanda geçirilen zaman artık sadece vakit öldürmekten ibaret

değildir. Ticari amaçlı olarak burada gün boyu kalan birçok sosyal medya kullanıcısı bulunmaktadır. Bunun haricinde gazetecilik sektöründe sürekli sosyal medyada çevrimiçi bulunma zorunluluğu olan sosyal medya kullanıcıları da mevcuttur. Çünkü haber ve siparişler bu iki alanda da anlık olarak takip gerektirmektedir.

İslami ilimler fakültesi öğrencisi K-3 sosyal medyada Ramazan mesaisi ile ilgili olarak şunu ifade etmektedir:

“Ramazan ayı geldiği zaman aslında içimize dönmemiz gerekiyor. Ancak ben sosyal medyada daha fazla vakit geçiriyorum. Çünkü dini içerikli bilgi ve filmler izlemeyi seviyorum. Elimden geldiğince Ramazan’ın ruhunu zedeleyecek içeriklerden de uzak duruyorum. “

Sosyal medya ve Ramazan ilişkisi ile ilgili tersi örnekler de mevcut bulunmaktadır. Teknoloji fakültesi öğrencisi E-9 bunun örneğini ortaya koyuyor:

“Ramazan ayı geldiği zaman ben zorlanırım. Çalışma zamanımı değiştirir ve Ramazan’ı rahat geçirmeyi tercih ederim. Çalışma yoğunluğumu geceye yayararak gündüzleri uyku ve dinlenmeyle geçiririm. Kalan vakitlerde de sosyal medyada vakit geçirmeyi tercih ederim.”

Tablo 23: “Zengin olsanız zekât verir miydiniz?”

Bölümler	N	%
İslami İlimler F.	10	%100
Teknik Eğitim F.	6	%100
Fen Edebiyat F.	6	%100
Teknoloji F.	4	%100
Güzel Sanatlar F	2	%100
Mühendislik Mimarlık F.	2	%100
Toplam	30	%100

Yukarıdaki tabloda “Zengin olsanız zekât verir miydiniz?” Sorusuna İslami İlimler F. % 100 Teknik Eğitim F. % 100, Fen Edebiyat F. % 100, Teknoloji F. % 100, Güzel Sanatlar F. % 100, Mühendislik Mimarlık F. % 100 ile” Evet zengin olsan zekât verirdim.”

şeklinde cevap vermiştir. Bu cevapların genele oranı ise toplamda % 100 olarak gerçekleşmiştir.

Doğu toplumları dindar bir alt külte sahiptir. Bu alt kültür topluma ait bireyler üst kültürle veya farklı katmanlara geçse de temelini kolay kolay kaybetmez. Bu kaybedilmeyen noktaların biri de fakirlere ve yoksullara yardımda bulunmaktır. Bunun adı zekât veya sadaka olarak değişebilir. Değişmeyen şey bu yardımın mutlaka yapılması gerektiğidir. Bu sebeple bu bölgede bu soruya verilen cevapların yüksek çıkması şaşılacak bir durum değildir.

Zekât ile ilgili soruya güzel sanatlarda öğrenim gören öğrenci K-15 şöyle bir yorumda bulunmuştur:

“Ben insanların eşitsizlik içinde yaşadığını görüyorum. Peki bu nasıl dengelenecek? Zengin olanlar daha alt gelire sahip olan ailelere yardımda bulunmalı onları istihdam ederek kendi gelişimlerini sağlamlarını teşvik etmelidir. Bunun haricinde zekât ve benzeri yardımlarla daha iyi bir hayat sürmeleri için onları desteklemelidirler.”

Teknik Eğitim fakültesinde öğrenim gören öğrenci E-12 :

“Zekât dinimizin bir eri ve İslam’ın beş şartından biridir. Müslümanım diyen birinin bu soruyu gereksiz görmesi gerekir. Çünkü bu tercih değil bir şarttır emirdir. Bu sebeple eğer imkânım olursa elbette zekât vermeliyim diyebilirim.” şeklinde bu konudaki düşüncelerini belirtmektedir.

Tablo 24: “Umreye gittiniz mi? Gider misiniz?”

Bölümler	N	%
İslami İlimler F.	10	%60
Teknik Eğitim F.	6	%50
Fen Edebiyat F.	6	%100
Teknoloji F.	4	%50
Güzel Sanatlar F	2	%50
Mühendislik Mimarlık F.	2	%100
Toplam	30	%66,6

Yukarıdaki tablo da “Umreye gittiniz mi? Gider misiniz? sorusuna İslami İlimler F. % 60 Teknik Eğitim F. % 50, Fen Edebiyat F. %100, Teknoloji F. % 50, Güzel Sanatlar F. % 50, Mühendislik Mimarlık F. % 100 ile” gitmedim ama imkânım olursa gitmek isterim” şeklinde cevap vermiştir. Bu cevapların genele oranı ise toplamda % 66,6 olarak gerçekleşmiştir.

Umreye gitmek İslam’ın şartlarından olan hacca gitme şartının bir anlamda kısa süreli provası denilebilir. Müslümanlar bu umre vazifelerini yerine getirerek tam olarak hac vazifelerini yerine getiremezlerse de bu şekilde bir ziyaretle telafide bulunmaktadır. Umre ve hac Müslümanların eğer imkanları olursa gitmekle yükümlü oldukları şartlardandır. Güzel sanatlar fakültesi öğrencisi K-8 bu konuda: “*Açıkçası ben böyle bir imkana sahip değilim. Sahip de olsam öncelikle dar gelirli olanlara yardımcı olmayı tercih ederim. Çünkü önceliğim benim muhtaç insanların ihtiyaçları giderilmelidir.*”

Aynı şekilde düşünen İslami İlimler Fakültesi öğrencisi K-7 ise: “*Ben bu imkanlara sahibim. Ancak umreye gitmektense burada zor durumda olan insanların ihtiyaçlarını gidermeyi tercih ediyorum. Çünkü Kâbe dünyanın kalbidir. Daha da önemlisi evrenin kalbi insanın kalbidir. O kalbi onarmak ve mutlu etmek çok önemlidir.*”

Tablo 25: “Sizce Allah sosyal medya paylaşımlarınızdan öbür dünyada hesaba çeker mi? veya “Sosyal medyada gerçek dışı paylaşımların haram olduğunu düşünür müsünüz?”

Bölümler	N	%
İslami İlimler F.	10	%100
Teknik Eğitim F.	6	%100
Fen Edebiyat F.	6	%100
Teknoloji F.	4	%100
Güzel Sanatlar F	2	%100
Mühendislik Mimarlık F.	2	%100
Toplam	30	%100

Yukarıdaki tablo da “Sizce Allah sosyal medya paylaşımlarınızdan öbür dünyada hesaba çeker mi? Veya Sosyal medyada gerçek dışı paylaşımların haram olduğunu düşünür müsünüz?” sorusuna İslami İlimler F. % 100 Teknik Eğitim F. % 100, Fen Edebiyat F.

% 100, Teknoloji F. % 100, Güzel Sanatlar F. % 100, Mühendislik Mimarlık F. % 100 ile sosyal medya paylaşımlarımızdan hesaba çekiliriz.” şeklinde cevap vermiştir. Bu cevapların genele oranı ise toplamda % 100 olarak gerçekleşmiştir.

Görüşme yapılan öğrencilerin hemen hepsi İslam inancına sahip ve değerler kümesi açısından bu daireye mensup bireylerdir. Bu sebeple özellikle mutlak hesap verme ve mutlak adaletin tecellisi bağlamında sarsılmaz bir inanca sahip oldukları görülmektedir. Teknoloji Fakültesi öğrencisi E-9:

“Ben kesinlikle yaptığımız her şeyden hesap vereceğimize inanıyorum. Paylaştığımız her şeyin gerçek olup olmamasına bağlı olarak haram veya helal bir tarafı olduğuna da inanıyorum. Bu inancım küçüklüğümden itibaren aldığım bilgilere dayanmaktadır. Büyüklerimiz öbür dünyada boynuzsuz keçi boynuzlu keçiden hakkını alacaktır derlerdi. Yani hesaplaşmışlar o hayatta. Hal öyle olunca sosyal medya paylaşımlarımız da bizim edimlerimize dahil olduğundan bundan da sorulacağımıza inanıyorum.”

Fen edebiyatta okuyan başka bir öğrenci E-11 ise:

“Bu tarz sorular aslında trajikomik. Dünyanın her yerinde hemen bütün insanlar hangi değerlere ait olursa olsun yaptıklarından hesap vereceğini bilir. Başkalarını zedeleyecek gerçek dışı bir paylaşımın inananlar haram olduğunu hesap ederler. Bu nüanslar her şeyden evvel insanların içinde bir mihrak olarak vardır. Yani her insan bununla doğar. Bunu görmezden gelebilir veya dikkate alır. O artık kişilerin kendisine kalmış.”

Hesap verileceğine inanarak bir işi yapan ve yapmayan yani buna göre bir tercihte bulunan insanlar öğrencilerin belirttiği gibi içsel bir noktadan hareketle ait oldukları değerler çevresinden aldıkları bilgi ve eğitimlerle bu inançlarını oluşturmaktadırlar. Ancak bu inanç insanların bu hataları yapmalarını engellememektedir. Teknoloji fakültesi öğrencisi E-10 şu ifadede bulunmuştur:

“Bu şekilde bir soruya cevap vermek aslında ayrıca bir yorgunluk. Ben inançlı bir ailede dünyaya geldim. Bize her şey öyle anlatıldı ki yasak olana dokunmaya korkar ve imtina ederdik. Ancak hayat şartları ve zorluklar biz insanları başka bir noktaya getirdi. Yani ideal olarak evet, elbette diyorum. Lakin pratikte bir karşılığını bulmakta zorlanıyorum. Yani kendimde bulmakta zorlanıyorum. Bu zorlanma da ayrıca konuşulmalı çünkü biz

baskılanıyoruz doğru veya yanlış şeylerle. Bu da bizi karmaşaya götürüyor. Doğru olanlarla yanlış olanları aynı kefeye koyuyoruz.”

Tablo 26: “Sosyal medya paylaşımlarınızı “Kıramen Kâtibin” meleklerinin kaydettiğine inanıyor musunuz?”

Bölümler	N	%
İslami İlimler F.	10	%100
Teknik Eğitim F.	6	%100
Fen Edebiyat F.	6	%100
Teknoloji F.	4	%100
Güzel Sanatlar F.	2	%100
Mühendislik Mimarlık F.	2	%100
Toplam	30	%100

Yukarıdaki tablo da “*Sosyal medya paylaşımlarınızı Kıramen Kâtibin meleklerinin kaydettiğine inanıyor musunuz?*” Veya Sosyal medyada gerçek dışı paylaşımların haram olduğunu düşünür müsünüz?” sorusuna İslami İlimler F. % 100 Teknik Eğitim F. % 100, Fen Edebiyat F. % 100, Teknoloji F. % 100, Güzel Sanatlar F. % 100, Mühendislik Mimarlık F. % 100 ile ” Kıramen Katibin meleklerinin sosyal medya paylaşımlarını kaydettiğine inanıyorum.” şeklinde cevap vermiştir. Bu cevapların genele oranı ise toplamda %100 olarak gerçekleşmiştir.

Yapılanların kaydedilmesi sorusu ve sorunu insanların düne yönelik güvence ve korkularını içinde barındıran bir etkinliktir. Bu sebeple insanların yazmasından daha önemli olan ise yüksek bir tasavvurun bu olan biteni görevlileri vasıtasıyla kayda geçirmesidir. Dinlerde bu önemli bir noktadır. İnananlara geçmişi ve geçmişte ne yaptığı bilincini kazandırır.

Teknik eğitim fakültesi öğrencisi E-5 bu konuda şu şekilde bir cevap vermiştir:

“İnsan yaptığı her şeyden sorumludur. Bilincini kaybetmediği sürece yani yaptıklarını hatırlama şansı ve yeteneği olduğu sürece bu böyledir. Yaradan da bunu bir sisteme bağlamış ve akıl sahibi olanlara “Sizin yaptıklarınızı kaydedeceğim ve bundan dolayı bir karşılık göreceksiniz.” demiştir. Biz Müslümanlar da buna iman ettik. Bu sebeple her

yaptığımız zerre miskal kadarda olsa kaydedilir ve karşılığını bulur. Ben böyle inanıyorum.”

Güzel sanatlar fakültesinde öğrenim gören öğrenci K-8:

“Ben inanıyorum. Yaptığımız her şey kaydedilmektedir. Bu bilimsel olarak da kanıtlandı. Yani sesler, işler ve her şey göğün bir katında depolanıyor. Bir flash bellek gibi düşünün. Her şey orada mevcut. Şenlikli bir yer öbür dünya. Düşünsenize!”

Tablo 27: “Allah’ın varlığı ile ilgili şüpheleriniz var mı?”

Bölümler	N	%
İslami İlimler F.	10	%0
Teknik Eğitim F.	6	%0
Fen Edebiyat F.	6	%0
Teknoloji F.	4	%25
Güzel Sanatlar F	2	%50
Mühendislik Mimarlık F.	2	%0
Toplam	30	%6,66

Yukarıdaki tablo da “Allah’ın varlığı ile ilgili şüpheleriniz var mı?” sorusuna İslami İlimler F. % 0 Teknik Eğitim F. % 0, Fen Edebiyat F. % 0, Teknoloji F. % 25, Güzel Sanatlar F. % 50, Mühendislik Mimarlık F. % 0 ile “evet şüphelerim var” şeklinde cevap vermiştir. Bu cevapların genele oranı ise toplamda % 6,66 olarak gerçekleşmiştir.

Araştırma konumuzun bölgesi olan Batman ilinde dindarlık seviyesi üst seviyelerde yer almaktadır. Bu nedenle hemen herkes İslam inancına sahip olup dini görevlerini yerine getirmese de bu konuda taviz vermekten kaçınmaktadırlar. Sosyal medya bağlamında bağımlılığın ortaya çıkması da bu boşluktan doğmaktadır. Güzel sanatlar fakültesi öğrencisi K-15 bu konuda şunları kaydetmektedir:

“Ben Müslüman olarak dünyaya geldim. Ancak doğduğum zaman bir İslam ülkesinde yaşamadığımı biraz dünyayı tanımaya başlayınca anladım. Belirli yaşlarda aldığımız aile ve çevre eğitimi bir takım alt yapı denilebilecek seviye oluşturmuştu. Ancak sorgulayıcı yapımdan dolayı ve dünyadaki İslam örnekleri sebebiyle hala arada olduğumu

söyleyebilirim. Bu bir inkâr ve yok saymadan ziyade anlamaya dayalı şüpheci bir yaklaşım denilebilir. Bu sebeple Tanrı ile ilgili sorgulamalarım devam ediyor.”

Bölgede dindarlık seviyesinin üst seviyede olması baskıyı da beraberinde getiriyor. İnsanların bölgede ya aşırı İslami bir yapıya dahil olması ya da etnik temelli hareketlerde sorgulamalarını yapması seçenek olarak gözüküyor. Yukarıda fikrini ifade eden öğrenci E-10 ayrıca:

“Ben bölgede bulunan siyasi faaliyetlere katılıyorum. Orada bize herhangi bir inanç sistemi dayatılmıyor. Daha fazla özgürlük var. Ve ben burada fikirlerimi ifade edebiliyorum. Allah inancı taşımadığını açıkça ifade ediyor arkadaşlarımın çoğu. Ancak bu reaksiyon bir söylem bence. Çünkü bir yerlerde Allah onlarla. Bunu onlar da ben de biliyorum. Ama bu da uç bir nokta. Ben sorgulamayı ve aklımı kullanmayı tercih ediyorum.”

Teknoloji fakültesinde öğrenim gören öğrenci E-2 ise şu ifadede bulunmaktadır:

“Ben ateistim aslında ancak bunu ifade edecek ortama sahip değilim. Neden diye soruluyor hemen. Ben kimseye neden şuna buna inanıyorsun demiyorum. Ya da inancını açıklamaya zorlamıyorum. Bilime ve insanın çalışmasına inanıyorum. Bir gün bilim Allah'ın varlığını kanıtlarsa ona da inanırım.”

Tablo 28: “Meal veya Arapçasından Kur'an okur musunuz?”

Bölümler	N	%
İslami İlimler F.	10	%100
Teknik Eğitim F.	6	%50
Fen Edebiyat F.	6	%33,33
Teknoloji F.	4	%50
Güzel Sanatlar F	2	%0
Mühendislik Mimarlık F.	2	%50
Toplam	30	%66,66

Yukarıdaki tablo da “Meal veya Arapçasından Kur'an okur musunuz?” Sorusuna İslami İlimler F. % 100 Teknik Eğitim F. % 50, Fen Edebiyat F. % 33,33, Teknoloji F. % 50,

Güzel Sanatlar F. % 0, Mühendislik Mimarlık F. % 50 ile” evet okurum “ şeklinde cevap vermiştir. Bu cevapların genele oranı ise toplamda % 66,66 olarak gerçekleşmiştir.

Kutsal kitaplar dünyada en çok okunan kitaplardandır. Farklı dillerde olmalarına rağmen bugün hem kendi dillerine hem de her dile çevrilerek inananlarına okuma ve anlam imkânları sunulmuştur. Batman’da halkın bir kısmı Arap kökenli olduğundan ve medreselerin çevrede bolluğundan dolayı meal ve Arapçasından Kur’an okuma oranı daha yüksek görülmektedir. Fen edebiyat fakültesi öğrencisi K-12:

“Ben hem Türkçe hem Arapça olarak Kuran okuyorum. Bilgi edinmek ve ne demek istediğini anlamak istiyorum. Ayrıca birçok faydası olduğuna da inanıyorum.”

Teknoloji fakültesinde eğitim gören başka bir öğrenci E-9:

“Özellikle Ramazan aylarında hem meal hem Arapça olarak okumaya ve hatmetmeye gayret gösteriyorum. Sonuçta bizim kitabımız ve bize bir şeyler söylüyor. Bize de düşen buna kulak vermektir.”

İslami ilimler fakültesi öğrencisi K-3 sorumuza şu şekilde cevap vermiştir:

“Kuran okumak benim mesleğimin parçası gibi görünse de ben Arapça biliyorum ve mealden de Kuran okuyorum. Elimden geldiğince anlamaya çalışıyorum. Ama ne kadar başarıyorum onu bilmiyorum.”

Soru yöneltilen öğrencilerin büyük çoğunluğu soruyu olumlu ve içten karşılamışlardır. Kuran okumak ve anlamak noktasında her türlü faaliyeti onayladıklarını ifade etmişlerdir. Ancak zaman ve meşguliyetler insanların genelini olduğu gibi Batman ilinde öğrenim gören üniversitelileri de etkilemiştir. Bu açıkça gözlenmektedir.

Tablo 29 : “Peygamberimizi ne kadar sevdiğiniz sorulsa nasıl cevap verirsiniz?”

Bölümler	N	%
İslami İlimler F.	10	%100
Teknik Eğitim F.	6	%100
Fen Edebiyat F.	6	%100
Teknoloji F.	4	%100
Güzel Sanatlar F.	2	%100
Mühendislik Mimarlık F.	2	%100
Toplam	30	%100

Yukarıdaki tabloda “Peygamberimizi ne kadar sevdiğiniz sorulsa nasıl cevap verirsiniz?” Sorusuna İslami İlimler F. % 100 Teknik Eğitim F. % 100, Fen Edebiyat F. % 100, Teknoloji F. % 100, Güzel Sanatlar F. % 100, Mühendislik Mimarlık F. % 100 ile sonsuz şeklinde cevap vermiştir. Bu cevapların genele oranı ise toplamda %100 olarak gerçekleşmiştir.

Peygamber ile ilgili sorulan sorularda hemen bütün öğrenciler samimiyetle cevap vermişlerdir. Peygamberin yüksek hayatı insanlarda derin izler bıraktığı gözlemlenmiştir.

İslami ilimler fakültesinde öğrenim gören bir öğrenci K-4:

“Hz. Muhammed bizim için yüksek şahsiyet, hedef insan noktası ve rehberimizdir. Biz onu sevmeyi ve ona itaat etmeyi bir görev biliriz. Ona benzedikçe daha iyi bir insan olacağımızı biliyoruz. Çünkü onda insanlar için güzel davranış ve söylem örüntüleri vardır. Onu elbette çok seviyorum.”

Güzel sanatlar fakültesinde eğitim gören bir öğrenci K8:

“Ben daha önce belirttiğim gibi sorgulayıcı ve şüpheli bir tutum içindeyim. Ancak Peygamberin hayatına ve uygulamalarına baktığım zaman ideal bir insan, merhametli ve şefkatli bir eş, iyi bir baba ve daha birçok yüksek insan özellikleri görmekteyim. Bu sebeple onu çok sevdiğimi söyleyebilirim.”

Batman ilinde dindarlık oranının yüksekliği ve bölgede faaliyet gösteren İslami derneklerin çalışmaları bölgede baskın bir kültürün oluşmasına sebep olmuştur. Bu kültürde peygamber sevgisi ve ona hürmet en yüksek derecesindedir.

Fen edebiyat Fakültesi öğrencisi E-3’de peygamber sevgisini ilginç şekilde ifade etmektedir:

“Ben ne diyeceğimi bilmiyorum. Cevap verecek kelime ve cümle bulamıyorum. Belki hiçbir şey dememek çok daha doğru olur. Susmanın gücü oldukça “güçlü bir evet” olarak düşünülmelidir. Söyleyeceklerim bu kadar.”

Peygamber sevgisinin doğu toplumlarında kökleşmiş olduğu gözlenen bir gerçektir. Bu durum batı toplumlarında bilinçleniş bir şekilde ortaya çıkar. Biri bilgiye diğeri duyguya dayanır. Batmanda da peygamber sevgisinin duygusal yönü oldukça ağır basmaktadır. Teknik eğitim fakültesinde öğrenim gören bir öğrenci E-5:

“Peygamberi sevmek Müslümanlar için bir tercih değildir. Bir varoluş sebebidir. Yani bu varlığının anlamını yerine koyma anlamında bir anlayıştır. Biz bunu böyle görüyoruz. Elbette bende aklımın değdiği yere kadar peygamberimizi çok ama çok seviyorum.”

SONUÇ VE ÖNERİLER

Teknolojik gelişmelerin hayatı kolaylaştırdığı yadsınamaz bir gerçektir. İsmet Özel'in "Her şeyin bir fiyatı vardır. Size huzur verdim diyenler bizden ne aldıklarını da söylesinler." Dediği noktada kapitalist yaşam düzeneğinin kurucuları bu soru karşısında sessizdirler. İnsanı metalaştıran en popüler kanallardan biri ise sosyal medya olmuştur. Milyonlarca birey en az bir tane sosyal medya hesabı açarak ve aktif kullanıcı isimleri olarak sosyal medya vatandaşlığı unvanını almıştır. Bu vatandaşlığın en temel vazifesi elbette askerlik değil, görünür olmaktır. Görünür olduğun kadar varsın düsturu ilk adımdır.

Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları bünyesinde kurulmuş olan internet bağımlılığı polikliniğinde saatlerce masa başından kalkmayan gencecik insanların tedavisi yapılmıştır. Sosyal medya bağımlılığı nesillerin yeni tehlikesidir. Ekran önünde uzun süre hareketsiz kalmak ve sadece parmakları çalıştırmak fiziksel rahatsızlıkların da habercisidir. Sosyal Medya Bağımlılığı, FOMO denilen açılımı "Fear of Missing Out" yani sosyal medyada yapılan paylaşımları kaçırma korkusunu tetiklemektedir. FOMO aynı zamanda psikolojik bir rahatsızlıktır. Acaba duygusuyla birey iç dünyasında kendisini yer bitirir. Ve merak duygusuna daha fazla direnemeyebilir. Her iki dakikada bir telefonunu eline alır. Sosyal medya hesaplarını kontrol eder. Hakkında konuşulanlar ve takip istekleri anlık haz olarak bağımlı bireye yetebilir. Ancak bağımlılık kendi ihtiyacını kendi doğurur.

3G ile tüm dünyaya bağlanan modern insanın kendi ile olan kalbi bağları zayıflamıştır. Ötekinin dünyasına kulak kabartmaktan kendini dinleyememiştir. Kendine sağır kesilmek ise bir alışkanlığa dönüşür. Ve modern insanın en büyük korkusu kendi sesi olur. Kendini unutmak arzusunun en basit yolu ise sosyal medya dünyasından sörf etmektir. Bu zahmetsiz yolun en büyük tehlikesi de birey de hızla bağımlılığa dönüşmesidir. Yani asıl olan bağımlılık isteği sosyal medya hesaplarına değil kendini unutma çabasıdır. Bağımlılık hastalığının arka planında yatan kendini unutma dürtüsü özünde kaçıştır. Yüzleşmek her daim enerji ve bilgelik ister.

Çalışmanın önemli veri kaynağını oluşturan mülakatlar sonucunda sosyal medya bağımlılığı ve dindarlık arasındaki ilişki çözülmeye çalışılmıştır. Araştırmamız nitel bir çalışmadır. Araştırma da Batman ilinde üniversite öğrencileri arasında 2020 yılı Kasım,

aralık aylarında ve 2021 yılı Ocak -Şubat aylarında daha önceden belirlenen homojen kümelerden seçilen öğrencilerle yapılmıştır. Araştırma mülakat soruları toplamda 34' tür. Mülakat iki bölümden oluşur. Birinci bölümde sosyal medya bağımlılığı ve ilişkisi üzerine 23 soru yer almaktadır. İkinci bölümde ise dindarlık ile ilgili 11 soru yer almaktadır.

Araştırmamız niteldir. 15 kız ve 15 erkek olmak üzere 30 üniversite öğrencisine Batman ili bağlamında sorular yönelttik. Bağımlılık ve Dindarlık testleri hazırlandı. Toplamda 34 soruluk bu teste verilen yanıtlar tezimizin araştırma konusudur. Katılımcı bireyler bağımlılık testinin mihenk sorusu olan telefonunuz yanınızda olmadığına kaygılanıyor musunuz sorusuna tamamı evet cevabı vermiştir. Kimisi ailesinden uzakta yaşadığını ileri sürerek haberleşme ihtiyacından bahsetmiştir. Kimisi ise sosyal medya üzerinden yapılan paylaşımları kaçırma korkusunun gerginliğe neden olduğunu ifade etmiştir. Batman ili örneği olduğundan dolayı Batman'ın sosyolojik, dini ve kültürel değerleri de araştırılmıştır.

18-24 yaş arası 30 üniversite öğrencileriyle yaptığımız mülakatlarda dindarlık seviyesi en yüksek çıkan grup İslami İlimler Fakültesinde öğrenim gören öğrencilerdir. Ancak bağımlılık testleri İslami İlimler Fakültesi öğrencilerinin diğer bölüm öğrencilerine oranla daha yüksek çıkmıştır. Yani hem dindarlık hem bağımlılık oranları yüksektir. Mülakatın kilit sorularından biri olan “Uyanır uyanmaz telefonunuza bakar mısınız sorusuna 10 İslami İlimler Öğrencisinin tamamı “evet “ cevabını vermiştir. Bu oran, yüzdelik dilimde %100 payını almaktadır. Sosyal Medya hesaplarınızı uzun süre kapatabilir misiniz sorusuna evet kapatabilirim diyenlerin oranı, İslami İlimler Fakültesi'nde %20, Teknik Eğitim Fakültesi'nde %50, Fen Edebiyat' ta %50, Teknoloji Fakültesi'nde %0, Güzel Sanatlar Fakültesi'nde %50, Mühendislik Fakültesi'nde %0'dır. Dindarlık testinin kilit sorusunu oluşturan, 5 vakit namaz kılar mısınız sorusuna ise mülakata katılan öğrencilerden İslami İlimler Fakültesi'nde okuyanlar %60, Teknik Eğitim'de okuyanlar %50, Fen Edebiyat' ta okuyanlar %50, Teknoloji Fakültesi'nde okuyanlar %25, Güzel Sanatlar Fakültesi'nde okuyanlar %0, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi'nde okuyanlar %0 yanıtını vermişlerdir.

Öğrenciler stresli geçen bir günün ardından kendilerini unutmak için sosyal medya hesaplarına bakarak uyumak istediklerini ifade etmektedirler. ”Stresli zamanlarınızda sosyal medyada daha fazla mı vakit geçirirsiniz?” sorusuna İslami İlimler'de okuyan

öğrencilerin %60'ı, Teknik Eğitim'de okuyanların % 100'ü, Fen Edebiyat'ta okuyanların % 100'ü, Teknoloji Fakültesi'nde okuyanların % 100'ü, Güzel Sanatlar Fakültesi'nde okuyanların % 50'si, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi'nde okuyanların % 100'ü evet yanıtı vermiştir. Dolayısıyla stresli zamanlarında sosyal medyada daha fazla vakit geçirenlerin oranı %79 olmuştur. Yaptığımız araştırmada sosyal medya bağımlılığının gençlerin dindarlığını olumsuz etkilediğini kanısına varılmıştır.

Bağımlılığa yatkın bireylerin ise iletişim problemleri olan, nispeten korkak ve yorgun olduklarını görebiliyoruz. Hiç şüphesiz sosyal medya bağımlılığı hastalığı erteleme hastalığını da beraberinde getirir. Sosyal medya bağımlısı bireylerin akademik başarısı da bu nedenle düşmektedir. Akademik başarının düşüşü özellikle arayış dönemindeki ergen bireylerin hayatı anlamsız görmelerine neden olmaktadır. Anlam arayışının önündeki temel engel olan umutsuzluk sosyal medya kanallarından özellikle gençlere aşılanmaktadır. Bilinçsiz sosyal medya kullanımı tıpkı şuursuz ilaç alımı gibi fazlası ruh sağlığını zehirlemektedir.

Sosyal medya bağımlısı bireyler bağımlı olduklarını fark ettikleri ilk andan itibaren sanal platformlarla aralarına mesafe koymaları gerektiğinin bilincinde olmalıdırlar. İşleri gereği teknolojik ürünlerle iç içe olan kişilerde sosyal medya bağımlılığı daha hızlı gelişebilir. Ancak farkındalık tüm kurtuluşların başıdır. Bu nedenle gün planlaması yapılırken boş vakit bırakmamak bağımlılığın doğal tedavisinde etkili olacaktır. Bireyin hobilerine daha sık vakit ayırması ve sosyalleşmesi bağımlı olma riskini azaltacaktır. Tüm gün işlevsiz bir şekilde elde telefonla oturmak bağımlılığa kapı aralayacaktır. Elbette evde daha sık vakit geçirdiğimiz pandemi günlerinde sosyal medya platformlarında geçirilen zaman artmıştır. Bunun da önüne geçmenin yolu evde kaliteli zaman geçirmeyi öğrenmektir.

Nitekim sosyal medya ve sanal dünya dipsiz bir kuyu gibidir. Bir şeye bakmak için ele alınan telefonlar saatlerce elden düşmemektedir. Bunun kontrolü bireyin kendisine kota sınırlaması koymasıyla da yapılabilir. Günlük 2 saat sosyal medyada geçirme süresi belirleyen birey bağımlı olmasının önüne geçebilir. Bu vb. önlemler kişinin sosyal medya eğilimi konusundaki irade terbiyesidir. Bunun yanı sıra öğrencilerle yaptığımız mülakatlarda akademik başarı ve bağımlılık arasında ters bir korelasyon olduğu kanaatine vardık. Yani sosyal medya bağımlılığı akademik başarıyı düşürüyor. Bu nedenle

akademiye ve derslere yönelmek ve haz duygusunu uzun vadede başarmış olma duygusuyla tatmin etmek çok daha anlamlı olacaktır.

Twitter kullanıcıları ise her gece başka bir itibar suikastinde bulunmaktadırlar. Bireylerin şahsiyetleri üzerinden lirik dans yapmakta. Kim bir kulun kusurunu örterse Allah'ta öteki dünyada onun günahlarını örter düsturundan çok uzakta. Fake yani orijinal olmayan hesaplardan klavye kahramanlığı yapılmakta. Hatta iş kimi zaman siber suçlara kadar varmaktadır. Nitekim sosyal medya şiddetinin en fazla olduğu mecra Twitterdir. Gençlerin ise yoğun ilgi ve alakasıyla büyüyen Twitter dünyasında hashtag denilen başlıklarla her gece bir konu hakkında binlerce twit atılabilmektedir. Ülkede dünya gündemini daha sıkı takip etmek isteyenlerin uğrak yeri Twitter olmuştur.

Yüz yüze mülakatlardan da anladığımız kadarıyla dindarlık seviyesi arttıkça sosyal medya bağımlılığı artmaktadır. Bunun bir nedeni ise dindarlık testinden yüksek not alan öğrencilerin aynı zamanda sosyal medyalarını dini içerik paylaşma aracı olarak da görmeleridir. Nitekim “ Sosyal medyada dini içerikler paylaşır mısınız?” sorusuna dindarlık testinde en yüksek alan iki gruptan İslami İlimler okuyanlar %80, Fen Edebiyat Fakültesi %50 evet oranında bir cevap vermiştir. Yaptığımız araştırmada ve edindiğimiz gözlemlere bağlı olarak dinin bağımlılığı etkilemediği kanısına varılmıştır. Elbette bu sonucun araştırma yaptığımız şehrin sosyolojik, psikolojik ve dini alt yapılarıyla yakında ilişkisi vardır. Dini tutumlar baskı ve siyasete araç olarak kullanılmaktadır. 18-24 yaş aralığında görüştüğümüz gençlerin tamamı kendilerine ait bir dünyanın sosyal medya aracılığıyla ve özgürce kurulabildiğine inanmaktadır. Bu nedenle dindarlıkları özellikle aileden gelenler sosyal medya hesaplarına ve orada var olma mücadelesine daha sıkı tutunmaktadır. Sosyal Medya Platformlarını her anlamda kendilerini ifade biçimi olarak görmektedirler.

Sosyal medya kimi zaman kullanıcıların beğeni sıralamasına göre bir ekonomik Pazar olmuştur. Kimi zaman çocuk ve ergenlerin psikolojilerini olumsuz etkileyen verilerle ebeveynlerin korkulu rüyası haline gelmiştir. Ancak yadsınamaz bir gerçek var ki oda birçok ebeveyn çocuklarının sanal platformlarda hangi sitelerde sörf ettiklerini bilmemesidir. Sanal bir dünyanın kapılarını aralayan sosyal medya zahmetsiz, ucuz ve emeksizdir. Her birey yattığı yerden kurguladığı dünyanın ana karakteridir. Bireyselliğin yüceltildiği bu dünyada kişi kendisini hep daha iyisiyle daha güzeliyle ve daha zenginiyle

kıyaslayabilir. Bu ruh hali yetersizlik duygularına neden olur. Sosyal medya bağımlılığının yarattığı psikolojik problemlerinin bir diğer önemli nedeni de budur.

Çağı yakalamanın biraz da ne olup bittiğini anlamanın yolu sisteme bulaşmaktır. Ayrıca hızlı tüketim kültüründe öğütülmemek adına direnç gösteren aidiyeti korumak yine sosyal medya dünyasını anlamakla mümkündür. Yeni dünya düzeninde kimse bir yere ait değildir. Her bilgi ulaşılardır. Çabanın yerini kolaycılık almıştır. Bu kavram devinimleri amaçsızlığa, kolay ulaşılır olana düşkünlüğe ve zor olanı terk etmeye yol açmıştır. Hiç şüphesiz bunu yakın çevremizde de gözlemleyebiliyoruz. Yaşı hallice büyük olan bireylerin gençlere nispetle daha hayat dolu ve yaşamdan zevk alan bir halleri olduğunu fark edebiliyoruz. Nitekim sosyal medya bağımlısı bireylerle yaptığımız mülakatlarda gençlerin durgun ve düşük omuzlu halleri bu çağrışımı yaptırmıştır. Sanal olana düşkünlük heyulada gezinme halini beraberinde getirmiştir. Elbette bunun bilimsel açıklaması ayrıca vardır. Konunun başında bağımlılığın nörobilişsel ve psikolojik bir rahatsızlık olduğundan bahsetmiştik. Kendini tekr ar ve dürtüleri kontrol edememe hali bağımlılığın parolasıydı.

Sosyal Medya Bağımlılığı dindarlığı etkiler mi?

Yaptığımız çalışmada gençlere “Geç saatlere kadar sosyal medyanızda kalarak sabah namazlarınızı kılmadığınız olur mu? Dini özel gün ve gecelerde ibadetlerle meşgul olmak yerine sanal platformlarda vakit geçirir misiniz?” sorusuna İslami İlimler Fakültesi öğrencileri % 60, Teknik Eğitim’de okuyan öğrenciler % 100, Fen Edebiyat Fakültesi öğrencileri % 66, Güzel Sanatlar Fakültesi öğrencileri % 100, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi öğrencileri % 100 evet yanıtını vermişlerdir. Yani 30 öğrenciyle yaptığımız mülakatta % 74.4’ü sosyal medya bağımlılığının dindarlığını olumsuz anlamda etkilediğini ifade etmiştir. Sosyal medyada geçirilen zaman dilimi içerisinde kişilerin farkındalığı düşmektedir. Bundan dolayı saatler geçse de bağımlı bireyler zaruri ihtiyaçları dışında telefonu ellerinden düşürmemektedirler. Hatta lavaboya gitmek gibi zaruri bir ihtiyacı dahi telefonla yerine getirenlerin oranı %73’tür. Mülakatın bir diğer sorusu olan “Wc’ye telefonla giriyor musunuz?” sorusuna 30 öğrenciden 22 tanesi “evet” yanıtını vermiştir. Dolayısıyla sosyal medya bağımlılığı gençleri esir almakta. Uyku saatlerini bozmaktadır. Değişen hayat düzeninde yemek saati ve uyku saatinin bozulmasıyla dindarlık da bundan nasibini almıştır. Dini vecibelere üşendiğini söyleyen

gençler geç uyuduklarını bundan dolayı sabah namazına kalkmakta zorlandıkları ifade etmişlerdir. Elbette bunun çözümü uyku saatini ayarlamaktır. Bir nevi telefonu elden bırakmak ve uykuya dalmaktır. Yaptığımız çalışmada stresin sosyal medya bağımlılığını da tetiklediğini gözlemlenmektedir.

Katılımcı gençler baskıcı bir coğrafyada yaşadıklarından dolayı sosyal medyayı ikinci ve özgür bir dünya olarak adlandırmaktadırlar. Dindar ailelerin ve aşiretlerin hüküm sürdüğü Batman'da geleneksel ve muhafazakâr yapı kendini korumaktadır. Batı illerinin aksine kültürel deformasyon Batman'da nazaran daha az olmuştur. İslami ilimler fakültesi öğrencilerinin dindarlık testi daha yüksek çıkmıştır ancak bununla beraber bağımlılık testleri de yüksektir. Katılımcıların yüzde 74'ü sosyal medyada sabahlanan ibadetlerine olumsuz etkileri olduğunu ifade etmiştir. Yine tamamına yakını sosyal medya platformlarını kapatmanın bağımlılığa engel olmayacağı görüşünü savunmaktadır. Youtube ve Whatsapp sosyal medya platformları arasında en fazla kullanıcı sayısına sahip olmalarıyla öne geçmişlerdir. Batmanlı öğrenciler de buna dahildir. Ayrıca mülakata katılan gençler Twitter'ı daha ciddi bir platform olarak kullanmaktadır. Tiktok ise renkli videolarla eğlence amacıyla girilen bir site olmuştur. Batmanlı gençlerin Facebook kullanma oranı ise düşüktür. Çünkü birçoğu Facebook'u aktif haberleşme aracı olarak görmemektedir.

Elbette evde daha sık vakit geçirdiğimiz pandemi günlerinde sosyal medya platformlarında geçirilen zaman artmıştır. Bunun da önüne geçmenin yolu evde kaliteli zaman geçirmeyi öğrenmektir. Nitekim sosyal medya ve sanal dünya dipsiz bir kuyu gibidir. Bir şeye bakmak için ele alınan telefonlar saatlerce elden düşmemektedir. Bunun kontrolü bireyin kendisine kota sınırlaması koymasıyla da yapılabilir. Günlük 2 saat sosyal medyada geçirme süresi belirleyen birey bağımlı olmasının önüne geçebilir. Bu vb önlemler kişinin sosyal medya eğilimi konusundaki irade terbiyesidir.

Sonuç itibarıyla sosyal medya bağımlısı bireylerle yaptığımız görüşmelerde, gençleri bağımlılığa yönelten ana duygunun kendilerini özgürce ifade etme yoksunluğu olduğunu tespit ettik. Batman ili Hizbullah-Pkk çatışmalarının halkında derin travmalar yarattığı bir bölge. Bölgenin dindarlık anlayışı ise sağlıklı değil. Yetişen yeni nesil sağlıklı dindarlık anlayışına maruz kalmış. Mülakat yaptığımız öğrencilerin hemen hemen tamamı kimliklerini ve hislerini çoğu zaman ailelerinden gizlemekten şikayetçi. Özgürlüğe

susamış ruhlar ise suni platformlarda yani sosyal medyalarında var olmak istiyorlar. Kimisi bunu kendi isminde sosyal medya hesabı açarak yapıyor. Kimisi anonim dediğimiz gizli hesaplarla.

Genel anlamda sosyal medya bağımlılığının önüne geçmenin ilk yolu farkındalıktır. “Sosyal medya bağımlılığı ruh beden sağlığınıza ne yapıyor?” sorusu bizlere birçok kapıyı aralayacaktır. Yetişkinlerin bağımlılık dürtülerini oto kontrol ile düzenlemeleri çocuklara oranla daha kolaydır. Kota getirme ve sosyal medyada geçirilen zamanın bilinmesi ve sınırlandırılması önemlidir. Zamanı ruh ve beden sağlığımızı yetiştiren ve geliştiren aktivitelerle doldurmak bizleri bağımlılık tedavisinde destekleyecektir. Yolculukta kitap taşımak telefonu elimize almayı engelleyecektir. Kaç yaşında olursanız olun yeni bir şeye başlamak zamanı anlamlandıracaktır. Boş vakit sosyal medya bağımlılığına imkan tanımaktır. Çocukların ve gençlerin sosyal medya bağımlılığı ve ekran bağımlılığı ile mücadelesinde ebeveynlere büyük işler düşmektedir. Telefon veya ekran çocuklarda bir ikna yöntemi olarak ele alınmamalıdır. Veya teknoloji ailelerin kafa dinleme vesilesi haline gelmemelidir. Çocuğa aktivite yaratmak ve sosyalleşmesine zemin hazırlamak, çocukta teknoloji bağımlılığının önüne geçebilir. Çünkü hiçbir sosyal medya platformu insan ruhuna sosyalleşmenin yaptığı iyiliği yapamaz.

KAYNAKÇA

- AKARSU B. (1963). Kant'ta Zaman ve Mekân Kavramları, Felsefe Arşivi, 4, 108-122.
- ALAEDDİNOĞLU Faruk Batman Şehri, Fonksiyonel Özellikleri Ve Başlıca Sorunları, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Doğu Coğrafya Dergisi, sayı:24.2007.
- ALTUNSU Özlem, Sönmez., Dindarlığın Ölçülebilirliği Üzerine Geliştirilen Dindarlık Ölçekleri., Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü., Sefad , 2016
- BABACAN, Mehmet Emin Sosyal Medya ve Gençlik, 1.Baskı, İstanbul: Açılım Kitap, 2015.
- BİLİR Nazmi Dünyada Ve Türkiye’de Tütün Kullanımı Epidemiyolojisi-Tütün Salgını Açısından Riskli Gruplar, Hacettepe Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Ankara.
- BOZKURT Gözetim ve İnternet: Özel Yaşamın Sonu mu?’ (Birikim Dergisi. Sayı 136, (2000), s.69-74.
- BUNNİN, N. ve Nu, J. (2004). The Blackwell Dictionary of Western Philosophy. (First Published) : Blackwell Publishing.
- CENGİZ Ceyhun Akın, “Bergson’a Göre Varoluşsal Konumu Bakımından İnsanın Durumu”, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Felsefe Grubu Öğretmenliği Bilim Dalı, Ankara 2012.
- DARYAL Ali Murat, Dini Hayatın Psiko-Sosyal Temelleri, İfav Yayınları, İstanbul 2009.
- EKİCİ Armağan, “Aziz Antonious’un Baştan Çıkarılması: Bir Kötü Alışkanlık Olarak İnternet”, Cogito Dergisi, Sayı,30., 2002.
- ERGÜDER Toker *Küresel Tütün Kullanımı Salgını ve Kontrolü.*, TJFMPC, 2018;12(4)301-306.
- EASTWELL Peter., Understanding Hypotheses, Predictions, Laws, and Theories., Science Time Education, Queensland, Australia Science Education Review, 13 (1), 2014.

EYÜBOĞLU	İ. Z. (1997). Nietzsche Eylem Ödevi. (Üçüncü Basım). İstanbul: Broy Yayınları.
EKİCİ	Armağan “Aziz Antonious’un Baştan Çıkarılması: Bir Kötü Alışkanlık Olarak İnternet”, Cogito Dergisi, Sayı,30, 2002,
FROMM	Eric., Sevmeye Sanatı., Say Yayınevi, 1985 İstanbul.
FROMM	Eric Erdem ve Mutluluk. (Çev: A. Yörükkan) Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları (1995)
GLESNE	Corrine., Nitel Araştırmaya Giriş., çev.ed: Ali Ersoy-Pelin Yalçınoglu., Ankara 2013.
GÜRSU	Orhan, Bağımlılık ve Din., Dem Yayınları 2018.
HOCAOĞLU	Durmuş,” Yirmi birinci Yüzyıl Felsefesi İçin Temel bir Problem Alanı: İnsan ve Tabiat “.,Akademisyenler Birliği , 21. Yüzyılda Türkiye’de Sosyal Bilimler ve Toplum Sorunları Sempozyumu .,18-19-20 Mart 2005. , Ankara. , Matbu Metin : , 21. Yüzyılda Türkiye’de Sosyal Bilimler ve Toplum Sorunları Sempozyumu, Bildiriler Kitabı., Editör: Levent Özmen , M.Akif Sözer., ISBN 975-00-888-0-8.,Ankara., Mart 2006.
İRK	Esra İnternet Kullanımının Ergenlerin Dini Gelişimine Etkisi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Bursa
İZZETBEGOVİÇ	Aliya, Doğu Batı Arasında İslam, Çev: Salih Şaban, Klasik Yayınları, İstanbul 2011.
JUNG	Carl Gustav, Kişiliğin Gelişimi, Çev: Duygu Olgaç., Pinhan Yayıncılık, İstanbul 2015.
KARAKUŞ	Cahit, Araştırma Yöntemleri (Ders Notları), Balbiti 2018 – İstanbul.
LİNDERSKİ J	Founding the city. In: Faris S, Lundeen L, editors. Ten years of the Agnes Kirsopp Michels lecture at Bryn Mawr College. Bryn Mawr commentaries 2006.
NAZLI	Veysi Batman İlinde Nüfus Hareketleri., Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü., Şanlıurfa, 2019.

- NERGİZ Hüseyin, *Ergen Ve Gençlerde Madde Kullanımı ve Bağımlılığını Ele Aan Ulusal Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi.* , Gençlik Araştırmaları Dergisi,Cilt:6 , sayı: 16., 2018.,s.29.
- ÖZCAN Hanifi, *Epistemolojik Açıdan İman*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2002.
- ÇAKIR Özlem - Mehmet Barış Horzum - Tuncay Ayas, “İnternet Bağımlılığının Tanımı ve Tarihçesi”, İnternet Bağımlılığı Sorunlar ve Çözümler
- PARK Robert E -Ernest W. Burgess., *Şehir, Kent Ortamındaki İnsan Dvarnışlarının Araştırılması Üzerine Öneriler.*, Heretik Yayınları., Ankara 2006
- ROSENTHAL J Rosenthal,Suzanna B Faris., *The etymology and early history of ‘addiction’*, 11Accepted 29 Oct 2018, Published online: 05 Feb 2001.
- SAYAR Kemal, Berna Yalaz, AĞ, Kapı Yayınevi., İstanbul 2019.
- SEYİTOĞLU Fazilet *Çocuklarda 20 Psikolojik Problem ve Çözümü.*, Hayy Kitap, İstanbul 2017.
- SMİTH Wc *On Understanding İslam*, Netherland.,1981.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023). Sağlıklı Yaşam Ve Bağımlılıkla Mücadele Çalışma Grubu Bağımlılıkla Mücadele Alt Çalışma Grubu Raporu*, Ankara 2018
- T.C. Kalkınma Bakanlığı *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023).*
- TARHAN Nevzat, Serdar Nurmedov, *Sanal veya Gerçek Bağımlılıkla Başa Çıkma.* Timaş Yay. 2018.
- TAŞ Kemaleddin “Dindarlığın Kriterleri Üzerine Tipolojik Bir Araştırma”. *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi.* ed. Ünver Günay-Celaledin Çelik. Adana: Karaha Kitabevi. (2006).
- TİRYAKİ Salih, *Sosyal Medya ve Facebook Bağımlılığı*, Konya: LiteraTürk Akademi, 2015.
- UZBAY, Tayfun *Bağımlılık Yapan Maddeler ve Özellikleri*, Meslek içi Sürekli Eğitim Dergisi, Cilt: 18, sayı: 6, s.16-33.

- ÜNER, Ö. Ş C. Tanıdır., *Evolution Of Internet Addiction In A Group Of High School Students: A Cross Sectional Study*. Düşünen Adam: The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences.24(4)., sç265-272.
- WC Smith On Understanding İslam, Netherland.,1981.
- WEİGEL G., S.J.,”Reflections On Nature Of Faith” Religious Experience And Truth, (New York 1961).
- YILDIRIM Ali, ŞİMŞEK Hasan., Sosyal Bilimler Nitel Araştırma Yöntemleri., Seçkin Yay., Ankara: 2011.
- YÜKSEL Büşra Nur., Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi Cilt / Vol.: 2, Sayı / Is.: Ek Sayı, Yıl: 2019).

İTERNET KAYNAKLARI

<https://www.who.int/news/item>.

<https://www.felsefe.gen.tr/politeizm-cok-tanricilik-nedir-ne-demektir?>

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayal%C4%B1-N%C3%BCfus-Kay%C4%B1t-Sistemi-Sonu%C3%A7lar%C4%B1-2021-45500&dil=1>.

<https://www.brandingturkiye.com/dunden-bugune-e-posta-e-mailin-tarihcesi>.

<http://www.GSB>, Gençlik ve Sosyal Medya Araştırma Rapor.

<https://digitalage.com.tr/teknoloji-tarihinden-ilkler-ilk-e-posta/>.

TÜİK, Hane halkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, 2018.

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27819>.

<https://www.bbc.com/news/av/world-us-canada-58838000>.

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-61216630>.

<https://twitter.com/elonmusk>.

<https://mvs.org/>.

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-61216630>.

<https://twitter.com/elonmusk>.

DSÖ Küresel Tütün Salgını Raporu, 2008 MPOWER paketi, Cenevre, Dünya Sağlık Örgütü, 2008.

https://www.uspsikiyatri.com.tr/Bagimlilik/Davranissal_Bagimliliklar/.

<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Turkiye-Saglik-Arastirmasi-2019-33661>

<https://bidb.itu.edu.tr/sevir-defteri/blog/2013/09/07/internet'in-tarih%C3%A7esi>.

<https://recrodigital.com/we-are-social-2022-turkiye-sosyal-medya-kullanimi-veriler>.

EKLER

Ek 1: Mülakat Formu

MÜLAKAT SORULARI

1. Yaşınız:
2. Cinsiyetiniz:
3. Fakülte:
4. Bölüm:
5. Sosyal medya kullanıyor musunuz?
6. Genellikle hangi sosyal medya hesaplarını kullanıyorsunuz?
7. Cep telefonunuz yanınızda olmadığında huzursuzluk duyar mısınız?
8. Cep telefonunuzu unuttuğunuzda geri dönüp alır mısınız?
9. Uyanır uyanmaz telefonunuza bakar mısınız?
10. Wc'ye telefonunuzla giriyor musunuz?
11. Sürekli çevrimiçi kalma zorunluluğu duyar mısınız?
12. Paylaşımları kaçırma korkusu duyuyor musunuz?
13. Stresli zamanlarınızda sosyal medyada daha fazla mı vakit geçirirsiniz?
14. Sosyal medya hesabınızı uzun süre kapatabilir misiniz?
15. Sosyal medya ibadetlerinize mani olur mu?
16. Geç saatlere dek sosyal medyada kalarak sabah namazlarınızı kılamadığınız olur mu?
17. Youtube üzerinden dini konuşmalar dinler misiniz?
18. İzlediğiniz dini videoların dini yaşantınıza olumlu katkıları olur mu?

19. Sosyal medya ruh sağlığınızı etkiliyor mu? Ne şekilde etkiliyor?
20. Dini özel gün ve gecelerde ibadetlerle meşgul olmak yerine sanal platformlarda vakit geçirir misiniz?
21. Ateizm ve deizm ile ilgili paylaşımlar inancınızı sarsar mı?
22. Sosyal medyada srf yaparken okunan ezandan rahatsızlık duyar mısınız?
23. Sosyal medyada dini içerikli paylaşımlar yapar mısınız?

DİNDARLIK TESTİ

1. 5 vakit namaz kılar mısınız?
2. Ramazan orucunu tam olarak tutar mısınız?
3. Oruçluyken sosyal medyada kalma süreniz değişir mi?
4. Zengin olsanız zekat verir miydiniz?
5. Umreye gittiniz mi? Gider misiniz?
6. Sizce Allah sosyal medya paylaşımlarınızdan öbür dünyada hesaba çeker mi?
7. Sosyal medyada gerçek dışı paylaşımların haram olduğunu düşünür müsünüz?
8. Sosyal medya paylaşımlarınızı Kiramen Katibin meleklerinin kaydettiğine inanıyor musunuz?
9. Allah'ın varlığı ile ilgili şüpheleriniz var mı?
10. Meal veya Arapçasından Kuran okur musunuz?
11. Peygamberimizi ne kadar sevdiğiniz sorulsa nasıl cevap verirsiniz?

ÖZGEÇMİŞ

Adı-Soyadı	Sena		Parlar
Doğum Yeri ve Yılı			
Bildiği Yabancı Diller	Arapça		Orta Seviye
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı	Kurum Adı	
Lise	2008	2012	Batman Anadolu İmam Hatip Lisesi
Lisans	2013	2018	Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Yüksek Lisans	2018	2022	Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi Ana Bilim Dalı
Doktora			
Çalıştığı Kurum (lar)	Başlama - Ayrılma Yılı	Çalışılan Kurumun Adı	
1.Akşam Gazetesi	2021		Türk Medya
2.			
3.			
Üye Olduğu Bilimsel ve Meslekî Kuruluşlar	Yeşilay, Kızılay		
Katıldığı Proje ve Toplantılar	Yeşilay 5. Olağan Bağımlılıklarla Mücadele Kongresi, Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Sertifikası		
Yayınlar:			
Diğer:			
İletişim (e-posta):			
		Tarih İmza Adı-Soyadı	